

حسن المشرب في صرف لسان العرب

بمطبعة الخزانة بمدينة قزان

صفحة	صفحة
٥٨	٢
مضاعفده ادغام احكامى	مدح علم صرف
٦٥	٣
امر بي لام ادغامى	تعلم كيفية درس
٦٤	٩
مثال اوچون عم قاعده	اقسام سبعه
٦٥	١٢
اجوف قاعده لرى	فصل متعدى ولازم
٦٩	١٣
معتل اللام لرده اولان قاعده لرى	فصل ابتداء واجتماع ساكنين
٧٤	١٤
باب ثانى	فصل اعلال
٨١	١٥
باب ثالث	فصل اشتقاق
٨٢	١٥
باب رابع	مباحث اسماء
٨٦	١٦
باب رابع دن ناقص واوى	ثلاثى مجرد مصدر لرى يننك اوزانى
٨٩	١٨
حين ده ادغام وفك ادغام	مصدر ميمى ، نوعى ، عددى
٩١	١٩
عم صباحا بيانى	ثلاثى مزيد مصدر لرى ننك اوزانى
٩٣	
باب سادس	فصل فى اسم الفاعل
٨٤	٢٢
مهموز لرى احوالى	فصل فى اسم المفعول
٩٦	٢٥
المرتبة الثانية فى الثلاثى المزيد	فصل فى الصفة المشبهة
٩٧	٢٦
فيه	فصل فى صيغ المبالغة
٩٩	٢٨
افعال بابى معنالىرى	فصل فى اسم الزمان والمكان
١٥٧	٣١
باب تفعيل	فصل فى اسم التفضيل
١١٥	٣٢
باب مفاعله	فصل فى المصغر
١١٣	٣٣
باب افتعال	فصل فى المنسوب
١١٥	٣٥
افتعالده اولان انواع ادغام	فصل فى المذكر والمؤنث
١١٩	٣٧
باب انفعال	فصل فى المثنى والمجموع
١٢٢	٤١
باب تفعل	اوزان جموع
١٢٦	٤٦
باب استفعال	جزء ثانى فى مباحث الافعال
١٢٨	٤٨
باب افعوعل	المرتبة الاولى فى الثلاثى المجرد
١٢٩	٥١
المرتبة الثالثة فى الرباعى المجرد	حروف مضارعت ننك كسره لى
١٣١	
المرتبة الرابعة فى الرباعى	بولماقى
المزيد	بيان نواصب مضارع
١٣٣	٥٣
تاريخ اتمام تأليف	امر قاعده سى
	٥٥

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

علوم عربیه = فنون ادبیه = معارف لسانیه، اسملری ایله
 تعبیر ایدلکان اون دن زیاده علوم شریفه ننگ مبدأ ومدخلی
 بلکه اکثرندن اولی و افضلی علم صرف ایله علم نحو در
 شیخ احمد بن علی بن مسعود مراح الارواح ده (الصرف أم
 العلوم والتحو ابوها ویقوی فی الدرایات داروها ویطغی
 فی الروایات عاروها) دیوب صرف ونحو ننگ ما لابد منه
 اولماقیننی، و صرف ننگ نحو دن تقدیمینی، و آنی بلمک عقل
 اوچون قوت کا، و آندن غفلت اداء غرض ده زلت کا، سبب
 بولماقیننی افاده ایتمشدر * شیخ ابوالقاسم محمد بن عمر
 الزمخشری مفصل ده (لا یجدون علماً من العلوم الاسلامیه
 فقہها وکلامها وعلمی تفسیرها و اخبارها الا وافتقارها الی العربیه
 بین لا یدفع و مکشوف لا یتقنع) دیوب عامه علوم عربیه نی
 کافه، علوم شرعیه اوچون موقوف علیه قیلماقنده علوم
 مذکوره ننگ علی الخصوص صرف ونحو ننگ لزوم ووجوبینی
 بیان، و شرافت لرینی اعلان اولدقی کبی بونار ننگ فن
 شریف و علم واجب ایدوکننی انکار ایدن بدیهی بین گا منکر
 کبی معاند سفیه بولماقینه اشاره بی گمان و اردر *
 لهذا علماء اسلام جزاهم الله عنا خیر امنک سنه ظرف ننگ عربی
 و فارس بیک کوب کتب صرف ونحو تصنیف ایتمشدر و روح لر ی

اوچون صدقه جاريه قالدر مشلر و لكن كتاب عربي و فارسي دن
 تعلم اولاد تركيه اوچون دفعه^ء واحده ده فن مطلوب قه لعة
 تحصيلنى ضم اولدقندن صعوبتلى بلكه دفعاتله تعلم واستماع
 اولماغانده باعث حرماندر . تعليم ده تجربه سى اولغان عالم كا
 ظاهر در كه صرف فارسي لرده متعلم تركى اوچون نفس ترجمه^ء
 عبارة فارسيه بر درس مشكل در فهم مضمون تحصيل ملكه
 امرى بتون مقطوع^ء النظر قالمق يا خود صبي متعلمنى زياده
 تكليف و قسر ايله جنس تعلم دن تنفير يا كه فوق الطاقه
 تحميل ايله استعداد و حسن حالينه اضرا لازم كلور و بالجمله
 هر لسان قومينه علوم آليهنى لسان مألوفلى ايله تعليم
 مناسب تعليمدن اولدغى كى لسان غير مألوف ايله بيان
 على الخصوص صبيان حقنده سرعت اخذ و سهولت فهم كا
 منافی اولماق ارباب وجدان كا عيان اولان احوال دن در .
 بنا برين ابناء و وطنمز اولان اولاد تركيه اوچون ضيق لسان
 و قصر وقت و زمان لرينه مناسب اوشبو (حسن المشرب
 فى صرف لسان العرب) ايله موسوم اولان اثر عاجزانه مزى
 بعون الله و كرمه و قوعكا كتورلدى . مذكر و مؤنث مثنى
 مجموع مصغر و منسوب بحث لرى كتب صرف متداولده
 ذكر ايدلماسه لرده مباحث صرف كا انصب اولدقلىرندن
 ابن حاجب ننگ شافيه ده ذكر ايتدى كى اجمالا كتابمه
 درج ايدلدى . مباحث افعالده شرح مغزى ترتيبى
 بلاد مزده مألوف ارباب تعليم اولدقندن كويا دستور اتخاذ

ایدلدی . و شرح مذکور ننگ فوائد مندرجه سنی منقول
 عنہاسی اولان کتب ثقات کا رجوع و تطبیق بعدندہ درج
 ایدلدی . کتابزده بشر یتمز سببندن اولان زلاتمزوار
 ایسه منصفانہ تحقیق و تفتیش بعدندہ اصلاح یا کہ کند مزہ تنبیه
 بیورسالر ممنونیتیزی اعلام ایدامز و اللہ هو الموفق .
 ارباب بصیرت اولان معلم لردن التماس دوستانہ مز در کہ
 تعلیم صبیانندہ اوشبو ذکر ایدلاچک اصولی اعتبار ایتکایلر
 اولاً متعلم ننگ تحملتچہ ویرکان درسنی آچوق تقریرلہ مع
 الملایمہ تفہیم ایدلر . صونکرہ حفظ و تکرار ایتدرکایلر . قواعدنی
 اجرلہ ملکہ حاصل ایتمک اوچون ما فی الکتاب دن ماعدا
 امثلہ ایراد ایتکایلر و لکن مناسب فن اولماغان قاعدہ یا کہ
 بحث و جواب القاسندن احتراز بیورغایلر بادی نظر دہ مقید
 کبی کور و لسه دہ اکثر مادہ دہ سبب صعوبت و باعث نفرت
 اولور . تعریف کا محتاج اولان اصطلاح لردہ کلمہ ، لفظ ، اسم
 فعل ، کبی نرسہ لردہ تعریف عربی نی غیر لازم بلکہ اصول تعلیم کا
 مخالفی بلکایلر . و ہر درس قبیلندہ درس اول امتحانینی
 البتہ امر مهم کورکایلر . متعلم ننگ فہمی و حفظی تمام اولدق
 وقت درسنی تأخیر آفتہ عظیمہ ایدکنندن آکاہ اولغایلر*
 افادات سابقہ مز دن اکثر ناس متنبہ ایسہ لردہ بعض لر
 اوچون فائدہ دن خالی اولماس ظنیلہ تحریر ایدلدی* بوندن
 صونکرہ لسان و طنمزچہ نحو قسمنی دہ انشأ اللہ ترتیب نیتندک
 مز واللہ تعالیٰ هو المستعان و علیہ التکلان و هو الذی یتولی
 صرف قلوب العباد الی نحو السعادة و الرشاد .
 کتبہ عالم جان بن محمد جان البارودی
 صرفہما اللہ تعالیٰ الی نحو الخیر الابدی

حسن المشرب في صرف لسان العرب

قد تم طبعه عم نفعه بعونه سبحانه وكل يرجو غفرانه لسبع
مضين من ربيع الاول سنة ١٣٠٩ ثلثمائة والـ
من جيب مرتبه خادم العلم ببلدة قزان
عالمجان بن محمد جان
كان الله لهما وبلغهما آما لهما

وذلك بامضاء ناظر المطابع ببلدة بيطرسبرج لاحدى وثلثين
من ايول من السنة الميلاية

بمطبع الخزانة ببلدة قزان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى ﴿ اما بعد ﴾ بس
 علم تصريف فن لازم و علم واجب در چونکه علم قرآن و حدیث
 اوچون موقوف علیه بلکه مطلقا هر علم اوچون محتاج الیه در .
 (صرف = تصريف) توری معنی لر اوچون بولغان بناء
 و صیغه لر نی معرفت در مثلا ضرب زمان ماضی ده بر ایرننگ
 سوقماقنی بیان اوچون . لم یضرب زمان ماضی ده بر ایرننگ
 سوقماونی . یضرب زمان حاضره یا استقباله بر ایرننگ
 سوقماقنی . لا یضرب زمان استقباله بر ایرننگ سوقماونی
 بیان اوچون دیو بلمك *

بناء و صیغه کلمه ننگ هیئت و روشی در *
 کلمه معناسی اولان بر سوزدر *

کلمه نی باشقه غه قوشماینجه اوزندن معناسی فهم لائوب
 زمان فهم لائماسه اسم - اولور (زید، عمرو، حیوان، مسجد،

عمر و اسمناک آخرنگ
 (و) یازلور عمر
 اسمندن امتیاز
 اوچون منصوب
 بولغانده تنوین
 صورتی بولغان الف
 عمر و ده بولور
 عمرده بولماس امتیاز
 اوچون (و) حاجت
 بولماس ۵

ضرب، خروج) کبی مثلا زید دیکاج برکشی فهم لنه و لکن
 زمان فهم لنمای . اگر اوزندن معناسی فهم لنکنده زمان
 دخی فهم لانسہ - فعل - اولور ضرب = سوقتی ایر، قتل =
 اولتوردی ایر، یقول = ایتور ایر، لم ینصر = یاردم
 ویرمادی ایر، لا یقتل = اولتور مس ایر، مثال لری کبی
 هر قایولرنده معنالری برله زمان فهم لنکان . کلمه ننگ
 معناسی اوزندان فهم لانماسه ایکتچی کلمه کا قوشو برله کنه
 فهم لانسہ حرف بولور دخی ادات دیر لر من ، عن ، الی
 ان ، لو ، لا ، کبی . خرج زید من قزان فذهب الی کرمان =
 چقدی زید قزان شهرندن بس کندی کرمان شهرینه
 مثالند زید . قزان ، کرمان ، اسم لردر خرج ذهب فعل لردر
 من ، ف ، الی حرف لردر کلمه ننگ جز لرینه دخی حرف
 دیر لر و گاها حرف مبنی دیر لر کلمه دن قسم بولغانینه حرف
 معنی دیور لر (میزان) کلمه ننگ حروفنی (ف - ع - ل)
 حرف لری ایله اولچانور بو حرف لر کا وزن میزان دیر لر
 کلمه نی اولچاوده اوشبو حروف وزن دن باشقه تورلی حرف
 بولماسه کلمه مجرد اسملی بولور حرف لری اصلی اسملی
 بولور باشقه حرف بولسه مزید فیه اسملی بولور . باشقه
 آرتق حرفی زائد اسملی بولور *

اسم ﴿ حرفلری اعتباری ایله اوچ قسم بولور ثلاثی -
 رباعی - خماسی ثلاثی اوچ حرفلی رباعی دورت حرفلی
 وزننده ایکی لام اولور . خماسی بش حرف لی بولور

(فلس) فعل وزنك چیز و باقر آقچه معناسنك (فَرس) فعل وزنك آت معناسنك
 (كَتَف) فعل وزنك اینك باشی (عَضد) فعل وزنك یوقاری بَلَاك (حِبر) فعل وزنك
 یازوقاره سی و عالم (عَنب) فعل وزنك اوزوم (اِبِل) فعل وزنك توه (قفل) فعل وزنك یوزاق
 (صرد) فعل وزنك چبچق آولاچی بر قوش (عَنق) فعل وزنك موین (ضارب) فاعل وزنك صوغوچی

معناسنك (مضرب) مفعل

وزنك صوغوزمانی
 ديمك (مساجد)
 مفاعل وزنك مسجد
 لرديمك (جاسوس)
 فاعول وزنك
 یاشرون خبر آوچی
 ديمك (عنفوان)
 فعلوان وزنك
 یاشلك اول لری
 ديمك (سلاطين)
 فعالین وزنك
 پادشاه لرديمك
 (احمیرار) افعیلال
 وزنك بیک قزار مق
 ديمك ۵
 * (جعفر) فعل وزنك
 کشی اسمی (درهم)
 فعل وزنك بر متقال
 غه قریب آغر لقا
 کوش آقچه

وزنكده اوچ لام اولسور اوشبو اوچ قسم هر قایوسی
 مجرد بولور یا که مزید فیه بولور مجرد - اصل حرفندن باشقه
 حرف بولمالس . مزید فیه اصل حرفندن آرتق حرف
 بولور بس اسم نك آلتی قسمی بولور (ثلاثی مجرد) یعنی
 اصل اوچ حرفندن آرتق حرفی بولماغانی اون وزن ده بولور
 فلس، فرس، کتف، عضد، حبر، عنب، ابل، قفل، صرد،
 عنق، (ثلاثی مزید فیه) یعنی اصل اوچ حرفندن زیاده
 حرف بولغانی کوب وزنك کلور کاها بر حرف کاها ایکی
 حرف کاها اوچ حرف کاها دورت حرف آرتق بولور

ضارب مضرب مساجد جاسوس عنفوان سلاطين احمیرار
 کبی (رباعی مجرد) اوچون بش وزنك درج جعفر درهم زبرج
 برثن قمطر کبی (رباعی مزید فیه) اوچون عصفور قرطاس

فعل

(زبرج) فعل وزنك زینت (برثن) فعل وزنك آرسلان بارماغی (قمطر)
 فعل وزنك صندوق ۵
 (عصفور) فعل وزنك چبچق (قرطاس) قای نك کسر یله وضیمله ده فعلال
 وزنك کلمشدر کاغذ ديمك ۵

* (تدحرج) تفعّل
وزننه آونامق

دیمك ۵

(سفرجل) فعلّل
وزننه بهی در

(قدعمل) فعلّل

وزننه قوتلی توه

(ججمرش) فعلّل

وزننه قارچق

(قرطعب) فعلّل

وزننه آز نرسه

دیمك (عصر فوط)

فعلول وزننه برجانور

(قبعشری) فعلّل

وزننه الوغ توه

(قطربوس) فعلّل

وزننه یر و شلی توه

(خزعیل) فعلّل

وزننه باطل معناسنه

(خندریس) فعلّل

وزننه ایسکی

اچمیلک ۵

* تدحرج کمی وزن لر کلور (خماسی مجرد) دورت صیغه ده

کلور سفرجل قدعمل ججمرش قرطعب کبی (خماسی مزید

فیه بیک آز کلور بش وزنده عصر فوط قبعشری قطربوس

خزعیل خندریس کبی

بو آلتی قسم کا بولنکان اسم معربدر اما اسم مبنی ثنائی =

ایکی حرفلی ده بولور ما من کم کبی *

کاها اسم معرب ظاهرده ثنائی اولور و لکن اصلده ثلاثی

بولور امثله - ید دم آب کبی اصله یدی دمو ابو در *

فعل ثلاثی ورباعی اولور و هر قایوسی مجرد و مزید فیه

بولور مجموع اقسام فعل دورت بولور *

(ثلاثی مجرد) اوچون ماضی اوچ وزنده اولور ضرب علم

شرف *

(ثلاثی مزید فیه) اوزانی کلاچک ده بیان ایدلور انشاء الله

رباعی مجرد اوچون ماضی فعلّل وزنده دحرج کبی *

رباعی مزید فیه اوچون تفعّل وزننه تدحرج کمی و باشقه

وزنده ده کلور آزلق اوزره *

❁ فصل ❁

اسم و فعل آراسنه مشترک یدی قسم واردر صحیح مهموز

مصاعف مثال اجوف ناقص لقیف *

(صحیح) حروف اصلیه سنده همزه و حرف علت و تضعیف

اولماغان کلمه در ضرب ضرب کبی *

(حرف علت) اوج حرف در (واو - یای - الف) در ساکن لی اولسونلر کړك حرکت لی اولسونلر وئب یسر باع کبی اوشبو اوج حرف ساکن لی اولوب ما قبل لر یئنگ حرکت لری بونلر جنسندن اولسه حرف لین و حرف مد اسملی اولور و او جنسی ضمه الف جنسی فتحه یای جنسی کسره در یقول قال یبیع کبی اکر ما قبل لر یئنگ حرکت لری بونلر جنسندن بولمسه حرف لین اسمنک اولور و لکن حرف مد اولماسلر الف هر وقت حرف مد اولور و - ی گاهما حرف مد اولماسلر فقط حرف لین او اولر لر اوجب ایسر کبی (مهموز) حروف اصلیه سنندن (ف) برابرنده یا که (ع) برابرنده یا که (ل) برابرنده همزه اولان کلمه در (امر سأل قرأ) کبی *

فاء برابرنده همزه اولسه مهموز الفاء اسمنده اولور (امر امرأ) کبی *
عین برابرنده همزه اولسه مهموز العین اولور (سأل سؤالا) کبی *

لام برابرندک همزه اولسه مهموز اللام اولور (قرأ قرانا) کبی *
(مضاعف - یا که - اصم) ثلاثی بولسه عین و لام برابرندک اولان حرف لر بر جنس دن اولور (عد عددا - اعد اعدا) کبی • رباعی بولسه فاو لام اولی برابرندک و عین و لام ثانیه برابرندک اولان حرف لر بر جنس دن بولور صر صر صر صر صر صر

❁ فصل ❁

کبی * مضاعف ثلاثی کا ادغام عارض اولور یعنی جنس داش ایکی

مضاعف ده جنس داش حرف ایکی ألوش بولغاندن مضاعف آتالمشدر وشالی بولغاندن اصم دیولمشدر اصم لغتک شدیدوقاتی نرسه کا ایتولور ۵

(ادغام) کوفه علماسی تلندک افعال وزنندک سویلنور بصره علماسی تلندک ادغام دیو افتعال وزنندک سویلنور لغتک کروتکم معناسنه در ادخال کبی صرف علماسی اصطلاحندک ایکی جنس داش بولغان حرف ننگ اولدیسینی آخریکا قوشوب ایتک در ۵

* (مثالی) مثال دیو آتالغان ماضی سی

صحب ماضی سنه

اوخشاغان اوچون

هر قابو صیغه لر نك

اجوف ده اورتاسی

حرف علت بولغاندن

اجوف دیولمشدر

ومنکلم واحد صیغه

سی اوج حرفلی

بولغانن ذوالثلثة

دیولمشدر بعث

دمت کبی ۵

(ناقص فی) جزم

حالتک لامی حذف

ایدلکان اوچون

ناقص تسمیه

ایدلشدر و ماضی ده

متکلم واحد صیغه سی

دورت حرفلی بولغان

اوچون ذوالاربعة

دیرلر ۵

(معتل العین واللام)

فی ایکی حرف

علت جیولغان

اوچون لقیف دیمشلر

وایکی حرف علت

یناشه بولغان اوچون

مقرون دیرلر

(معتل الفاء واللام)

فی ایکی حرف علت

بولغانن لقیف دیرلر

ایکی جانینک بولغان

اوچون مفروق دیرلر

و کاهابو قسم کا ملتوی

دیرلر کلمه ننک ایکی طرفندن

حرف علت احاطه ایتکان

اوچون ۵

حرف ننگ اؤلی نی ساکن لی قیلوب آخریکا قوشوب ایتولور

اولکی حرفنی مدغم ایکنچی سنی مدغم فیه دیرلر چنانچه

عد اصلده عدد دال اولی نی ساکن لی قیلنغان عدد بر

دالی آخرکا قوشناج عد بولغان *

(مثال - یا که - معتل الفاء) فامی برابرنده حرف علت

اولان کلمه در وعد وعدا کبی *

(اجوف = ذوالثلثة = معتل العین) عین برابرندک حرف علت

اولان کلمه در قال - قولاً - باع - بیعا کبی *

(ناقص = ذوالاربعة = معتل اللام) لام برابرنده حرف علت

اولان کلمه در رمی - رمیاً - دعا - دعوة کبی *

(لقیف) ایکی حرف علت جیولغان کلمه در اکر عین ولام

برابرندک اولسه لر (لقیف مقرون = معتل العین واللام) اسمندک

اولور قوی - قوه - حی - حیوة کبی •

اکر فاء ولام برابرنده اولسه (لقیف مفروق = ملتوی =

معتل الفاء واللام) اولور وش وشیا کبی •

(اسم ننگ) کاه فاء وعینی حرف علت اولور بین، ویل،

یوم، کبی کاه هر اوج حرفی حرف علت اولور و او یای

کبی لکن بو ایکی نوعدن فعل اشتقاق ایدلس اسم ده ده

نادر در *

بولغانن لقیف دیرلر ایکی حرف علت کلمه ننک ایکی جانینک بولغان

اوچون مفروق دیرلر

و کاهابو قسم کا ملتوی دیرلر کلمه ننک ایکی طرفندن حرف علت

احاطه ایتکان اوچون ۵

* (بین) بر مکان اسمیدر (ویل) جهنمه چقوردر و عذاب کلمه سیدر ۵

❁ فصل فی المتعدی واللازم ❁

فعل = حدث = اش . فاعل = محدث = قلوچی . مفعول =

محدث = قیلنمش . هر فعل اوچون فاعل كرك بولور ولكن
مفعول واجب بولماس بعض حدث لرده كنه بولور

ضرب - نصر كبی سوقماق - یاردم ویرمك - اولغانده

سوغوچی یاردم ویروچی اولور بونلر فاعل لر ودخی

سوغولمش یاردم ویرلمش اولور بونلر مفعول لر اوشبونوع

فعل لر كا متعدی = واقع = متجاوز دیولور ضرب زید عمرا

زید عمرونی صوقدی دیمك نصر بكر خالدًا بكر خالدكا

یاردم ویردی دیمك *

وبعض حدث لرده مفعول اولمس فاعل ایله تمام اولور خرج

ذهب كبی چقدی كندی دیمك چقماق اولسه چقوچی

اولور ولكن چقولمش دیمكان شی اولمس اوشانداق

كتمك اولسه كیتوچی اولور ولكن كیتولمش اولمس

بو نوع فعل لر كا غیر متعدی = لازم = غیر متجاوز

دیرلر خرج زید ذهب عمرو حسن بكر كبی * فعل لازمنی

اوچ شی ننگ برسی برله متعدی قیلنور (تضعیف عین)

عیننی شگلی قلمق برله فرح زید عمرا كبی شادلاندردی

زید عمرونی دیمكدر اصلده فرح شادلانندی دیمكدر لازمدر

رانی تضعیف ایتمكله متعدی اولشدر (همزه) كروتك برله

متعدی اولور اجلست زیدا كبی اولتورتدوم زیدنی

دیمكدر اصلده جلست اولتوردوم دیمكدر لازمدر *

(متعدی) (واقع)

(متجاوز) فاعل دن

مفعول كا اوتكان

فعل لر ننگ اسم لر

یدر (غیر متعدی)

(لازم) (غیر متجاوز)

مفعول كا اوتكان

فعل لر ننگ نام لر

در ۵

(خرج زید) زید *

چقدی (ذهب عمرو)

عمرو كندی (حسن بكر)

كور كام بولدی بكر ۵

ودخی فعل کا متعلق اولان اسم کا (ب) کرتیک برلہ متعدی
 اولور ذہبت بزید کی بار در دم زیدنی اصل دہ ذہبت در لازم در
 بار دم دیمک انطلقت به دخی اوشانداق زیدنی یبار دم
 بار در دم دیمک اصل دہ باسز انطلقت لازم در بار دم دیمک

﴿ فصل فی الابداء واجتماع الساکنین ﴾

کلمہنی باشلاو (بدأ = ابتدأ) اسملی کلمہنی ایتوب توقتوا
 (وقف) اسملی کلمہنی کلمہ کا توتاشدروب ایتیمک (وصل) اسملی

کلمہنی کلمہ دن ازوب ایتیمک (قطع) اسملی در *

ابتداء حرکت لی حرف ایله اولور ساکن ایله ابتدا مہجور
 و متروک در ابتداسی ساکن اولان کلمہنی او لکی کلمہ کا

وصل ایدماسه اولینہ ہمزہ کتروب ایتولور وبو ہمزہ یہ
 ہمزہ وصل دیر لر ابن ابنہ اثنتان اثنتان احتسب احمر
 استسخ کی اکر بو کلمہ لر اولدہ اولان کلمہ کا یا حرف کا

وصل ایدماسه ہمزہ کتابتدہ اولوب تلفظدہ متروک اولور
 زید ابن ابی بکر فاطمہ ابنہ عمر و احتسب اثنتان الرجل

احمر کی * وقف حالندہ کلمہ ننگ اخیر ی ساکن اولور
 حرکت برلہ وقف جائز بولماس جانی احمد کی *

ابتداء کلمہ دہ ساکن مہجور اولدق کی بر کلمہ دہ یا کہ
 یناشہ ایکی کلمہ دہ ایکی ساکن جیولمق دخی جائز نوکل در

مکر جائز اولور ساکن اول حرف مد آخری مدغم اولسه
 خاصہ دابہ کی الف و صاد اولی الف و باء اولی ساکن لر در

یا که اَوَّلی حرف لیم و آخری مُدغم اولسه خاصه تصغیرند
 خویره دابه تصغیرنده دویبه کبی بونلرغه اجتماع ساکنین
 علی حده دیرلر و دخی اجتماع ساکنین جائز اولور و قف
 حالندک زید عمرو و یعملون تعملون کبی وهم الف و لام تعریفلی
 کلمه کا همزه استفهام دخولنده جائز اولور، الحسن عندک
 کبی حسن سننک فاشنکده می دیمکدر، الآن کبی بو وقتده
 می دیمکدر اوشبو مثال لرده همزه دن صونک اولان الف
 دخی لام ساکن اولشدر . جائز بولغان اجتماع ساکنین کا
 علی غیر حده دیورلر اورن لری مذکور دورت نوع دن
 باشقه لردر *

❁ فصل فی الاعلال ❁

اعلال حرف علتنی ازاله ایتمک یا که تغییر ایتمک در
 امثله قَالَ اصله قَوْلَ و اونی الف کا تبدیل ایدلکان در باع
 اصله بیع یای فی الف کا تبدیل ایدلکان در یقول اصلده
 یقول و اوننک ضمه سنی ما قبلینه و یروب و اونی ضمه دن
 سکون کا تغییر ایدلکان یبیع اصله یبیع یای ننگ کسره سنی
 ما قبلینه و یروب یای سکون کا تغییر ایدلکان لم یدع اصله
 لم یدعو و او ازاله و حذف ایدلکان لم یرم اصله لم یرمی
 یای فی حذف و اسقاط ایدلکان لم یخس اصله لم یخشی
 شین دن صونک اولان الفنی حذف ایدلکان *

* یعنی (لم) دخولندن
مقدم

❖ فصل فی الاشتقاق ❖

اشتقاق لغتاً بر شئی آخر دن یارب چقارمق در . اصطلاح
 صرفیین ده اشتقاق باعتبار العلم دیوب ایکی لفظ آراسنده
 حروف اصلیه ومعنی جهندن بولغان مناسبتی بلمک کا
 اینولور . اشتقاق باعتبار العمل دیوب بر لفظدن حروف
 ومعنی ده مناسب بولغان لفظ آخرنی چقارمق غه ایتور لر *
 اشتقاق باعتبار العلم صغیر و کبیر و اکبر اسملی اوچ قسم کا
 بولنور . اشتقاق صغیر مشتق و مشتق منه آراسنده حروف
 اصلیه ده وهم حروف ننگ ترتیبنده مناسبت بولور
 ضَرَبَ نَنکَ ضَرَبَ دن اشتقاقی کیی *

اشتقاق کبیر حروف ده مناسبت بولور ترتیب ده بولاس
 جَبَلَنَنکَ سوزمق و تارتق معناسنده اولان جَبَلَنَنکَ دن اشتقاقی کیی *
 اشتقاق اکبر تمام حروف ده مناسبت بولاس ولکن حروف
 آراسنده قرب مخرج مناسبتی بولور نَقَقَ نَنکَ نَهَقَ دن
 اشتقاقی کیی نَقَقَ فارغه قچقردی دیمک نَهَقَ ایشک باقرماقی
 معنالرده مناسبت بار ودخی غین برله ها آراسنده قرب
 مخرج مناسبتی بار هر ایکاوی بوغاز حرفلری در * علماء
 صرفیین قاشنده معتبر بولغان اشتقاق اشتقاق صغیر در *

❖ فصل فی مباحث الاسماء ❖ اسم معنی اعتباری ایله
 ایکی کا بولنور جامد مصدر اگر اسم دن باشقه کلمه لرنی
 اشتقاق ایدلسه یعنی اسم کا اصل حرف لرنده ومعنی ده
 مناسبتی بولغان کلمه لرنی اخذ ایدلسه مصدر بولور

بایسه فارسیچه ترجمه سینک آخرنده دال برله نون یا که تا
 برله نور بولسه ترکیچه ترجمه سنک آخرنده مک یا که مق
 لفظی بولسه مصدر بولور ضرب کبی حروفده و معناده مونکا
 مناسبتلی بولغان ضرب یضرب ضارب کبی کلمه لرنی آندن
 اخذ ایدلکان وهم فارسی ترجمه سی زدن در اخبرنده دال ونون
 ترکی ترجمه سی سوقمق اخبرنده مق در او شانداق قتل
 ترجمه، فارسیه سی کشتن تا و نون برله ترکیه سی اوتورمک در
 اگر اسم دن هیچ کلمه نی اخذ ایدلماسه جامد بولور رجل
 فرس جوهر حجر کبی

کاها جامد دن مصدر اخذ ایدلوب اول مصدر دن کلمه لرنی
 اشتقاق ایدلور جوهر دن تجوهر حجر دن تججر اخذ ایدلنوب
 تجوهر ینجوهر منجوهر تججر ینججر منججر کبی صیغهلر
 اخذ ایدلنور یونلر نادر اولدق دن علم صرفده بخت ایدلماسه
 (اسم مصدر دن) یدی توری اسم اخذ اولنور - اسم
 فاعل ، اسم مفعول ، صفة مشبهة ، اسم زمان ، اسم مکان ،
 اسم آلت ، اسم تفضیل .

ویدی نوع فعل اخذ ایدلور ماضی ، مضارع = مستقبل ، جمحد ،
 نفی ، نهی ، امر بی لام ، امر باللام ،

بس مباحث اسمنی توری فصل ایله بیان ایدلور

(فصل) مصدر ثلاثی مجرد دن قاعده ایله معلوم بولماس

مجرد عرب لردن سماع ایله معلوم بولور ثلاثی مجرد دن اکثرده

(۳۳) وزنه قدر مسجوع اولمشدر قتل فسق شغل رحمة

نشدة كذرة دعوى ذكرى بشرى لبيان حرمان غفران نزلان

طلب خنق صغر هدى غلبة سرقة ذهاب حراف سوال زهاده

دراية بغاية دخول وجيف صهوبة مدخل مرجع مسعاة محمده

كراهية مصدر لرى كبرى ودخى بعض وقتنه جبروت بلهنية

ضارورة كينونة شيخوخة فضيحة سودد تهلكة ميسور عافية كبرى

مصدر لر كلمشدر ولكن مصدر لرده غالب فعل بابندن لازم

بولغانده فعول وزننده بولمق دخول، خروج، جلوس كبرى

متعدى بولغانده فعل وزننده بولمق ضرب نصر منع كبرى

اكر بوبابندن صنائع قبيلندن بولسه فعالة وزننده بولمق

كتابه، زراعة تجارة كبرى

فعل بابندن غير متعدى بولغانده فعل وزننده بولمق فرح

كبرى متعدى بولغانده فعل وزننده بولمق جهل كبرى اكر الوان

وعيوب دن بولسه فعلة وزننده بولمق سمرة ادمه كبرى فعل

بابندن فعالة وزننده كوبراك بولور كرامه شرافة كبرى عظم

كرم وزنلرنده دخى چوق كلور *

مصدر معناسنده مبالغه اوچون اولان لر تفعال وفعيلى

وزنلر يدر تعداد كوب صانامق تذكر كوب ذكر ايتمك

تسيار كوب سير ايتمك دليللى كثر دلالتي خليفى خليفه لك

شغلی کوبلکی نیمیمی نیمه ننگ کوب بولقی تفعال صیغه سی
کسرناء ایله ایکی کلمه کلمشدر تیبان کوب بیان ایتمک

تلقاً کوب بولقی * ❖ فصل ❖

(ثلاثی مجرددن) مصدر میمی = اولند میم اولان مصدر
هر وقتک مثال واوی دن ماعداده مفعل و زننده کلور مضرب
منصر مشرب کبی مثال دن مفعل و زننده کلور موعده
مورث مورث کبی *

بعض وقتک مفعله و مفعله و زنلرنک کلان مصدر لر مسموع در
مرحمة منفعة حبة ملامة مرضاة کبی معرفة مغفرة موعظة
معيشة معصية کبی *

وندرت اوزره مفعله و زننده دخی کلمشدر مکرمه مأثرة
معونة مشورة کبی اصلده معونة مشورة در *

(فصل) مصدر ننگ (خیرنگ) (ة) بولسه بر کره لیک معناسنی

افادة اوچون اخیرینه تاء کلتوروب فعلة و زننده قنور
وبو مصدره مصدر عددی دیر لر ضریه جلسه دخلة کبی

بر سوقتی بر اولتور مق بر کر مک معنالرنده اگر بر نوع

لك معناسی قصد ایدلسه اخیرنگ تاء کلتوروب کسرفا ایله
فعلة و زننده کلور و بونکا مصدر نوعی دیر لر قعدة جلسه

کسرة کبی بر تورلی اولتور مق بر تورلی صندرمق دیمکدر
اولدن تالی مصدر لرده بر کره لیک بر نوع لیک معناسنی صفة

ایله افاده ایدلور رحمة واحدة بر کره رحمت رحمة واسعة

کینک بولغوجی رحمت اول عددی اخیرى نوعی در (فصل)

مصدر ثلاثی مزید فیه دن قیاسی در باب اولدن (أفعال) وزننه

ایکی حرف زائد ایله کلور اکرام ایعاد ایلام کبی *

اجوف اولدقده اخیرنده تا ایله کلور اقامه انابه اقاله کبی

اصلده اقوام انواب اقوال در *

ناقص لرده وهم لقیف ده مهموز اللام کبی حرف علتی بدلنه

همزه ایله کلور ایلاء اعطاء اشکاء کبی *

أفعال نینک همزه سیننه مخصوص معانی أفعال بحثنده انشاء الله

بیان ایدلور اوشاندق سائر اوزان نینک معانی لری باب

ثانی دن (تفعیل) وزننده کلور ایکی حرف زائد ایله. تصریح =

سوزی آچق ایتمک. تبشیر = سویندرمک. تخویف قورقتمق

. تفعلة وزننه دخی کلور تذکرة = ایس کا توشورمک. تکملة =

کامل ایتمک. تسمية = آد قوشمق. تلبیه = لیبیک ایتمک

. توصية = وصیت ایتمک بووزن ناقص و لقیف لرده غالبدر

و دخی فعال وزننده کلور. کذاب کبی یالغانغه نسبت ویرمک

و دخی فعال وزننده کلور. سلام السلام علیکم دیمک کلام

سوز ایتمک

باب ثالث دن (مفاعلة) وزننده کلور ایکی حرف زائد

ایله. مصاحبة = صحبت ایدشمک. مضاربة = سوغشمق

(اکرام) حرمت

قلمق ایعاد وعد

قلمق ایلام آلم

ویرمک ۵

(اقامة) تورغوزمق

انابه اشنگ براوکا

اشانمق اقاله

سوداسنی قایتارمق

ایلاء یمین ایتمک

اعطاء ویرمک اشکاء

برواننک شکایتنی

یبارمک ۵

مواجهه = قارشو اوتور شمی . مجابوه = جواباشمی
 کاهَا فِعَالٌ ورننده کلور . قِنَالٌ = اوتور شمی . خِطَابٌ =

قارشو سوز ایتوشمی . سَوَامٌ = ساتولاشمی

باب رابع دن (اِنْفَعَالٌ) ورننده کلور . اِجْتِهَادٌ = طروشمی

. اِحْتِرَافٌ = یانمی . اِحْتِجَاجٌ = دلیل کنورمک . اِهْتِدَافٌ =

طوغری یولغه کونلمک

باب خامس دن (اِنْفَعَالٌ) ورننده کلور انشراح = کونکل

آچلمی اِنْفِتَاحٌ = ایشوک آچولق اِنْحِنَاءٌ = بوکولمک اِنْکِسَارٌ =

صنمی

باب سادس دن (اِنْفَعَالٌ) ورننده کلور - اِحْمِرَارٌ = قزارمی

اِعْوِجَاجٌ = قیوقلانمی اِحْضِرَارٌ = یاشل لنمک

باب سابع دن (اِنْفَعَالٌ) ورننده کلور - اِحْمِیرَارٌ ، اِحْضِیرَارٌ .

بیک قزارمی ، بیک یاشل لنمک معنالرنده

باب ثامن دن (تَفَعُّلٌ) ورننده کلور - تَكْبِیرٌ = اولوغلانمی

تَحْمِلٌ = یوکلمک تَزِینٌ = زینت لنمک

باب تاسع دن (تَفَاعُلٌ) ورننده کلور - تَجَادُبٌ = تارتوشمی

تَقَاسُمٌ = بولشمک تواعد = وعده لشمک

باب عاشردن (اِسْتِفْعَالٌ) ورننده کلور - اِسْتِغْفَارٌ = یارلقایو

اِسْتِمْتِکٌ اِسْتِیْهَابٌ = هبه اِسْتِمْتِکٌ اِسْتِجَوَابٌ = جواب اِسْتِمْتِکٌ

باب حادی عشر دن (اِنْفَعَالٌ) ورننده کلور - اِهْدِیْدَابٌ =

بیک بوکری بولق اعریرا = بالانعاچ آتقه منمک

اخلیلا دائم سوت اچوچی بولق

باب ثانی عشر دن (افعوال) وزننک کلور - اِجْلُوادٌ = حیوان

دائم آشغوب یورمک . اَعْلُوَاطٌ = توهننک موینینه آصلنوب

منمک ثلاثی مزید فییه اوشبواون ایکی بابده تمام در هر قایو

بابی مصدر لرلی اسمی ایله تعبیر ایدلور افعال ، تفعیل

، مفاعله ، باب لاری دیمک کبی (مصدر) رباعی مجرد دن

فَعَلَّةٌ فَعَلَّالٌ وزنلرنده کلور وزن اول غالب و شاء یع ثانی قلیل در

دَحْرَجَةٌ ، دَحْرَاجٌ = ایلندر مک ترجمه ، تَرَجَامٌ = سوزی

بر تلدن ایکنچی تلکا کوجورمک جوریه ، جِیرَابٌ =

ایوق کیمک و سوسه ، و سواس = یمان فکر سالیق

رباعی مزید فییه دن باب اول دن تفعیل وزننک کلور تَسْرِبٌ =

اچکی کولمک کیمک تَسْرُولٌ = اشان کیمک تَقْلِسٌ = بورک

کیمک تَسْلَقٌ = آرقه سینه یقولق

باب ثانی دن اَفْعِلَالٌ وزننده کلور

اِبْرِنْشَاقٌ = شادلنمق اِدْرِنْفَاقٌ = آشوقمق

اِحْبِنَطٌ = اچ کوبمک اِحْرِنْمَازٌ = بوچماق غه جیولماق

باب ثالث اَفْعِلَالٌ وزننده کلور

اَزْبَارٌ = صوغشقه حاضر اولق اِطْمِئِنَانٌ = کونکل طنوج

بولمق استقرار = قرارلنمق

ثلاثی مزیدرباعی مجرد رباعی مزیدلردن مصدرمیمی اسم
مفعول ایله بر وزنك اولور اسم مفعول مجتهد انشاء الله
بیان اولنور

❁ فصل فی اسم الفاعل ❁

برحدث برذات دن صادر اولوب آننك ایله قائم اولسه اول
ذات فاعل اولور ترکیه قیلوچی بولور اولذات قه دلالت
ایتوچی لفظ اسم فاعل اولور زید عمروکا یاردم ایتسه
نصر یاردم حدثی زید دن صادر و آننك ایله قائم برصفت در
بس زید فاعل نصر بولور اسمی ناصر در ترکیه یاردم

قیلوچی یا که یاردم بیروچی (فائده) فاعل وزننده کاه
اسم جامد کلور جانب = جهة شارب میوق ساحل = دکز
چیتی شاطی* = ایرمق چیتی ساعد = بلك حاجب =

قاش وادی = اویصویر نادی = مجلس * وبعض
اوقانده فاعل وزنی بر نرسه نی بر شخص کانسبت اوچون بولور
مذکور نرسه اول شخص ایله قائم بولماس لابن = سوتچی
دیمک سوتنی شخص کانسبت ایدلادر سوت شخص ایله
قائم توکل و آندان صادر دکندر اوشانداق خابز اکمکچی
نامر خورماچی لاهم ایتچی فارس آتلی رامج سنکولی
ناعل باشماقلی حائض حیضلی خاتون طالق طلاقلی خاتون
حامل یوکللی خاتون آخرغی اوچ ماده رجالده منصور
اولادقندن خاتونلرده تاسز استعمال ایدلور تاء حاجت

بولاس مذکور صیغه لر هر قایوسی نسبت صیغه لر یدر *
 اسم فاعل ثلاثی مجرد دن اولغانده هر قایو بابدن بولسه ده برتورلی
 فاعل و زننده کلور ضارب ناصر راد داعی مانع حامد کبی
 ثلاثی مزید دن رباعی مجرد دن رباعی مزید دن هر باب ننگ
 مضارعینه قارار مضارعه اولان حرف مضارعت اور نینه
 میم مضمومه کلنوروب ماقبل اخیری کسرلی اولغاچ اسم
 فاعل اولور *

باب افعال دن مفعول و زننده کلور مضارع سی یفعل
 و زننده در مکرم = حرمت ایتوچی موب = محبت ایتوچی

موقط = او باند رغوچی موصی = وصیت ایتوچی

(تفعیل) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفعل در مفرح =

شاد لاند رغوچی موحد = بر لا گوچی مقوی = قوتلندر کوچی

(مفاعله) دن مفاعل و زننده کلور مضارع یفاعل در مسافر =

سفر ایدوچی مجاوب = جوابلا شوچی مساوی برابر بولوچی

(افتعال) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفتعول و زننده در

مخترق = یانغوچی تمتد = سوزلغوچی محتاج = حاجتلی

بولغوچی مشتری = ساتوب آلغوچی

(انفعال) دن مفعول و زننده کلور مضارع ینفعول در منشرح =

کونکلی آچلغوچی منطقی = سونگوچی منصب = قیولغوچی

منقاد = بوی سونغوچی

(افعلال) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفعل در محمر =

قزارغوچی محضر = یاشل لنگوچی مبيض = آغارغوچی

مرعوی = نادانلندن فایتموچی

(افعیلال) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفعال در مسواد =

بیك قرالغوچی مصفار = بیك صارغایغوچی

(تفعیل) دن متفعیل و زننده کلور مضارع یتفعیل در متصور =

صورت لنگوچی متوضی = طهارت آلوچی طهارتلی بولغوچی

متزی = زینت لانگوچی متوفی = وفات قلغوچی

(تفاعل) دن متفاعل و زننده کلور مضارع یتفاعل در

متهالك = هلاك بولشغوچی مناس = الفت ایدشکوچی

متحاب = دوست توتشغوچی متداوی = اوزینه دوا

ایتکوچی *

(استفعال) دن مستفعال و زننده کلور مضارع یتستفعال در

مستغفر = یارلقایو استاگوچی مستوهب = هبه استاگوچی

مستقتبی = فتوی استاگوچی مستوصی = وصیت استاگوچی

(افعیعال) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفعول در

محدودب = آرقهسی بیك چقغوچی کشی معروری = آتقه

بالانفاج منوچی *

(افعوال) دن مفعول و زننده کلور مضارع یفعول در

مجلوڈ = دائم آشعوب یروچی حیوان معلوٹ = توه ننگ

* (اوشبو) صیغہ

مترجم دیوتفعل دن

استعمال ایتمک

خطادر مترجم تاش

برلہ آتولفوچی

معناسند بولوب

تاسی زائد در ترجمہ

لفظتہ کی تا اصلیدر

صحاح وقاموس قہ

رجوع ایبلہ ۵

موبینہ اصلنوب منوچی * رباعیلر

(فعللہ) دن مفعلل وزندہ کلور مضارع یفعلل در مترجم =

سوزنی بر لغندن لغت آخرہ کوچر کوچی موسوس = وسوسہ

ویروچی *

(تفعلل) دن متفعلل وزندہ کلور مضارع یتفعلل در

متدحرج ایلانگوچی منجورب = ایوق کیگوچی *

(افعللال) دن مفعنلل وزندہ کلور مضارع یفعلنل در

مبرنشیق = شادلانغوچی منجیم = جیولاشغوچی منرطم =

کبرلانوب بورنون یوغاری کوتاروچی *

(افعللال) دن مفعلل وزندہ کلور مضارع یفعلل در مطمئن =

کونکلی طنچ لاغوچی مقشعر = جونی قابارغوچی *

﴿ فصل فی اسم المفعول ﴾

حدث آنک اوزرینہ واقع اولان ذات مفعول بولورترکچہ

قیلمش • مفعول کادالات ایتموچی کلمہ اسم مفعول در زید

عمرونی ضرب ایتمسہ ضرب حدثی عمروکا واقع اولش اولور

بس عمرو مفعول اولور ضرب قیلمش یا کہ صوغولمش

اسم مفعول متعدی اولان مصدر دن مشفق اولور لازم دن

اسم مفعول اولمس مکر بر صلہ ایبلہ اولور مدخول فیہ

مزید علیہ کبی *

ثلاثی مجرددن مفعول وزندہ کلور قایو بابدن اولسہدہ

* مَضْرُوبٌ مَنْصُورٌ مَحْمُودٌ كَبِيٌّ مَرِيٌّ مَدُومٌ مَرِيٌّ مَوْلِيٌّ كَبِيٌّ

اصلده هر قایوسی مفعول وزنده در *

ثلاثی مجرددن باشقه دن مضارع مجهول ننگ حرف مضارعتی

بدلنه میم مضمومه کتور ولسه اسم مفعول وزنی اولور *

یاکه اسم فاعل صیغه سنده ماقبل اخیرنی فتحه لی ایدلسه

اسم مفعول وزنی اولور *

(افعال) مکرّم = حرمت ایدلش محب = دوست توتولش

• موقظ = اویاندرلش *

(تفعیل) مفرح = شادلندرلش مربی = تریه ایدلش *

(مفاعله) مواظب = دوام ایدلش • مداوی = دوا قلنمش *

(افتعال) محتسب = احتساب ایدلش • مختار = اختیار

ایدلش *

(تفعل) متوفی = وفات قلنمش *

(استفعال) مستحب دوست توتولش • مستوفی = کامل قلنمش

(فعله) مترجم = ترجمه اولنمش • مدحرج = ایلاندرلش *

﴿ فصل فی الصفة المشبهة ﴾

صفة مشبهة مصدر ایله متصف اولان ذات ننگ اسمینه اطلاق

اولنور اسم فاعلده فاعل دن مصدر ننگ صادر وحادث

اولماقی اعتبار ایدلور ضارب ضرب آندن صادر وحادث

اولان ذات قاتل قتل آندن حادث اولان ذات در صفة

مشبهده مجرد مصدر ننگ ثبوتی اعتبار ایدلور حسن - حسن

ثابت اولان ذات در حسن آندن صادر یاکه حادث اولان

* (صوغولش) یاردم
ایدلش (ماقتالش)
(آتولش) دوام
ایدلش (رعایه
قلنمش) ولی
قلنمش ۵

ذات دیولماس - احمر - اسود - حمرت - سواد - ثابت
 اولان ذات لردر صفة مشبهه صیغهلری اکثری قیاسی دکلدر
 عرب لردن سماع ایله بلونمشدر ثلاثی مجردکا مخصوص در
 ودخی لازم مصدر دن بنا ایدلور متعدیدن کلماس *
 صفة مشبهه نیک اوزان مسموعه سی

(و بالجمله) صفة مشبهه
 معناسنه قیلوچی لقی
 معناسی اولماس بلکه
 کورکام قاره آق
 باشل دیگان معنالر
 صفة مشبهه
 معنالر در ۵

فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل فعل
 ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰
 ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰- ۱۰-
 فیعال فعلاَل فعلاَن فعلى فعلى فعلاء فعلاَن وزنلریدر

* عرفمزده اُستالچی
 دیرلر ۵

صعب = چیتون ، رخو = یومشاق ، صلب = قاتی ، حسن =
 کورکام ، فطن = زیرک ، جنب = غسل سز ، قبیح = کورکسز ،
 ۱- ۱- ۱-
 جبان = قورقاق ، میت = اولوک ، صیرف = ثمن صانوچی ،
 ۱۰- ۱۰-
 بیطار = حیوانلر طبیعی ، فهقاہ = حیوان لرنی بخشى تربیه
 قیلوچی ، عریان = یالانغاچ ، حبلى = یوکللی خاتون ، وحمی =

* (الوان) توس
 معناسنه اولان لون
 جمعیدر عیوب
 عیب جمعیدر ۵

طعام استکان حامل ، عذرا = بکر قز ، ملان = طولو *
 صفة مشبهه الوان و عیوب دن مذکر اوچون افعال مؤنث اوچون
 فعلاٌ وزننده قیاس اوزره کلور
 ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰ ۰-۰
 (الوان) ابيض بیضاٌ احمر حمراٌ اخضر خضراٌ اسود
 سوداٌ اصفر صفراٌ

(اشکال و عیوب) اشیب = آق صقال آق ساچلی ، اکحل =
 سورمهلی کوزلی ، اهدب = کوب کرپکلی ، اشل = آلا
 کوزلی ، اباج = آچق قاشلی ، افاج = سیرک نشلی ، ادرد =

تش سز ، اَعشى = ضعیف کوزلی *

﴿ فصل ﴾

اسم فاعل معناسنده مبالغه اوچون اشتقاق ایدلان صیغهلر
واردر آنلره صیغ مبالغه = اَبْنِيَه مبالغه دیرلر وکاهاسم
فاعل مبالغهسی دیرلر اون برون اوزره مسوع اولمشدور *

فعال فعالة مفعال مفعيل فَعِيلُ فَعِيلُ فَعِيلُ فَعُولُ
فاعول تفعال فعلة *

ضَحَّاكٌ = بِيك كلوچى ، علامه = كوب بلوچى ، منعام =

كوب انعام قلوچى ، مسكين = بِيك فقير ، صديق = كثير

الصدق ، رحيم = كوب رحمتلى ، شجاع = بِيك بهادر ،

غيور = بِيك غيرتلى ، فاروق = بِيك فرق ايتوچى ، تكلام =

كوب سويلوچى ، نومه = كوب يوقلاوچى *

فعال مفعال فعلة وزنلرى قياسى در هر ماده دن بنالرى

جائز در باشقه صیغهلرى سمعغه مخصوص در *

وکاهاسم فاعل اخيرينه تا زائده الحاق ايله مبالغه اوچون

استعمال ایدلور ، راوية = كثير الرواية ، خائنه = كثير

الحيانة ، حاميه = كثير الحماية مثاللرى كى *

﴿ فصل فى اسم الزمان واسم المكان ﴾

فعلنى قلمق زمانينه دلالت ايدن اسم مشتقنى اسم زمان

دیرلر قلمق اورنينه دلالت ايدن اسم مشتقنى اسم مكان

* (قلمق) زمانى ظرف

زمان قلمق مكانى ظرف

مكان اولور وكاهاسم

اسم زمان واسم مكان

ننگ هر ايكاوينه

ظرف ديورلر ۵

دیرلر اسم زمان ایله اسم مکان بر صیغه ده مشترک اولورلر
مثلاً مضرب = صوقمق زمانی یا که صوقمق مکانی ، مقتل =
اولتورمک زمانی یا که اورنی *

اسم زمان واسم مکان دورت وزنده کلورلر مفعل مفعل
مفعلة مفعلة اولکی ایکی وزن قاعده وقیاس ایله استخراج
ایدلور اخیرگی وزنلری سمع برله در *

قاعده استخراج مثال واوی دن بولسه هر وقت مفعل
وزنده بولور موعد موثب کبی مثال یائی صحیح حکمنده در

معتل اللام بولسه ناقص لفیف کبی مفعل وزنده بولور
مغشی مرمی موقی مقوی *

صحیح ، مضاعف ، مثال یائی ، اجوف ده عین مضارع کا اعتبار
ایدلور عین مضارع کسرلی اولسه اسم زمان واسم مکان
عینی ده کسرلی بولور مفعل وزنده بولور مضرب مفر کبی
اصلده مفرر میسر مبیع کبی اصلده مبیع *

اگر عین مضارع فتحلی یا ضمه لی اولسه فتحه ایله مفعل
وزنده بولور منصر مرد میقظ میثس مدام کبی *
مفعلة وزنی نادر کلور منزلة مظنة مسیره کبی

محل نزول محل ظن شیء محل سیر معنالننده اسم مکانلدر
مفعلة وزنی دخی نادر در مطبعة مدرسه ممآحة کبی مکان
طبع مکان درس مکان مآح معنالننده مکان صیغه لر یدر *

بیت

* ظرفت ز مثال مطلق

و یفعل آید مفعل

واز ناقص مطلق

و غیر یفعل آید

مفعل هـ

وَبُو وَزَنْدَن اَوْلَان ، مَقْبَرَة = قَبْرِسْتَان ، مَشْرَقَة = قِبَاشَلِیْق ،
 مَهْیَاة = کَوْلکَه لَک مَثَال لَرِی کَبِی لَر مَفْعَلَة وَدَخِی ضَمِن
 عَیْن اَیْلَه ، مَفْعَلَة وَزَنْدَنده کَلْمَشْدور وَدَخِی مَفْعَلَة
 وَزَنی اَسْم جَامِدَان اَخْد اَیْدَلُوب مَبَالِغَه اَوْچُون اَسْم مَکَان

اِسْتِعْمَال اَیْدَلُور اَمَثَلَه

اَرْض مَسْبَعَة سَبْع لَیْک اَوْرِن ، مَأْسَدَة = اَرَسْلَانَلِیْق ، مَذَابَهَة =
 بُوْرِی لَک ، مَدَبَه = اَیْبُولُیْق ، مَبْطَخَة = قَاوَنْلِیْق یَر دَیْمِک دَر
 وَدَخِی عَیْن مَضَارِعِی کَسْرَه لِی بُولَاغَان مَادَه لَرْدَن کَسْرَه اَیْلَه
 مَفْعَل وَزَنْدَنده کَلْمَشْدور خِلَافِی قِیَاس وَنَادِر دَر اَمَثَلَه

مَنْسِکْ = مَکَان عِبَادَت ، مَطْلَعْ = مَکَان طَلُوع ، مَشْرِقْ = مَکَان
 شَرْقِی ، مَغْرِبْ = مَکَان غُرُوب ، مَسْقَطْ = مَحَل سَقُوط ، مَسْکِنْ
 مَحَل سَکُون ، مَسْجِدْ = مَحَل سَجُود هَر قَایُوسِی یَفْعَل بَابِنْدَن دَر

بُوْنَلَرْدَه قِیَاس اَوْزَرَه فَتْحَه اَیْلَه مَفْعَل وَزَنْدَنده اَوْقَوْمَقْ هَم جَائِز دَر
 اَسْم زَمَان اَسْم مَکَان ثَلَاثِی مَجْرَد دَن بَاشَقَه دَن اَسْم مَفْعُول اَیْلَه

بِرُوزَنْدَه کَلُور مَصْدَر مِیْمِی کَبِی

مَکْرَم مَحْتَسَب مَدْحَرَج مَوْسُوس مَدْحَرَج ، اِکْرَام زَمَانِی ،
 یَا مَحَلِی = اِحْتِسَاب زَمَانِی ، یَا مَکَانِی = اَیْلَنْدَر مَک زَمَانِی ، یَا مَکَانِی =
 وَسُوسَه زَمَانِی ، یَا مَکَانِی = اَیْلَنْکِک زَمَانِی ، یَا مَکَانِی .

﴿ فَصْل اَسْم آلت ﴾

حَدَث پَیْدَا اَیْتَمِکْدَه اَعَانْتِی اَوْلَان قُورَال نَنْکِ اَسْمِی دَر اَوْچ
 وَزَنْدَه کَلُور مَفْعَل مَفْعَال مَفْعَلَة اَسْم مَفْعُول کَبِی بُوْدَه

(یر تقيج) جانور لی یر

متعدی کا خاص در غیر متعدی ده اسم آلت اولماس
 مرجل = قازان گویا قایناتمی قورالی در ، منجل = اوراق ،
 مئبر = اینه صاوتی ، مزود = یول چانطه سی خورجین
 دیرلر ، مفتاح = آچق ، منشار = بچقی ، مخاطط =
 سزوق توغرلاو تخته سی ، مشربته = سواچو صاوتی ، ملعقه =
 فاشق ، مرأت = کوزگی . ودخی ندرت اوزره مفعول مفعلة
 وزنلرنده کلمشدر ، مسعط = بورون غه دوا سالمق قورالی ،
 منخل = ایلک ، مدق = طوقماق ، مدهن = مای صاوتی ،
 مکحله = سرمه صاوتی ، محرصه = اشنان صاوتی *

﴿ فصل ﴾

(اسم تفضیل) افعال وزننده اولدقندن افعال تفضیل دخی دیرلر
 اسم تفضیل مصدر معناسنده غیر دن آرتق راق ننگ اسمینه
 ایتولور زید اضرِب من عمرو زید عمرودن صوغوچی راق
 اسم تفضیل ننگ ترکی ترجمه سنده (راق) لفظی یا که (رك)
 لاحق اولور بلگوچی رك یاردچی رك باروچی راق کبی
 (اسم تفضیل) ثلاثی مجردکا مخصوص در ودخی الوان وعیوب دن
 ماعد اغه خاص در ثلاثی مجرددن باشقه ده یایسه الوان وعیوب ده
 تفضیل معناسی قصد ایدلسه اشد ، اقوی کبی لفظ ایله بیان ایدلور
 اشد اکرأما - اقوی احتساباً - اَکْثَرُ اسْتِغْفَارًا ، اشد حمرة
 اقوی بیاضاً - اَکْثَرُ حِمَاقَةً - اشد سفاهةً مثال لری کبی اسم
 تفضیل استعمال ده اوچ نرسه ننگ برسی برله استعمال
 ایدلور (من) ایله زید اعلم من عمرو = زید عمرودن

بلکوچی رکدر عمرو اشهر من بکر = عمرو بکردن

مشهور رکدر * یا که اسم آخر کا مضاف بولور

زید افقه القوم = زید قوم ننگ عالم راقیدر (خیر الناس)

من ینفع الناس (آدملرننگ ایند کورا کی آدملر کا فائده ویروچی

کشی در خیر اخیر دن مخفف اولوب افعال تفضیل اولور *

یا که الف لام تعریف ایله استعمال ایدلر زید الأعلم ،

عمرو الافضل ، بکر الاحمق کبی *

اسم مصدر دن مشتق اولان اسماء مباحثی بوقدرده منتهی

اولوب اسم ننگ سائر اقسامنی اجمالاً بیان ایتمک مناسب

فن کورلادر

آنلر مصغر منسوب مذکر مؤنث مثنی مجموع مبحث لریدر

❁ فصل فی المصغر ❁

معناسنگ آزلق و کچوکلک بارلقنی افاده اوچون اولنی ضمه لی ایلوب

اوچونچی کایا آرتدر لان کلمه در (یا) غه یای تصغیر دیرلر کلمه کا

(مصغر) یا که تصغیر دیرلر رجل تصغیرنگ رجیل کبی کوچک

ایر دیمک در ، جعفر تصغیرنده جعیفر کبی کوچک جعفر دیمک

تصغیر اوچ وزنده کلور فعیل فعیل فعیل فعیل وزنلرنده

(فعیل) وزنی ثلاثی لرننگ تصغیرنده در بر حرفی محنوف

اولوب ثنائی قالغان کلمه لرده محنوفنی قایتارلور اب اخ

ابن تصغیر لرنده اصل لرنجه ابو - اخو - بنو - قلوب یای

تصغیر ایله ایبو - اخیو - بنیو صونکره واونی یاغنه قلب ایله

ایبی - اخی - بنی اولور یانی یاغه ادغام ایدوب ابی -
 اخی - بنی دیولور تائیت علامتی بولسه ذکر ایدلور
 قطعه . طاحه . حبلی حمراء تصغیرلرنده قطیعه . طلیحه .

حبیلی . حمیراً دیولور ا کرتا تائیت لفظده بولما ییچه معناده
 بولسه اظهار ایدلور شمس عین ید تصغیرلرنده شمیسه .
 عینته . یدیة دیولور (فعیعل) رباعیلر تصغیر یدر

درهم خردل حصرم ده دریم خردیل حصیرم دیولور
 بومقامده وزنده حروف اصلیه اعتبار ایدلس مجرد هیئت
 وحرکات اعتبار ایدلور چنانچه افعال وزنده اولان احر
 تصغیری اخیر فعیل وزندک اولان فیصل تصغیری فییصل
 فوعل وزنده اولان جوهر تصغیری جوهر در مذکور

صیغلرنی بوبابده فعیل وزنده دیو اعتبار ایدلور . فاعل
 وزنده اولان الفنی واوغه قلب ایدلوب عالم شاعر فاطمه
 عاقبة تصغیرلرنده عویلیم . شویر . فویطمه . عویقبة دیولور

مضاعفی ده اولان شده حفظ ایدلوب نام خاصه کبی لر تصغیرنک
 تویم خویصه دیولور زبیر . کثیر . کتاب . رساله . عروس

کبی لرده اولان حروف مدنی یا قیلنوب یای تصغیره ادغامله
 زبیر . کثیر . کتیب . رسیله . عریس دیولور عروس دن

مؤنث مراد اولسه عریسه دیولور *

(فعیعل) حرف زائد ایله خماسی اولان کلمه لر تصغیر یدر
 حروف اصلیه سی بش اولان کلمه لرده حرف اخیری حذف

ایدلوب تصغیری فعیعل کلور سفرجل . جحمرش . قذعمل

تصغیرلرنده سفیرج . جحیمر . قذیعم دیورلر *

حرف زائد ایله خماسی اولانلرده ادغام ایله یاکه ادغام سز

فعیعل وزنده قلنور ابریق قندیلده ابیریق قندیل

دیورلر قرطاس . مصباح . دستور مجنونده قریطیس .

مصیبیح . دسیتیر . مجنین دیورلر دکان . سکین تصغیرنده

دکیکین . سکیکین دیورلر انسان، مغرب تصغیرلری شاذ

اولوب انیسیمان . مغیربان کلمشدر *

﴿ فصل فی المنسوب ﴾

منسوب برشیء کا نسبت اوچون اخیرینه یای مشدده الحاق

ایدلش اسمدر *

نسبتده اخیر کلمهنی کسرهلی ایدلوب تاء صغیره اولسه

حذف ایدلوب مذکر اوچون یای مشدده مؤنث اوچون

تاء ثانیث ایله یای مشدده الحاق ایدلور مصرغه نسبتده

مصری مصریة، کوفی کوفیة، بلغار بلغاری، بلغاریة

قران قرانی، قرانیة، دیورلر مصرلیق، کوفلیک،

بلغارلیق، قرانلیق، دیمک اولور . فعیلة فعیلة وزنلرینه

نسبتده یاء وتائی حذف ایله فعلی فعلی وزنلرنده ایدلور

مدینه مدنی، جهینه جهنی دیورلر آز و قنده یابرلهده

ایتورلر . فعیلده (یا) ذکر ایدلور تمیم تمیمی، حریر

حَریری کبی ثقیف ده ثقی نادر در فعلیل ده یانی ذکر وحذف
 وارد اولشدر حسین حسینیی ، قریش قرشی *
 وسطی مکسور اولان ثلاثی به نسبت ده وسطنی فتحه ایله
 نسبت ایدلور - نیر نوری ، دؤل دؤلی کبی *

﴿ فصل فی المذکر والمؤنث ﴾

علامة تأنيث دن خالی اولان کلمه به (مذکر) علامه تانیثی اولان
 کلمه به (مؤنث) دیرلر . علامه تانیث اوچدر نأ مربوطه یا که
 قصیره = توکارک نأ (o) صورتنده یازلور الف مقصوره
 الف ممدوده رحمة حبلی حمراء کبی *
 مؤنث ننگ مدلولی مؤنث بولسه حقیقی بولور (مرأة) =
 خاتون (رمکة) = بایطال *

مدلولی مؤنث بولسه غیر حقیقی بولور (غرفة) چارلاق (جنه)
 باغچه *

غیر حقیقی ننگ لفظنده علامه تانیث اولسه لفظی آخرة .
 دنیا . صحراء کبی علامت تانیث اولماسه معنوی اولور
 ارض سما شمس کبی علامه تانیث بونلرده مقدردر *
 (تأ تانیث) وقف حالنده (ها) بولور بنا برین (ة) صورتنده
 قسقه یازلور . دورت نوع اسم ده قیاس اوزره لحوق ایدوب
 صیغه مؤنث اوچون بولور اسم فاعلده ضاربة ، رامیه کبی
 اسم مفعولده منصوره ، مستوره کبی افعال وزننگ اولماغان
 صفة مشبهه ده حسنة ، صعبة ، عطشانة کبی منسوبده مکیه ،
 شامیه ، قزانیة کبی مذکر ومؤنث آراسنده مشترک اولماغان

صیغه ده مؤنث اوچون علامه تانیث لازم در اکر مؤنث کا خاص کلمه بولسه تا حاجت بولماس حائض، طاهر، حامل کبی ودخی صیغ مبالغه دن اوچ وزن مذکر مؤنث آراسنده مشترک در

فَعُولٌ ، مَفْعَالٌ ، مَفْعِيلٌ ، رَجُلٌ صَبُورٌ وَشَكُورٌ - امْرَأَةٌ صَبُورٌ وَشَكُورٌ = بیک صبر ایتوچی بیک شکر ایتوچی دیمک در رَجُلٌ مَهْنَذَارٌ ، امْرَأَةٌ مَهْنَذَارٌ رَجُلٌ مَنكَاحٌ ، امْرَأَةٌ مَزْوَاجٌ = بیک نكاح ایتوچی ، رَجُلٌ مَعْطِیرٌ ، امْرَأَةٌ مَعْطِیرٌ = بیک عطر سورتوچی باشقه اسم لردن دخی مشترک صیغه لر واردر، (عَرُوسٌ) کبیاو وکیلین آراسنده مشترک در (زوج) ایروخاتون آراسنده مشترک در (بکر) نکاح کور مکان یکت و قز آراسنده مشترک در (تیب) نکاح کورکان ایروخاتون آراسنده مشترک در مفعول

معناسنده اولان فعیل ده اکثرده مشترک در رَجُلٌ جَرِيحٌ ، و امْرَأَةٌ جَرِيحٌ ، مَجْرُوحٌ وَ مَجْرُوحَةٌ معنالرنده قَتِيلٌ مَقْتُولٌ مَقْتُولَةٌ معنالرنده . ضاربات مسلمات کبی جمع لرده ضربت منعت کبی فعل ماضی لرده اولان تاء تانیث لر وقف حالنده ده تاء بر له وقف ایلد ککن اوشبو صورتده (ت) اوزون یازلور بو وقتنه (مبسوطه) و (طویلله) دیورلر *

(الف مقصوره) کلمه ننگ حروف اصلیه سننن صونکده تانیث اوچون لحوق ایدن الف الف تانیث مقصوره بولور کاها (الف) صورتنده واکثر (یا) صورتنده یازلور حبلی دعوی دنیا کبی

(طاهر) حیض دن پاک بولوچی
(حامل) اچنده بالا بولغوچی اکر آرقه غه یوک کونارمک مراد اولسه حامل و حامله دیرلر ۵
مهنار کوب بیهوده سویلاوچی ۵

* (الف) مقصوره قسقارلمش الف دیمک در صونکنک همزه اولماقدن قسقه ایتولور الف ممدوده سوزلمش الف در فی الحقیقه الف وهمزه دن مرکب بولوب سوزلوب ایتولور ۵

(الف ممدوده) اخير كلمه‌کا آخيرنده همزه اولان الف تائيت
لحوق ايتسه الف تائيت ممدوده اولور (أ) صورتنده
يازلور حمراً بيضاء كبي

اسم تفضيل اولان افعل نك مؤنثي الف مقصوره ايلان
فعلی وزنده اولور اكبر كبرى اصغر صغرى اولوغ راق
كوچك راق ديمك صفة مشبهه اولان افعل نك مؤنثي الف
ممدوده ايله فعلاً وزنده كلور اعمى عمياء اعمق حمقاء
اخضر خضراء كبي

فعلان وزنده صفة مشبهه نك مؤنثي الف مقصوره ايله فعلى
وزنده كلور غالباً عطشان عطشى سكران سكرى كبي
(مؤنث معنوى) لفظنده علامه تائيت اولماغان نساء اسملى
مؤنث معنوى بولور مريم زينب سعاد كبي *

ودخى اسماء بلاد وقبائل مصر شام قزان مضر قریش كبي
مؤنث معنوى لردر *
وهر قابو جمع - كُتُب - رسائل - رجال كبي مؤنث
معنوى لردر *

مؤنث سماعى لر دخى مؤنث معنوى لردر - شمس - أرض -
سما - عين - اذن - يد - نار - نفس كبي *

❁ فصل فى المثنى والمجموع ❁

واحدكا دلالت ايدن كلمه كرك مذكر كرك مؤنث مفرد
نامنده بولور مفرد صيغه سينه ايكي كا دلالت اوچون الف
ونون ياكه يا ونون آرتدر لسه مثنى تثنيه نامنده ايكي دن

*
(بلاد) شهر معناسنه
اولان بلده نك
جمعيدر قبائل اروغ
معناسنه اولان قبيله
نك جمعيدر مضر
عرب نك بيك الوغ
اروغيدر (قریش)
مضر اروغلرندن
شراقلى اروغدر
(كتب) جمع كتاب
(رسائل) جمع رساله
(رجال) جمع رجل
(مؤنث) سماعى
لفظنك ومعناسنك
حقیقه مؤنث ليك
بولماينچه عرب لر
مؤنث حكومتك
استعمال ايتكان
لفظ لردر والسماء
وما بناها والأرض
وما طحاها ونفس وما
وماسواها آيت لرى
كبي ۵

آرتقغه دلالت اوچون حرف آرندر لسه مجموع = جمع
نامنك اولور

(مثنی) مفردده الف مقصوره بولدقده واودن مقلوبه
اولسه واوغه ارجاع ایدلوب الف تثنیه الحاق ایدلور -
الرَّخَا - الرَّخْوَان - العَصَا - العَصْوَان کبی اکر یادن
قلب ایدلکان اولسه یا که تأنیث اوچون اولسه یاغه
ابدال ایدلور الفتی - الفتیان - حبلی - حبلیان -
عطشی - عطشیان - کبی الف ممدوده حروف اصلیه دن
اولسه ابقاء ایدلور قَتَاء - قَتَاءَان - قَرَأ - قَرَأَان کبی *
تأنیث اوچون زیاده قیلنمش اولسه واوغه قلب ایدلور
حمرأ - حمرأوان - صحراً - صحراًوان کبی

اب اخ کلمه لرنده محذوف اولان واو عودت ایدرابوان -
ابوین - اخوان - اخوین دیولور
ید - دم - فم لفظرنده حالنجه تشبیه ایدلور یدان - دمان -
فمان - یدین - دمین - فمین وعلی الندره یدیان کلمشدر
محذوف اولان یانی اعاده ایله *

(ملحقات) بش کلمه تشبیه کا ملحقدر اثنان اثنان ثنتان
کلاهها کلتاهها تاسزلری مذکر تالی لری مؤنث اوچوندر
اثنین - اثنین - ثنتین - کلتیهما - کلتیهما دیولور الف لری
بدلنه یا کلتورمک برل تشبیه دکمی کبی *
(جمع) ده مفرد صیغه سی سلامت حالنده فقط اخیرینه علامت
جمع الحاق ایدلسه (جمع سالم = جمع مصحح) نامنده

مفرد مثنی مجموع

رجل	رجلان	رجال
ضارب	ضاربان	ضاربون
ضاربة	ضاربتان	ضاربات
	رجلین	
	ضاربین	
	ضاربتین	

* (کلا) کلتا ایکی
لیکنی تآکید
اوچوندر جانی
الرجلان کلاهها ایکی
ایرنک ایکیسیه
منکا کلدی دیمک
اولور ۵

مفرد صیغه سنی تغییر برله جمع ایدلسه جمع مکسر نامنده
بولور *

مسلم جمعناک مسلمون - مسالمة جمعناک مسلمات مفرده اولان
(م س ل م) حروفی اراسنه بر حرف کر مکان وهم حرکت لری
اوزگرمکان بس بونلر جمع سالم در

رجل - جمعنده - رجال - (ر ج ل) حروفی اراسنه علامت
جمع اولوب الف کرکان فلس جمعنده افسس مفردننک اولنک
اولان حرکت کتکان بونلر جمع مکسر در *

جمع سالم ده (واونون) یایسه (یای نون) بولسه مذکر اوچون
بولور ضاربون - ضاربین ، منصورون - منصورین ،
اعلمون - اعلمین ، کبی

جمع مذکر سالم تاسز اولان مفرد علم لرده اولور زیدون
بگرون کبی طاحه حمزه کبی تالی علملر بو جمع ایله جمع
ایدلس لر

ودخی تاسز اسم فاعل واسم مفعول واسم تفضیلده بولور
وموئشی فعلاء اولان افعال دن وموئشی فعلی اولان فعلاَن دن
باشقه صفة مشبیهده اولور اما مذکور افعال وفعلاَن وزننک اولان
صفة مشبیهده جمع سالم کاجمع ایدلس ودخی عاقل اولان ماده کاخاصدر
غیر عاقل اولان اسم لرده وتالی اولان اسم لرده علی الندره
کلمشدر ارض ننک جمعنده آرضون - آرضین سنه جمعنده
سنون - سنین کبی

(ماحققات) عشرون ثلثون اربعون تسعون کا قدر جمع مذکر
سالم کا ماحق لردر *

جمع سالم الف و تاء اوزرہ جمع ایدلسہ مؤنث اوچون بولور
ضاربه - ضاربات ، مستوره - مستورات کبی *

جمع مؤنث سالم تالی مصدر لردہ تأسز مؤنث علم لرنده
وتالی مذکر علم لرنده وتالی اسم لردہ الف تأنیث لی صیغہ لردہ

خماسیلرده جاریدر کرامه - کرامات ، صداقة - صداقات
زینب - زینبات ، هند - هندات ، طلحة - طلحات ،

معاویة - معاویات ، آیه - آیات ، ذات - ذوات ، حبلی -
حبلیات ، نفساء - نفساوات ، سفر جل - سفر جلات ، اصطبیل -

اصطبالات *

* (نفساء) نفاس لی
خاتون دیک اصطبیل
(آخور) یعنی آبخار

﴿ بعض قواعد ﴾

فَعَلَّةٌ وزننده اولان اسم اجوف اولسه سکون عین له فَعَلَاتُ
اجوف اولماسه فتحله فَعَلَاتُ کا جمع ایدلور *

عورة - عورات ، جبهة - جبهات ، وحدة - وحدات *

(فَعْلَه) وزنی جمعسندہ وسطنده سکون ، فتح ، ضم جائز بولور
ظُلْمَةٌ ، ظُلُمَاتٌ ، ظُلُمَاتٌ مکر اجوف ده ضم جائز
اولماس صُورَةٌ ، صُورَاتٌ ، صُورَاتٌ *

(فَعْلَةٌ) وزنی جمعسندہ وسطنده سکون فتح کسر جائزدر خدمَةٌ -

خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ
خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ خِدْمَاتٌ

اولسه کسرہ جائز اولماس بیعَةٌ - بیعاتٌ - بیعاتٌ *

(جمع مکسر) اوچ دن اون غه قدر اطلاق ایدلسه (جمع قلة)
 اون دن آرتق غه اطلاق ایدلسه (جمع کثرة) اسم لرنده اولور
 مثلا اون دن آرتق اولغان قانچ قه سیوف آرتق اولماسه آسیاف
 دیور لر

جمع سالم قلت و کثرة آراسنده مشترکدر

جمع قلت اوچون دورت وزن در ^{١٥}افعل ، ^{١٥}افعال ، ^{١٥}افعله ،
^{١٥}فعله (^{١٥}افعل) ^{١٥}نفس ، ^{١٥}انفس ، ^{١٥}عین ، ^{١٥}اعین (^{١٥}افعال) ^{١٥}سبب ،
 أسباب ، ^{١٥}یتیم ، ^{١٥}ایتام (^{١٥}افعله) فاننک حرکات ثلثی ایله اولان
 فعال وزننده اولان مفرد جمعنده غالبدر جواب - اجوبه ،
 سؤال ^{١٥}اسئله مثال ^{١٥}امثله

(^{١٥}فعله) ^{١٥}اخ - ^{١٥}اخوة ، ^{١٥}صبی - ^{١٥}صبیه *

(جمع مکسرده) قیاسی مرتبه سنک شائع اولان جمع لر اوشبولردر
^{١٥}فعل ، ^{١٥}فعل ، ^{١٥}فعلة ، ^{١٥}فعلة ، ^{١٥}فعلة ، ^{١٥}فعلی ، ^{١٥}فعالی ، ^{١٥}فعائل ، ^{١٥}فعلاء ،
^{١٥}افعلاء ، ^{١٥}افعال ، ^{١٥}افاعیل ، ^{١٥}فواعل ، ^{١٥}فباعل ، ^{١٥}فعاول ، ^{١٥}فواعیل ،
^{١٥}فعائل ، ^{١٥}فعالیل ، ^{١٥}مفاعیل ، ^{١٥}مفاعیل ، ^{١٥}تفاعیل ، ^{١٥}یفاعیل *

(فعل) ^{١٥}فعلة جمعندک واسم تفضیل موئشی اولان فعلی جمعنده
 قاعده در ^{١٥}ظلمه - ^{١٥}ظلم ، ^{١٥}قبة - ^{١٥}قبة ، ^{١٥}کبری - ^{١٥}کبری ، ^{١٥}کبر - ^{١٥}کبر -
 اول ، ^{١٥}کاهه ^{١٥}فعله اوشبو وزنه جمع ایدلور ^{١٥}دولة - ^{١٥}دول ،
^{١٥}قرية - ^{١٥}قری *

(فَعَلَّ) فَعَلَّةٌ جَمْعُنْهٗ مُطْرِدٌ فَعَلَّةٌ جَمْعُنْهٗ كَاهَا كَلُورٍ حِكْمَةٌ - حِكْمٌ ،

قِيَمَةٌ - قِيَمٌ ، قَصْعَةٌ - قِصَعٌ *

* (مُطْرِدٌ) قِيَاسٌ وَقَاعَةٌ

دبیک ۵

(فَعَلَّةٌ) فَاعِلٌ وَزَنْنَدَهٗ كِي اَجُوفِ اَوْلَانِ صِفَتِ لَرِ جَمْعُنْهٗ مُطْرِدٌ

غَيْرِ اَجُوفِ دَهٗ دَخِي كَثِيرِدْرٍ بَائِعٍ - بَاعَةٌ ، قَائِدٌ - قَادَةٌ اَصْلُهُ

بِيَعَةٌ - قُوْدَةٌ دَرِ ظَالِمٍ - ظَلْمَةٌ (فَعَلَّةٌ) نَاقِصٌ اَوْلَانِ فَاعِلٌ جَمْعُنْهٗ

مُطْرِدْرٍ قَاضِيٌ ، قُضَاةٌ ، نَاجِيٌ - نَجَاةٌ ، هَادِيٌ - هُدَاةٌ كَبِي

اَصْلُهُ قَضُوَةٌ ، نَجْوَةٌ ، هُدُوَةٌ دَرِ *

(فَعَلَّى) آفَاتٌ وَمَكَارِهِي اِفَادَهٗ اَيْدِنِ فَعِيلُهُ غَالِبِدْرٍ صَرِيْعٍ -

صَرَعِيٌ ، مَرِيضٌ - مَرَضِيٌ ، اَسِيْرٌ - اَسْرِيٌ *

(فَعَالِي) نَاقِصٌ يَا كِهٖ مَهْمُوزِ اللّامِ اَوْلَانِ فَعِيلَةٌ جَمْعُنْهٗ مُطْرِدْرٍ

قَضِيَّةٌ - قَضَايَا ، رَعِيَّةٌ - رَعَايَا ، خَطِيئَةٌ - خَطَايَا *

(فَعَالِل) نَاقِصٌ وَمَهْمُوزِ دِنِ مَاعِدَا فَعِيلَةٌ جَمْعُنْهٗ وَحَرْفِ ثَالِثِي

حَرْفِ مَدِّ اَوْلَانِ اِسْمٌ مُؤَنَّثٌ لَرِ جَمْعُنْهٗ مُطْرِدْرٍ *

صَحِيْفَهٗ - صَحَائِفٌ ، عَجُوزٌ - عَجَائِزٌ ، رِسَالَةٌ ، رِسَائِلٌ *

(فُعَلَاءٌ) مُضَاعَفٌ وَمَعْتَلٌ اللّامِ اَوْلَمَاغانِ فَعِيلٌ جَمْعُنْهٗ وَطَبِيعَتِ

كَبِي اَوْلَانِ مَعْنَايَهٗ دِلَالَتِ اَيْدِنِ فَاعِلٌ جَمْعُنْهٗ فَاعِلٌ دَرِ كَرِيْمٍ -

كِرْمَاءٌ ، شَرِيْفِيٌ - شَرَفَاءٌ ، عَالِمٌ - عِلْمَاءٌ ، صَالِحٌ - صَالِحَاءٌ *

(اَفْعَلَاءٌ) مُضَاعَفٌ وَمَعْتَلٌ اللّامِ اَوْلَانِ فَعِيلٌ جَمْعُنْهٗ قَاعِدُهُ دَرِ

طَبِيْبٍ - اَطْبَاءٌ ، حَبِيْبٍ - اَحْبَاءٌ ، ذَكِيٌ - اَذْكِيَاءٌ ، وَلِيٌ -

اَوْلِيَاءٌ ، قَوِيٌ - اَقْوِيَا *

(اَفَاعِل) اَفْعَلٌ - اَفْعَلُهُ وَزَنْنَدَهٗ اَوْلَانِ كَلْمَهٗ لَرِ نَنْكِ جَمْعُنْهٗ

مُطْرِدْرٍ اَفْضَلٌ - اَفْضَلٌ ، اَصْبَعٌ - اَصْبَاعٌ ، اَنْمَلُهُ - اَنْمَلٌ *

* (صِفَةٌ) مُشْتَقٌّ اِسْمٌ

دبیک ۵

(تنبیه) صفة مشبهة اولان افعل - فعل - فعلان وزن لرینه

جمع اولنور احر - حمر - حمران ، اعمى - عمى - عميان *

(افاعیل) افعل - افعولة - افعیل جمع لرندک مطرددر اسلوب -

اسالیب ، اضحوة - اضاحیک ، ابریق - اباریق *

(فواعل) فوعل ، فوعلة ، فاعل ، فاعله ، اسم اولان (فاعل)

جمع لرندک قاعده در جوهر - جواهر ، صومعة - صوامع ،

عالم - عوالم ، فائدة - فوائد ، جانب - جوانب ، حاجب -

حواجب *

(فباعل) فبعل جمعندک در عیالم - عیالم *

(فعاول) فعاول - فعاولة جمع لرندک در جدول - جداول ، قسورة -

قساور *

(فواعیل) فاعول - فاعولة جمع لریدر فانوس - فوانیس ،

قارورة - قواریر *

(فعالل) رباعی جمعندک مطرد و خماسی لر حذف اخیر ایله دخی

بو وزنجه جمع اولنور درهم - دراهم ، ترجمه - تراجم ،

سفرجل - سفارج ، عنكبوت - عناکب *

(فعالیل) ما قبل اخیرندک مد اولان خماسیلر جمع لرندک در

قرطاس - قرطیس ، قندیل - قنادیل ، دکان - دکا کین ،

فعلول جمعندک دخی واردر فردوس - فرادیس ، سنور -

سنائیر *

مفاعیل) عین ننگ فتحه و کسر ه سیله تالی و تاسز مفعول و دخی

مفعول جمعند در مکتب - مکاتب ، مسجد - مساجد ، مدرسه -

مدارس ، منزله - منازل ، منبر - منابر ، مکنسه - مکانس *

مفاعیل) مفعول جمع لرنده مطرد در مصباح -

مصایح ، مسکین - مسکین ، مجنون - مجانین *

تفاعیل) تفعال ، تفعاله ، تفعیل ، تفعیله ، جمع لرنده قاعده در

تمثال - تمائیل ، تقصارة - تقاصیر ، تسبیح - تسابیح ، ترویحه -

تراویح *

یفاعیل) یفعیل - یفعول جمع لرنده مطرد در

یقطین - یقاطین ، یعسوب - یعاسیب *

فعلول ، ففعال ، فعال ، فعل ، مفعولاء ، فعلة ، فعلة ، فعلان

وزن لری دخی اوزان مشهوره جمله سندن در *

فعلول) علم - علوم ، شاهد - شهود (فعال) جبل - جبال ،

کریم - کرام

ففعال) حاکم - حکام (فعل) راکع - رکع (مفعولاء) عبد

معبوداء ، شیخ - مشیوخاء (فعله) دیک - دیکه *

فعلان) صبی - صبیان ، آخ - اخوان مجموع اوزان مجموع

مکسره (اوتوز اوچ) وزن در (دورت) وزن قلت اوچون

باشقه سی کثرة اوچون *

حسن المشرب في صرف لسان العرب

جزء ثاني

قد تم طبعه عم نفعه بعونه سبحانه وكل يرجو غفرانه لثلاث
مضين من الربيع الاول سنة ١٣٥٩ ثلثمائة و الف

من جيب مرتبه خادم العلم ببلدة قزان

عالمجان بن محمد جان

كان الله لهما وبلغهما آما لهما

وذلك بامضاء ناظر المطابع ببلدة بيطرسبرج لاحدى وثلثين

من ايول من ال ١٨٩١ سنة الميلادية

بمطبع الخزانة ببلدة قزان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ فصل فی مباحث الافعال ﴾

فعل حروف اعتباریله دورت قسم ایدی ثلاثی مجرد ثلاثی
مزید فیہ رباعی مجرد رباعی مزید فیہ اقسام مذکورہ نی
مراتب اربعة دیو تعبیر ایدلور *

اسم مصدر دن آلتی نوع فعل مشتق اولور ماضی ، مضارع ، جحد ،
نفی ، امر ، فعل تعجب . اوشبو انواع نی مراتب اربعة اچنک
بیان ایدلور انشاء الله *

(ماضی) حدث ننگ اونکان زمانک بولدقنه دلالت ایدن فعلدر
ضرب = سوقدی نصر = یاردم ویردی قتل = اوتوردی *
(مضارع = مستقبل) حدث ننگ حاضرکی زمانده یا کلاچک
زمانده بولماقنه دلالت قیلغوچی فعلدر

یضرب = سوغادر سوغار ، ینصر = یاردم بیرادر بیورور ،
یقتل = اوتورا اوتورور ، اولکی معنالر حال وهاضر اوچون
آخری مستقبل اوچون (جحد) حدث ننگ اونکان زمانده انتقاسنی

(ماضی ده) ترك لسا
ننده اخرینه (دی)
لفظی قوشولور چانچه
سوقدی ایندی
بیردی قاجدی ۵
(مضارع ده) ترکیک
حدث اخرینه زمان
حال مقصود اولغانک
(۱) آرتدر لور مثلا
سوغا، بارا، قاجا،
بیرا، آیتا، کاهای)
آرتدر لور یوقلی
سویلی آشی کبی
زمان استقبال اوچون
(ور) آرتدر لور
بارور، کلور، ایتور
کبی وکاهار (ار) برله
ایتور لر قاجار، سوغار
آشار کبی ۵

بیان اوچون بولغان فعلدر ، لَمْ یَضْرِبْ = سوقمادی ، لَمْ یَقْتُلْ = اوتورمادی *

(تفی) حدث ننگ زمان مستقبله انتقاسنی بیان ایتوچی
فعلدر ، لَا یَضْرِبُ = سوقماس ، لَا یَقْتُلُ = اوترماس *

(امر) مخاطب کا = حاضر کشی کا فعلنی قلوغه قوشوق صیغه سیدر
بونوع امرکا امر بی لام ، امر حاضر ، امر خطاب دیرلر ،
أَضْرِبْ = سوق ، أَنْصِرْ = یاردم ویر ، بَعِ = سات . یاکه
غائب کشی کا فعلنی قوشو صیغه سیدر بونوع امرکا امر بالام
امر غائب دیرلر لیضربْ = سَوْقَسُونْ ، لَبِیْنَصِرْ = یاردم
بیرسون ، لَبِیْعْ = ساتسون *

(نهی) حدثنی قلودن منع اوچون بولغان فعلدر ، لَا تَضْرِبْ =
سوقما ، لَا یَضْرِبْ = سوقماسون ، لَا تَقْتُلْ = اوترما ، لَا یَقْتُلْ =
اوترماسون *

(فعل تعجب) حدث دن عجب لانونی اظهار اوچون بولغان
فعلدر ، مَا أَفْعَلُ أَفْعَلٌ بِهِ - اوشبوایکی صیغه اوزره کلور ،
مَا أَعْلَمُ زَيْدًا = زیدنه قدر عالم ، عَمْرٌو أَجْهَلُ بِهِ = عمرونه
قدر جاهل *

اوشبو انواع فعلنی مراتب اربعه اوزره بیان ایدلور انشاء الله تعالی *
﴿فائده﴾ هر فعل اوچون بر فاعل اولور كرك متکلم كرك مخاطب
كرك غائب وهر قایولری یا مذکر یا مؤنث بوجموع
آلتی در و بونار ننگ هر قایوسی واحد یا تشبیه یا جمع اولور

مجموعی اون سکنز احتمال بولور . غائب آلتی ، مخاطب آلتی ، متکلم آلتی ، لکن متکلم ننگ مذکر و مؤنثی آراسنده صیغه جهتندین فرق یوق ودخی تشنیه و جمع آرالرنده فرق یوق بس متکلم اوچون کړک اسم ده کړک فعل ده ایکی صیغه بولور اَنَا نحن ضربتُ ضربنا کبی . ماضی ده مخاطب ننگ مذکر و مؤنث تشنیه لری بر توری بولور مثلاً ضربتُ مذکر اوچون وهم مؤنث اوچون بس ماضی ده باری اون اوچ توری صیغه بولور . مضارع غائب مؤنثی و مخاطب مذکر ننگ واحد لری بر توری تَضْرِبُ کبی ودخی غائب مؤنثی ننگ و مخاطب مؤنثی ننگ و مخاطب مذکر ننگ تشنیه لری بر توری بولور تضربان کبی بس مضارع باری اون بر توری صیغه بولور *

﴿ المرتبة الاولى في بيان الثلاثي المجرد ﴾ ماضی فتح عین له فَعَلَ وزننده اولدقده مضارع کسر عین له یَفْعَلُ یا یسه ضم ایله یفعل وزننده اولور وعلی الندرة فتح له یفعل وزننده کلور اکر ماضی کسر عین ایله فَعَلَ وزننده اولسه مضارع فتح ایله یفعل وزننده اولور مکر آزلقده کسر ایله یفعل وزننده کلور اکر ماضی ضم ایله فَعَلَ وزننده اولسه مضارع ده ضم ایله یفعل وزننده اولور *

بس ثلاثی مجرد اوشبو ترتیب اوزره آلتی باب ایله بیان ایدلور * ﴿ باب اول ﴾ فَعَلَ یَفْعَلُ بوباب دن اقسام سبعة هر قایوسی * کلمشدر ، ضرب - یضرب ، فر - یفر ، وثب - یثب ،

* (ضرب) ومضرب
سوقمق ویریوزنگ
سفر ایتمک
معنالننگ در یقال
ضَرَبَ فِي الْأَرْضِ
ضَرْبًا إِذَا سَارَ فِي ابْتِغَاءِ
الرِّزْقِ * أَنْ فِي الْفِ
دِرْهِمٍ لَمْضَرِبًا أَيْ
سَفَرًا وَتِجَارَةً وَوَصَفَ
إَيْتَمَكَ مَعْنَا سَنَهُ دَه
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ضَرَبَ
اللَّهُ مَثَلًا أَيْ وَصَفَ
وَبَيْنَ ۵

یسر - بیسر ، باع - بیبع ، رمی - یرمی ، روی - پروی ،
 وحی یحی * (صحیح) ضرب و آندن مشتق اولانلر کیی .
 ضرب ماده سندن مشتق اولان کلمه لر و باشقه مصدرلردن
 مشتق اولان کلمه لر اسم فاعل اسم مفعول اسم زمان و مکان
 اسم آلت اسم تفضیلدر و دخی ماضی - مصارع - جمع - نفی -
 امر - نهی - فعل تعجب در *

اسم تفضیل	اسم آلت	اسم زمان و مکان		اسم مفعول		اسم فاعل	
		مؤنث	مذکر	مؤنث	مذکر	مؤنث	مذکر
افعل	اضراب	مضرب	مضروب	مضروب	مضروب	ضارب	مضرب
افعلان .	اضرابان	مضربان	مضروبان	مضروبان	مضروبان	ضاربان	مضربان
افعالون	اضرابون	مضارب	مضروبون	مضروبون	مضروبون	ضاربون	مضربون
فعلی	ضربی	مفعال	مفعول	مفعول	مفعول	فاعل	مضرب
فعلیان	ضربیان	مفعالان	مفعولان	مفعولان	مفعولان	فاعلان	مضربیان
فعلیات	ضربیات	مفاعیل	مفاعیل	مفعولات	مفعولات	فاعلات	مضربیات

(ماضی) ده تثنیه مذکر علامتی حرف اخیرکا لاحق اولان
 الف جمع مذکر علامتی غائب ده و اودر کتابتده اخیرنده
 متصل ضمیر بولغاغانده بر الف زیاده ایدوب (وا) صورتنده
 یازلور عطف و اوندن امتیاز اوچون مضارع و باشقه فعل لرده
 هم اوشبور و شچه در ضربوا ، اضرِبوا ، لم یضربوا کبی
 اکر فعل ماضی اخیرنده ضمیر بولسه مضارع لرده نون
 اعراب بولسه فقط (و) یازلور ضربوک یضربون کبی تأنیث
 علامتی غائب مفردده ساکن اولان (ت) در تثنیه سنده الف
 توتاشقان (تا) در جمع سنده فتحه لی (ن) در خطاب علامتی مفرد
 مذکرده (ت) تثنیه ده (تما) جمع ده (تم) مفرد مؤنث ده (ت)
 تثنیه سی مذکر کبی (تما) جمع ده (تن) در مفرد متکلم علامتی
 (ت) تثنیه و جمع علامتلی (تا) در *

فعل ننگ کرک ماضی کرک مضارع فاعلی ذکر ایدلسه مبنی
 للفاعل = معلوم نام لرنده اولور ضرب زید کبی زید سوقدی
 دیمک در سوقماق فعلینی فاعلی اولان زید کابناء ایدلمشدر
 وهم فاعلی ذکر ایدلکاندن معلومدر اکر فاعل ذکر ایدلمای
 فقط مفعول کابناء ایدلسه مبنی للمفعول = مجهول اسم لرنک بولور
 ضرب زید کبی زید سوغلدی دیمک در سوغوچی مجهول
 سوقمق فعلنی مفعول اولان زید کابناء ایدلمشدر *
 (ماضی معلوم اوچون (امثله) صرف و تصرفات

اوزین مستقبل
دیگان کبی کاه ابا بر
دیورلر ۵

* (حروف) مضارعت
ثلاثی مجرد لدرده
وثلاثی مزید ننگ
مفاعله بابندن
صونکلار ننگ اور باعی
مزیدده فتحه لی در
باشقه لدرده ضمه لیدر

واهل حجاز عرب
لرندن باشقه لرتحه
بدلنسه ماضی سی
مکسور العین بولغان
مضارع لدرده (ی) دن
باشقه حرف مضارعت
ننگ کسره سنی جائز
کور مشلر در انا اعلم
انت تعلم نحن نعلم
کبی ایجل اخال کبی

اوشبو اخال کسرله
افصح در ماضیسنده
همزه کسرله بولغان
مضارع ده دخی جائز
کور مشلر یستنصر
استنصر نستنصر
(ی) ده جائز ایمس
مکرفاء برابر ننگ و او
یولسه یاغ قلب ایتمک او چون جائز کور مشلر یوجلک یبجل کبی ۵

مفرد ، تثنیه ، جمع ، اوزان

غائب مذکر، ضَرَبَ ، ضَرَبَا ، ضَرَبُوا ، فَعَلَ ، فَعَلَا ، فَعَلُوا
غائب مؤنث، ضَرَبَتْ ، ضَرَبْتَا ، ضَرَبْنَ ، فَعَلْتُ ، فَعَلْتَا ، فَعَلْنَ
مخاطب مذکر، ضَرَبْتَ ، ضَرَبْتَمَا ، ضَرَبْتُمْ ، فَعَلْتُمْ ، فَعَلْتَمَا ، فَعَلْتُمْ
مخاطب مؤنث، ضَرَبْتِ ، ضَرَبْتَمَا ، ضَرَبْتُنَّ ، فَعَلْتِ ، فَعَلْتَمَا ، فَعَلْتُنَّ
متکلم ، ضَرَبْتُ ، ضَرَبْنَا ، فَعَلْتُ ، فَعَلْنَا

ماضی ده مجهول فاعله سی ما قبل اخیرنی کسرله و حرف اولنی
ضمه لی قیلیمق در ضَرَبَ ، اُكْرِمَ ، دَخِرَجَ کبی *

مجهول متعدی اولان فعل لرها مخصوص در لازم فعل لدرده اسم
مفعول اولما دق کبی مبنی للمفعول ده اولماس مکر بر حرف
ایلان صله ایدلسه مفعول ومفعول کا بناء ممکن اولور

مدخول فیه مزید علیه مکان جُلِسَ فیه دَارُ خُرَجَ عنها کبی
مجهول صرفی معلوم صرفی کبی در *

ضَرَبَ ، ضَرَبَا ، ضَرَبُوا ، ضَرَبَتْ ، ضَرَبْتَا ، ضَرَبْنَ ، ضَرَبْتُ ،
ضَرَبْتَمَا ، ضَرَبْتُمْ ، ضَرَبْتِ ، ضَرَبْتَمَا ، ضَرَبْتُنَّ ، ضَرَبْتُ ،
ضَرَبْنَا اوزانی فَعَلَ ، فَعَلَا ، فَعَلُوا ، فَعَلْتُ اَلخ *

(مضارع علامتی) اَوْلَنده دورت حرف ننگ برسی بولمق در
(ا ت ن ی) ، اَتین ، نَأتی ، حروفی دیو تعبیر ایدلور ،
(ی) غائب مذکر ننگ مفرد ، تثنیه ، و جمع لرنده غائب
مؤنث ننگ جمع سنده اولور ، یضرب ، یضربان ، یضربون ،
یضربن ، (ت) مخاطب لر ننگ بارچه سنده غائب مؤنث ننگ

مفرد تثنيه لرنگ بولور، تضرب، تضربان، تضربون، تضربين،
 تضربان، تضربين، (ا) متکلم مفرد اوچون اضرب (ن) متکلم
 کثیر اوچون تضرب بس مضارعده هر وقتده واحدهء مؤنث
 غائبه واحد مذکر مخاطب بر صیغهده بولور تضرب کبی ودخی
 مخاطب ننگ تثنيه مذکری و تثنيهء مؤنثی و غائب ننگ تثنيهء
 مؤنثی بر صیغهده بولور لر تضربان کبی بس مضارعده باری
 اون بر نورلی صیغه بولور *

صحيح الاخير = اخيرنگ حرف علت بولماغان مضارع مفرد، ننگ
 مفرد مؤنث مخاطبه دن باشقه سی ننگ اخیری ضمه لی اولور
 جمع متکلم صیغه سی ده اوشبو مفرد لر حکمنده در يضرب،
 تضرب، اضرب، تضرب، وهر قایو مضارع ننگ کرک صحيح
 الاخير کرک معتل الاخير بولسون مفرد مؤنث مخاطبه سی
 اخيرنده (ی ن) بولور تضربين . وهر قایو تثنيه لری ننگ اخيرنگ
 (ان) بولور يضربان، تضربان . مذکر ننگ غائب و مخاطب
 جمع لرنده (ون) بولور يضربون ، تضربون ، مؤنث ننگ
 غائبه و مخاطبه جمع لرنده (ن) بولور يضربين، تضربين *

❁ صرف = تصرفات ❁

يَضْرِبُ، يَضْرِبَانِ، يَضْرِبُونَ، يَضْرِبِينَ، يَضْرِبَانِ، يَضْرِبِينَ،
 تَضْرِبُ، تَضْرِبَانِ، تَضْرِبُونَ، تَضْرِبِينَ، تَضْرِبَانِ، تَضْرِبِينَ،
 اضْرِبْ، اضْرِبَانِ *

اوزانی دخی اوشبو قیاس اوزره در یفعل، یفعلان، یفعلون،
 تفعّل، تفعّلان، یفعلن، تفعّل، تفعّلان، تفعّلون، تفعّلین،

* (مضارع) صیغه سی
 زمان حال ایله زمان
 استقبال آراسیندا
 مشترک در اکر اولینه
 تأکید اوچون بولغان
 لام کر سه حال اوچون
 بولور لیضرب کبی
 البته حاضر صوغا
 دیمک اکر سین یا که
 سوف کر سه استقبال
 غه خاص بولور سا
 ذهب کبی بر آزدن
 بارام دیمک سوف
 انصر کبی صونکراق
 یاردم ایستار من
 دیمک در ۵

تفعّلان، تفعّلن، افعّل، نفعّل *

مضارع مجهولنده قاعده اوشبودر ما قبل آخرنی فتحه لی
 قیلوب حرف مضارعت نی ضمه لی قیلنور یضرب ننگ
 مجهولی یضرب اولور مجهول صرفی معلوم صرفی کبیدر یضرب
 یضربان یضربون الخ

(فائده) فعل مضارع نی دورت حرف آن لن کی اذن

نصب لی قیلور

کیفیه نصب مفر دلر ننگ اخیرنی فتحه لی قلمق

آن یضرب لن یرمی کی یدعو اذن یدهب کی اکر
 اخیرنی الف اولسه حالتجه قالب فتحه تقدیرده بولور
 آن یخش کی . تثنیه و جمع لرده نصب کیفیتنی نون اعرابنی
 حذف دورولکن جمع مؤنث غایبات و مخاطبات ده اولان نون
 نون اعراب توکل دور بلکه تثنیه لرده کی الف و جمع مذکر
 لرده کی واو کی علامت جمع اوچون در اوشبو سبب دن

نون جمع مؤنث محذوف بولماس آن یضرب آن یضربا ان

یضربو ان تضرب ان تضربا ان یضربن ان تضرب ان

ان تضربا ان تضربوا ان تضربی ان تضربا ان تضربن ان

أضرب ان تضرب باشقه حرف لر کر کاندده دخی اوشبو

قیاس اوزره بولور

اوشبو حرف لرنی (نواصب) هر بر سنی (ناصبه) دیورلر

آن مدخولی اولان مضارعنی مصدر معناسنک و حکمنک قلمور

بنا برین آن مصدریه دیورلر آن ینصر یاردم ویرماکی
 أَن تَكْرِمَ اِكْرَامَ قَلْمُكَ أَن تَهَبَ كَتْمُكَ

(لن) زمان مستقبله فعلی تأکید ایله نفی اوچون دور
 لَن يَكْتُبُ الْبَتَّةَ يَاز مَاس لَن يَكْذِبُ الْبَتَّةَ يَالغَان سويلماس
 (کی) تعلیل و سبب بیان ایتمک اوچون اسلمت کی ادخل

الجنة مسلمان اولدم تاکه کرایم جنت کا

(اذن) ما قبلی ننگ ما بعدینه سبب بولماقنی افاده ایدر
 جِئْتَنِي اِذْنُ اُكْرَمَكَ كَبِي كَلْدَنِكَ مِنْكَ اَيْنَدِي اِكْرَام
 قیلور من سنکا

(جحد) جحد صیغه سی لم جازمه برله نفی ایدلکان مضارع
 صیغه سی در لم حرفی فعل مضارع معناسنی حال و استقبال ده
 تبوت کا دلالت ایتودن چقاروب ملضی ده نفی اوچون قلور
 لم یضرب کویا ما ضرب کبی سوقمادی بر ایرر دیمک اولور
 لم و باشقه جازمه اولان کلمه لر مفر دلرده صحیح الاخیر اولان
 مضارع اخیری نی سا کن و معتل الاخیر اولان مضارع ننگ
 حرف علتینی اسقاط ایدر لم یضرب لم ینصر لم یرم لم

یدع لم یخش بر ایرر سوقمادی یاردم ویرمادی آتمادی
 چاقرمادی قورقمادی تشنیه و مذکر جمع لر زنده ناصبه کبی
 نون لر نی حذف ایدر لم یضربالم یرمیالم یضربوا لم یدعوا
 ایکی ایرر سوقمادیلر آتمادیلر کوب ایرر سوقمادیلر
 چاقرمادیلر ایکی جمع مؤنث لرده اولان نون هنوز باقی
 اولورلر لم یضربن لم تضربن

(لَمْ) کرودن اول
 بونلر یضرب ینصر
 یرمی یدعو یخش
 ایدی ۵

كوب خاتونلر سوقماديلر سوقمادنگز خاتونلر
 منصوب و مجزوم بولغان فعل مضارع ننگ مجزولى دخى اوشبو
 حكمار قياستچه در حروف جازمه جمله سندن لما كلمه سى دخى
 اوشبو روشچه در مكر لما زمان حال ده نفى اوچوندر
 (نفى) حرف نفى داخل اولان مضارع در لا يضر ب ما يقتل كى
 (لا) فعلنى زمان مسقبل ده نفى اوچون بولور (ما) حال ده نفى
 اوچون بولور حروف نفى مضارع ننگ صيغه سنده هيچ تغيير
 ويرماس لا يضر ب لا يضر بان لا يضر بون لا تضر ب لا
 تضر بان لا يضر بن لا تضر ب لا تضر بان لا تضر بون لا تضر بين
 لا تضر بان لا تضر بن لا اضرب لا اضرب لا تضر ب
 (امر بى لام = امر حاضر) فعل مضارع ننگ مجزوم اولان
 آلتى مخاطب صيغه سندن اخذ ايدلگان آلتى نوع كا خطاب
 اوچون آلتى صيغه اولور
 (كيفيه اخذ) مجزوم اولان مضارع ننگ حرف مضارع عيني
 حذف ايدوب افعال بابنده حرف مضارعت جاينه همزه
 مفتوحه قطعيه كلتور لر اكرم بكرم ده اكرم ادب يحب ده
 احب كى افعال دن اولماسه حرف مضارعت عقيبنده
 اولان حرف حر كلى اولسه باشقه عمل سز امر حاصل اولور
 وَثَبَ يَثِبُ ده آلتى مخاطب تَثِبُ تَثِبَانُ تَثِبُونَ تَثِبِينَ تَثِبَانِ
 تَثِبِينَ مجزوم لر تَثِبُ تَثِبَانُ تَثِبُونَ تَثِبِينَ حرف
 مضارعت نى حذف ايتساك تَثِبُ تَثِبَانُ تَثِبُونَ تَثِبِينَ

قالور اوشبولر امر صیغه لر یدر فَرِحْ یَفْرِحْ دِه فَرِحْ، تصور
 بتصور ده تصور، تدارک یندارک ده تدارک، تدرج یند تدرج ده
 تدرج، اوشبو قیاس اوزره در

حرف مضارعت عقبننده ساکن اولسه ساکن ایله ابنداه
 متعذر اولدقدن ثلاثی مجرد ننگ ضم عین ایله یفعل بابنده
 اولنه همزه مضمومه وصلیه کلتور لور نصر ینصر ده انصر
 شرف یشرف ده اشرف کبی باشقه بابده همزه مکسوره
 وصلیه کلتور لر ضرب یضرب ده اضرب منع یمنع ده امنع
 حمد یحمد ده احمد نعم ینعم ده انعم کبی

اضرب ماده سی ننگ صرفی

مفرد	تثنیه	جمع
أضرب	أضربا	أضربوا
أفعل	أفعلآ	أفعلوا
أضرب	أضربا	أضربن
أفعلی	أفعلآ	أفعلن

(امر بالام) لم کبی جازمه اولان کسره لی (ل) دخول
 ایین مضارع مجزوم دور معلومی آلتی غائب ایکی منکلم
 لرکا حدت ایله امر اوچون آلتی صیغه در
 لیضرب = سوقسون بر ایر، لیضربا = ایکی ایر، لیضربوا =
 کوب ایر، لنضرب = سوقسون بر خاتون، لنضربا =
 سوقسون ایکی خاتون، لیضربن = کوب خاتونلر، لأضرب =
 سوغایم بر ایر یا خاتون، لنضرب = کوب ایر لر یا خاتونلر

امر بی لام مخاطب کا امر اوچون بولدقندن مخاطب اوچون
امر بالام حاجت توکل دور

امر بالام دن مجهول اون دورت صیغه تماما کلور
جحد مجهولی کبی لِيضْرِبُ سوغلمش بولسون اول بر ایر

لِيضْرِبْ سوغلمش بولسونلر ایکی ایر لیضربوا سوغلمش
بولسونلر کوب ایر لر لَنْضْرِبْ لَنْضْرِبْ لیضربن لَنْضْرِبْ

لَنْضْرِبْ لَنْضْرِبْ لَنْضْرِبْ لَنْضْرِبْ لَنْضْرِبْ لَنْضْرِبْ
بولنر معنالی دخی شول قیاس اوزره دره مثلا خطاب ده

لَنْضْرِبْ سوغلمش بولسن بر ایر لَنْضْرِبْ سوغلمش بول
سن بر خاتون، منکلم ده لاضرب سوغلمش بولیم من بر ایر

یا بر خاتون، بوا مرده اولان لام غالباً کسرلی اولور بعض
اوقاتده اولنه (و) یا (ف) یا (ث م) دخولنده ساکن

لی اولور فلیضْحْکُوا قَلِيلًا وَلِيْمِكُوا كَثِيرًا قول شریفی کبی
النَّارُ فَاكِهَةٌ الشَّيْءُ فَمَنْ يُرِدُّ اَكْلَ الْفَوَاكِهَةِ شَاتِيَا فَلْيَصْطَلْ

شعرنده فليصطل کبی *
(نهی حاضر) مخاطبنی بر فعل دن نهی اوچون مضارع کا

جازمه اولان (لا) اد خالیله حاصل اولان صیغه دور کاهام منکلم
صیغه لرینه کرمله نهی منکلم غائب صیغه لرینه کرسه نهی

غائب اولور . جزم حکمنده بعینه جحد، امر بالام کبی دور
لَنْضْرِبْ سوقما بر ایر، لَنْضْرِبْ سوقما بر خاتون لايضرب

سوقماسون بر ایر، لاضرب سوقمايم من بر ایر یا خاتون
لَنْضْرِبْ سوقمايق بز ایر لر یا خاتونلر . نهی مجهولی دخی

(فاکه) یش

(فواکه) جمع

(شاتی) شتاغه

نسبت صیغه سینر

قش ده بولغوچی

دیمک (فلیصطل)

اوت قه قز ونمق

معناسنه اولان

(اصطلا) دن امر

بالام در حاصل معنی

اوت قش ننگ

یشی در بس هر

قش داغی کشی

یشلر آشاو تلاسه

اوت قه قز ونسون ۵

امر بالام مجهولی کی دور لا تُضْرَبُ لا تضربا لا تضربوا لا
 تضربی لا تضربا لا تضربین لا یُضْرَبُ لا یضربا لا یضربوا
 لا تضرب لا تضربا لا یضربین لا أُضْرَبُ لا نُضْرَبُ *

فصل

امر ونهی لره تأکید اوچون نون خفیفه و نون مشدده لاحق
 اولور نون تأکید خفیفه یا که مخففه فقط بر نون ساکنه
 بولوب تشبیه و جمع مؤنث لردن باشقه کا لاحق اولور امرده
 مفرد مذکرده مثلاً اُضْرِبْ کا نون ساکنه لحوق ایدرشوننک
 اوچون (ب) غه فتحه ویرلوب اُضْرِبْ دبولر البته
 سوق دیو بر ایرکا خطاب دور جمع مذکرده واونی حذف
 ایدلوب ضمّه ما قبل ایله اکتفا ایدلور اُضْرِبْ
 اُضْرِبْ دیورلر. واحده مخاطبهده یانی حذف ایدلوب کسره
 ما قبل ایله اکتفا ایدلور اُضْرِبْ ده اُضْرِبْ دیورلر. تشبیه کا
 لاحق بولماس زیرا که الف ایله نون آراسنده اجتماع ساکنین
 علی غیر حده لازم کلور الف فی حذف ایدلسه مفرد ایله
 التباس اولنور جمع مؤنث ده مثلاً اُضْرِبْ نون دن صونک
 الف فاصله زیاده قلوب نون تأکید کلتور لسه اُضْرِبْ
 دیولسه دخی التقاء ساکنین علی غیر حده لازم کلور الف
 برله نون آراسنده الف فاصله کلتور لسه اُضْرِبْ کی
 التقاء نونین سبیلی ثقل لازم کلور. نهی ده نون تأکید خفیفه
 توتاشقاندی لا تضربین لا تضربین لا تضربین

لا يضرِبُنْ لا اضرِبُنْ لا نضرِبُنْ ديولور باشقه فعل لر ده
دخی اوشبو قیاس اوزره در *

فتحه کاحوق ایدن نون خفیفه وقف حالنده تنوین نونی کبی
الف کاقلب ایدلور وکاه الف صورتنده یازلور لئسفعاً
بالناصیه کبی لئسفعن ده نون تأکید الف صورتنده
یازلش در نون تأکید خفیفه نی کاهاحذف ایدلنور اضرِبْ
القوم کبی اصلک اضرِبْنِ در ودخی (لا تُهْمِنُ الْفَقِيرَ عَلَّكَ أَنْ تَرْكُمَ
يَوْمًا وَاللَّهُ قَدِيرٌ فَعَهُ) کبی لانهین اصلده لا تُهْمِنُ اهانه
دن نهی مفرد مذکر ننگ مؤکدی در *

نون تأکید مشدده ادغام اولنان ایکی نون دور مفرد جمع
مذکر صیغه لر ننگ مفتوحه تشبیه وجمع مؤنث لر ده مکسوره دور
هر قایو صیغه کالاحق اولور امده اِضْرِبْنِ اِضْرِبْنِ
اِضْرِبْنِ اِضْرِبْنِ اِضْرِبْنِ اِضْرِبْنِ اِضْرِبْنِ اِضْرِبْنِ
الف ونون مدغم هر ایکیسی ساکن اولسه لر ده اجتماع
ساکنین علی حده در یای مخاطبه و او جمع مذکرنی حذف
ایدلمش دور کلمه ده ثقل اولماسون اوچون جمع مؤنث ده
اوچ نون ننگ اجتماعندن ثقل کلماسون اوچون الف فاصله
آرتدرولمش دور *

﴿مضاعف﴾ فرار مفر مصدر لرندن مشتق اولان صیغه لر
اوشبو باب ننگ مضاعف لریدور *

(مضاعف ده) قاعده عین ولام برابرنده اولان متجانس

*
(لا تُهْمِنُ) ده نون
تأکید اعتبار
ایدلماسه لانهیه
سبیلی مجزوم بولوب
لا تهین بولوب
اجتماع ساکنین
سبیلی یا محذوف
اولوب لا تهین
قالور ایدی بس
بو اورونده نون
تأکید محوقنده اصل
بولغان نون فتحه لی
قیلنوب حذف
ایدلکان یا
قایتمش در بیت ده
عَلَّكَ لَعَلَّكَ کبی
لغت در مال بیت
فقیرنی خوار کورمه
شاید که سن برکون
ایبولورسنگ یعنی
فقیر بولورسنگ
زمانه اول فقیرنی
کوتارکان یعنی غنی
اینگان بولور ۵

حرف لر آراسنده فاصله بولسه ادغام ممتنع بولور مصدر
اولان فرار، مفعول اولان مفرور، آلت اولان مفرار، كبی
فاصله بولماسه مفرد مذکر بولسه ادغام واجب بولور ماضی
اولان فر، مضارع اولان یفر، تفر، فار مفر افر کبی اما
قطط شعره و شطط مثالی ساچی بیک بدره بولدی دیمک
ودخی ضبیت البلد مثالی یعنی بلدانک ضبابی = بوردن بولغان
بلوطی کوبایدی دیمک شاذدر بونلرغه قیاس اولونماس .
اکر اخیرینه الف تثنیه، و اجمع مذکر، تأنث ساکنه،
یای مخاطبه، لاحق اولسه بونلره لواحق ساکنه دیرلر ادغام
دخی واجب بولور کرك فعلده کرك اسمده اولسون .
اسمده اولان تاء تأنث متحرکه ساکنه حکمنده اولور
فرا فروا فرت تفرین فارة اکر نون جمع مؤنث،
تاء خطاب، تاء متکلم، نون متکلم، لاحق اولسه بونلره لواحق
متحرکه دیرلر ادغام ممتنع اولور فررن فررت فررت
فررنا کبی *فائدة* بعض اوقانک مضاعفه متجانس ننگ برسی
حنف ایدلور قول شریف فظلمتم تفکھونده اصل فظلمتم در
شعر (مسنا السماء فتلناها و دام لنا* حتی نری احدا یمشی
وشهلانا) ده مسنا اصل مسنادر أسماء مشتقه (فار) اسم
فاعل (مفرور) اسم مفعول (مفر) اسم زمان واسم مکان
(مفرار) اسم آلت (افر) اسم تفضیل أفعال مشتقه

(فَرَّ) ماضی (یَفِرُّ) مضارع (لم یَفِرَّ) جمید (لا یَفِرُّ)

نهی (فَرَّ) امر بی لام (لَیْفِرَّ) امر باللام (لا تَفِرَّ) نهی

(اسم فاعل) فَاْرُ فَاْرَانُ فَاْرُوْنَ فَاْرَةٌ فَاْرَتَانُ فَاْرَاتٌ وَفَوَارٌ

اوزان فاعَلٌ فاعِلَانٌ فاعِلُونَ فاعِلَةٌ فاعِلَتَانِ فاعِلَاتُ

هر قایوسنده اجتماع ساکنین علی حده باردر اول

جائز دور اصل ده فَاْرٌ فَاْرِرَانُ فَاْرِرُونَ فَاْرِرَةٌ فَاْرِرَتَانِ

فَاْرِرَاتُ وَفَوَاْرِرُدُّ اولکی رأْنَنک حرکتینی حذف

ایتمک برله شرط ادغام متحقق اولوب ادغام قلنده دور *

(اسم مفعول) مَفْرُورٌ مَفْرُورَانٌ مَفْرُورُونَ مَفْرُورَةٌ مَفْرُورَتَانِ

مفرورات او زانی ظاهر دور *

(اسم زمان اسم مکان) مَفِرٌّ مَفِرَانٌ مَفَارٌ مَفِرٌّ مَفِرَانٌ

اصل ده مَفِرٌّ مَفِرَانٌ اولوب راء اولی نَنک کسره سنی ما

قبل اولان فاغه ویرلدکن صونکره ادغام ایدلوب مفر

مفران بولمشدر مَفَارٌ اصل ده مَفَاْرِرُدُّ راء اولی کسره سنی

تاشلاب ادغام ایدلشددر *

(اسم آلت) مَفِرَارٌ مَفِرَارَانٌ مَفَارِیرُدُّ متجانسین اولان ایکی

راء میاننده فاصله اولدقین ادغام ممنوع اولمشدر *

(اسم تفضیل) اَفِرٌّ اَفِرَانٌ اَفِرُونَ اَفِرٌّ اَفِرَانٌ اَفِرَاتٌ

مذکر لرده راء اولی فتحه لر نی ما قبل لرینه ویرلوب ادغام

ایدلمش دور مؤنث لرده عمل آخردن باشقه توغری ادغام

واقع اولمشدر *

(ماضی) جمع مؤنث غائبات دن باشقه بش غایب صیغه لرند
 ادغام برله دور معلومنده و مجهولنده بش معلوم فر فرا
 فروا فرت فرتا اصلده فرر فررا الخ بش مجهول
 فر فرا فروا فرت فرتا اصلده فرر فررا الخ معلوم
 و مجهولده راء اولی حرکتنی طرح ایدوب ادغام ایدلمشدر
 فالغان طوقز صیغه ده ادغام فك ایدلمش دور معلومه
 و مجهولده فررن فررت فررتما فررتم فررت فررتما
 فررتن فررت فررنا ماضی ننگ جمع مذکر غایبین
 صیغه سنده ادغام واجب بولساده بعض اشعارده ضرورت
 اوچون فك ادغام ایله کلمشدر

مهلاً أعاذلَ قد جربت من خلقي* اني أجود لا قوام
 وان ضننوا قاعده چه وان ضنوا كرك ایدی *
 (مضارع ننگ) معلوم و مجهولنده ایکی جمع مؤنث ده ادغام
 مفكوك، ماعدا سنده واجب دور صرف معلوم
 یفر یفران یفرون تفر تفران یفرن تفر تفران
 تفرن تفرین تفران تفرن افر نفر. اوزان یفعل
 یفعلان الخ مجهول یفر یفران یفرون الخ
 معلوم اصلی یفرر یفران مجهول اصلی یفرر یفران الخ
 هر قایوده راء اولی کسره سی فاغه ویرلوب ادغام ایدلمشدر
 (جحد) مضارع کاحرف جازمه کرسه جحدده (لم) امرده
 (ل) نهی ده (لا) کبی یایسه باشقه سبب ایله مجزوم اولسه

(مهلاً امهلاً مهلاً)
 تقدیرنده اعاذلده
 همزه حرف ندا
 اعاذل اصلده اعاذله
 مأل بیت ای اعاذله
 مهلت ویر یعنی
 سکوت قبل منم
 خلقم فی تجربه
 ایندنک که من
 قوم لرغه یومارلق
 قبیلان آنلر بخل
 قیلسالرده دیمک در

دورت تشبیه و جمع مذکر لرده ادغام هنوز واجب اولور
 حروف جازمه فقط نون لر نی اسقاط ایدر صحیح ده کی کبی
 لم یفرا لیفروا لا تفرأ کبی بش مفردده یعنی افرینه
 بر نرسه ده لاحق اولماغان واحد غائب، و غائبه، واحد مخاطب،
 یکی متکلم صیغه لرنده اهل حجاز قاشندک فک ادغام ایدلور

لم یفرِّ لیفرِّ لا تفرِّ کبی (وَلَا تَمَنَّ تَسْتَكْثِرُ) قول
 شریفی ودخی (وَمَنْ يَكُ ذَا فَضْلٍ فَيَنْجُلْ بِفَضْلِهِ* عَلَى
 قَوْمِهِ يَسْتَعْنِ عَنْهُ وَيَنْمَمُ) شعری اهل حجاز لغتچه

کلمشدر ولاتمن نهی مجزوم در اصلی تمن در ویندم اصلده
 ینم-من سبب لی مجزوم اولشدور بنو تمیم قبیله سی لغتندک
 ادغام ایله کلور. اگر عین مضارع ضمه لی اولسه رد یرد
 کبی جزم وقتنده لام الفعلده اوچ وجه جائز بولور ضمه لم

یرد، فتحه لم یرد، کسره لم یرد. اگر عین مضارع
 ضمه لی اولماسه ایکی حرکت درست بولور فتحه کسره
 مکسور العینده لم یفر لم یفر مفتوح العینده لم یعض لم
 یعض. امر بی لام دخی مجزوم اولان مضارع دن مأخوذ
 اولدقندن بعینه مضارع مجزومده اولان اختلاف واحتمال
 امرده هم جاری دور *

(جحد صرفی) لم یفر لم یفرا لم یفروا لم تفر لم تفرأ
 لم یفررن لم تفر لم تفرأ لم تفرأ لم تفری لم تفرأ لم
 تفررن لم افر لم نفر. ادغام طریقی معلوم و مجهولنده

(مضارع) ده
 آخیرینه بر علامت
 لاحق بولماغان
 صیغه لر نی مفرد
 دیورلر متکلم مع
 الغیرده مفرد حکمنه
 داخل اولور

(من ینک) اصلده
 بکون اولوب من
 سیبیلی بکون اولدق
 اجتماع ساکنین
 اولوب واو حذف
 ایدلمش در و صونکره
 تخفیفاً نون ده حذف
 ایدلمش در حاصل
 معنی هر کم فضیلت
 ایاسی بولوبک فضل
 ایله قومینه فخر و کبر
 ایتمسه اول کسره دن
 فائدک آلونماس و اول
 کسره منموم اولور

مضارع کبی دور *

(نفی ننگ) صیغه جهنمن مضارع دن فرقی یوقدر لایفر

لا یفران لا یفرون لا تفر لا تفران الخ *

(امر بی لام) مجزوم اولان مضارع ده اهل حجاز ایله بنو

تمیم آراسنده اختلاف اولدقندن امر بی لام ننگ مفرد

مذکر نده دخی اختلاف واردور اهل حجاز لغتنده ادغام

ممتنع دور بو ماده ده افرر، رد یرد ماده سنده اردد عض

بعض ماده سنده اعض کلور (واعد من الرحمن فضلاً

ونعمة* عليك اذا ما جاءك للخير طالب) شعر نده عد یعد

ماده سنندن اعد فک ادغام ایله کلمشدر بنو تمیم

لغتنده ادغام واجب دور اگر مضارع مضموم العین اولسه

لام الفعل ده ضمه فتحه کسره جائز بولور (ذم المنازل بعد

منزلة اللوی* والعیش بعد اولئك الأيام) شعر نده ذم ینم

ماده سنندن اولان امر ذم ادغام ایله وهم میمه ده اوج حرکت

ایله روایت قلنمشدور اگر مضارع مضموم العین اولماسه

کسره فتحه جائز دور مکسور اولدقه فر فر مفتوح العین

اولدقه عض عض کبی . امر بی لام ننگ تشبیه و جمع مذکر نده

بالاتفاق ادغام واجب جمع مؤنث نده بالاتفاق ادغام ممتنع دور

(صرف) فر فرا فروا فری فرا افررن افرر افررا

افرروا افرری افررا مضارع ده کی کبی ادغام بعد نده

اِفرِ اِفرِوا اِفرِی اِفرِوا بولور فاء حرکت لی اولدقندن

(مال بیت) سنکا

مال تلاب کلوچی

بولسه آتی الله دان

نعمت صانا و شکر

قیل دیمک در ۵

(لوی) منزلندن

صونک بارچه

منزل لر نی و آنده

بولغان کونلردن

صونکده بولان

عیشنی خوار لاغل

دیمک در ۵

همزه و صلیه حاجت بولماس حذف ایدلنور فرا فروا الخ
 (نون ناکید) خفیفه فَرْنُ فَرْنُ فَرْنُ • مشدده فِرْنُ
 فِرَانُ فِرْنُ فِرْنُ فِرَانُ اَفِرْنَانُ *

(امر بالام) لَیْفِرُ حجازیین فاشنده - لَیْفِرُ بنو تمیم

فاشنده - لَیْفِرَا لَیْفِرُوا لَنَفِرُ یائسه لَتَفِرَّ لَنَفِرَا لَتَفِرْرُنْ

لَا فِرْرُنْ لَنَفِرُ یائسه لَا فِرَّ لَنَفِرَّ • مجهولی اون دورت صیغه

(نهی حاضر) لَا تَفِرْ لَا تَفِرَا لَا تَفِرُوا لَا تَفِرْ لَا تَفِرَا لَا

تَفِرْرُنْ نهی غائب و منکلم لایفیر لایفیرا الخ معلومی و مجهولی

جحد کبی دور • اوشبو باب مضاعفنده ذکر ایدلکان احکام

هر مضاعفی لرده مجرد و مزیدده بر توری دور قیاس اولنه

﴿مثال﴾ وَثَبٌ وَثُوبٌ وَثَبَانٌ مصدر لرندن مشتق اولان

صیغه لر اوشبو باب ننگ مثال واوی قسمنه مثال دور *

اسماء مشتقه (واثب) اسم فاعل (موثوب) اسم مفعول

(موثب) اسم ظرف (میثاب) اسم آلت (اوثب)

اسم تفضیل • افعال مشتقه (وئب) ماضی (یئب) مضارع

(لم یئب) جحد (لایئب) نفی (ئب) امر بی لام (لیئب)

امر بالام (لا تئب) نهی • مثال لرده اولان اعلال

اکثر عم قاعده کا بناء اولنور *

﴿قاعده﴾ یای ایله کسره اصلیه آراسنده او واقع

اولسه و اونی حذف ایدلور • اوشبو بابده وئب یئب و یعد لرده

بشچی بابده وِثْ یِثْ یِثْ ده و اونتک حذف اولنماقی

(وَثَبٌ وَثُوبٌ)

وئبان (سِیْکَرْمَکْ)

معناسنده در یقال

وَثَبَ وَثَبًا اِذَا طَفَرَ

طُفِرَا ۵

اوشمو قاعده اوزره در واوتا برله كسره يايسه همزه ونون
برله كسره آراسنده بولغانده حنف اولنماقي ياي ماده سنه
ايارتمك اوچوندور بس قاعده ني حرف مضارعت برله كسره
آراسنده بولغان واوني حنف ايدلور ديو تعبير ايتمك ده
جائز دور وضع يضع وَسِعُ وَسِعُ كسي كسره اولماغان ماده لرده
حنف اولنماقي اصلده كسره اولوب فتحه كا نقل ايدلد
كندن دور كويا كه واو حرف مضارعت برله كسره تقدير به
آراسنده واقع اولدقندن حنف اولنمشدر *

۲ ❁ قاعده ❁ مضارعي مكسور العين اولان مثال واوي
لرننك مصدر لرندن واوني حنف ايدوب عوضنك اخيرينه
تاء كلتورمك جائز دور وثب يثب مصدرنده وَثَبَ وَثَبَ وَثَبَ
ثَبَةٌ يَثِبُ يَثِبُ مصدرنده وَثِقَ وَثِقَ وَثِقَ وَثِقَ وَثِقَ وَثِقَ

كبي • بعضلر بو مصدرلرني اصل فَعَلَةٌ وزنده اولوب
كسره سني عين كا نقل بعدنده فاني حنف ايدلگان ديمشدر
ثَبَةٌ، عَدَةٌ، ثَقَةٌ، اصللري وَثَبَةٌ وَعَدَةٌ وَثَقَةٌ اولمش اولور *

۳ ❁ قاعده ❁ واو ساكن اولوب ما قبله مكسور اولدقده
واوني كسره جنسندن اولغان ياغه قلب ايدلور ميثاب
ميقات ميزان استيجاب ايجاد كبي اصلده موثاب موقات
مِوزَانِ اسْتِوْجَابِ اَوْجَابِ دُورِ وَجَلٌ يُوْجَلُ امْرُنَا اِيْجَلُ
دخي اصلده اَوْجَلُ اولوب واوي يا ايدلمشدر *

۴ ❁ قاعده ❁ مثال يائي لرده ياء ساكن اولوب ما قبله

ضمه لی اولسه یانی ضمه جنسی اولان و اوغه قلب ایدلور
یسر ییسرده مضارع ننگ مجهولی اولان یوسر کبی اصل
یسردور ایفاظ ماده سندن اسم فاعل موقظ اصلده میقظدور

(اسم فاعل) واثب واثبان واثبون الخ *

(اسم مفعول) موثوب موثوبان موثوبون الخ *

(اسم آلت) میثاب میثابان مواثب مفرد تثنیهده و او یاغه
قلب اولنمش در *

(اسم ظرف) موثب موثبان مواثب *

(اسم تفضیل) اوثب الخ وثنی وثنیان وثنیات *

(ماضی) معلوم وثب وثبا وثنو الخ *

(مجهول) وُثِبَ وُثِبَا وُثِبُوا الخ *

(مضارع) یثب یثبان الخ اوزانی یعل یعلان الخ بارچه سندن
فأ الفعل محذوف در اصلده یوثب یوثنان الخ قاعده اولی
مقتضاسنجه و او حذف ایدلمش در مجهولی یوُثِبُ یوُثِبَانُ الخ
اصل اوزره در *

(جمحد) معلوم لَمْ یَثِبْ لَمْ یَثِبَا لَمْ یَثِبُوا الخ لم یعل لم یعلا لم
یعلو الخ *

(مجهولی) لم یوُثِبْ لم یوُثِبَا لم یوُثِبُوا الخ علی الاصل در
(نفی) معلوم لا یَثِبُ لا یَثِبَانُ الخ مجهول لا یوُثِبُ لا
یوُثِبَانُ الخ *

(امر بی لام) ثب ثبا تبوا ثبی ثبا ثبن اوزانی عل علا

علو الخ *

تثب تثبا تثبوا تثبى تثبا تثبن صيغه لرندان عبارت اولغان
مضارع ننگ مجزوم آلتى مخاطب صيغه لرندان مأخوذ
اولد قلرندان حرف مضارعتنى حذف بعدنده امر صيغه لرى
ذكر ايدلمش روشچه اولور لر اصلده

اَوْثَبُ اوثبا اوثبوا اوثبى اوثبا اوثبن افعلا الخ
مضارع كا ايارتوب واوحذف ايدلور اثب اثبا اثنوا الخ قالور
ثا متحرك اولد قندان همزه وصلبه مستدرک اولور بس
حذف ايدلور ثب ثبا الخ قالور *

نون تأکیدلر الحاقى يوقاريلرغه قياس ايله ظاهر اولور
(امر بالام) معلومى لَيْثِبْ لَيْثِبَا لَيْثِبُوا الخ *

(مجهولى) لَتَوَثَبْ لَتَوَثِبَا لَتَوَثِبُوا الخ اون دورت صيغه تمام
مضارع مجهولى كى اصلدرنچه كلور *

(نهى) معلومى لَأَتَثِبْ لَا تَثِبَا لَا تَثِبُوا الخ مجهولى لَا تَوَثِبْ الخ *
مثال يائى ❁ يسر وميسرة ماده لرندان مشتق اولان صيغه لردير

اسماء مشتقه (ياسر) اسم فاعل (ميسور) اسم مفعول
(ميسر) اسم ظرف (ميسار) اسم آلت (ايسر)
اسم تفضيل *

افعال مشتقة (يسر) ماضى (ييسر) مضارع (لم ييسر)
حجد (لا ييسر) نفى (ايسر) امر بى لام (لبيسر) امر
بالام (لا تيسر) نهى حاضر هر قابو ماده ده تصرفاتى ظاهردير

مضارع ننگ مجهولى اصلده ييسر اولوب قاعده رابعه وفتحده

يسر قمار اويونند
بولغان ايستى
بولوشمك در يقال
يسر القوم الجزور
اي اقتسموا اعضاها

یاغه تبدیل اولنوب یوسر کلمه مشدور *

(بیع) مبیع صائمه
وصانوب ألمق
معالنرنه در تقول
بعث الشیء اذا
شریته وبعثه اذا
اشتریته بوننک کبی
صیغه لر فی
اضداددن دیورلر

جمد نفی امر بالام نهی مجهول لری دخی اوشنداق در *
﴿ اجوف ﴾ بیع مبیع ماده لرندن مشتق اولان صیغه لر اجوف
یائی اولرلر بو بابدان اجوف واوی ایکنچی بابدان اجوف
یائی مسموع اولمغاندر دورتیچی بابدان اجوف واوی ویائی
کلور آلتیچی باب دن اجوف واوی کلمه مشدور *

اسماء مشتقه (بائع) اسم فاعل (مبیع) اسم مفعول (مبیع)
اسم ظرف (مبیاع) اسم آلت (ابيع) اسم تفضیل
(افعال مشتقه باع) ماضی (یبیع) مضارع (لم یبع)
جمد (لا یبیع) نفی (بع) امر بی لام (لیبع) امر بالام
(لا تبع) نهی حاضر اجوف لرده اولان اعلالات غالباً
یدی قاعده کا مبنی در *

۱ ﴿ قاعده ﴾ واو یای متحرك اولوب ما قبل لری مفتوح
اولسه الف کا قلب اولنورلر قال باع خاف کبی اصلده قول
بیع خوف در بوقاعده فعل لرها موازن اولان ثلاثی اسم لرده
دخی جاری در باب ناب کبی اصلده بوب نیب در جمع لری
ابواب انیاب بولمق قرینه سیله ثلاثی مزید رباعی مجرد
ومزید لر ننگ ناقص دن ماضی ومضارع لر ننگ اخیر لر نده
الف بولسه اوشبو قاعده اوزره در *

۲ ﴿ قاعده ﴾ ماضی ده جمع مؤنث غائبات و آلتی خطاب
وایکی متکلم صیغه لر نده یا واوی الف کا قلب بعدنده التقاء
ساکنین علی غیر حده لازم کلدکنندن الفنی حذف ایدلور

اجوف یائی ده یاغه علامت اولمق اوچون فاء فعلنی کسرملی
 قبلنور بعن الخ کبی اصلده بیعن یائی الف کا قلب بعدند
 باعن الفنی حذف اینکاج بعن محذوف اولان یاغه علامت
 اولمق اوچون یاغه کسره ویرامز بعن اولور فلن وزننده
 اجوف واوی ده واوغه علامت اولمق اوچون فاء الفعلغه ضمّه
 ویرامز دمن الخ کبی اصلده دومن در بعن کبی اعلال ایدلمش در
 دورتچی بابده خاف هاب ماده لرنده خفن هین اصلده خوفن
 هین اولوب الف اعلالینی تمام ایند کده فاء الفعل که کسره
 ویرلمش در اصلده مکسور العین بولماقلرینه علامت اوچون *
 ۳ ﴿ قاعده ﴾ اجوف ننگ مضارع لرنده واوغه ضمّه یاغه کسره
 ثقیل اولد غندان ساکن اولان ما قبل لرینه ویرولوب حرف
 مد اولوب قالورلر بیبع یدوم کبی ایکی جمع مؤنث ده بو
 صورتده اجتماع ساکنین علی غیر حده اولد قندن حرف
 علت دخی حذف ایدلور بیعن یدمن کبی *

۴ ﴿ قاعده ﴾ ماضی مجهولند حرف علت کسره سنی - حرکه سنی
 سلب بعدنده ما قبلنه ویرلور واوی ده واوی یاغه قلب
 ایدلور بیع دیم خیف هیب کبی اولکی بش صیغه لرندان
 ما عداسنده عین الفعللر محذوف اولوب معلوم لری ایله
 مشترک کلورلر *

لغه غیر مشهوره اوزره عین برابرنده اولان حرف علت
 حرکه سنی حذف ایدوب ویائی ده یائی واوغه قلب ایله کلمشور

بوع دوم کبی اشمام ایله ده کلمشدر یعنی فاء الفعل کسره سنی
 ضمه به قریب حالتده یانی دخی واوغه قریب حالتده تلفظ
 ایتمکله کلمشدر *

۵ ❁ قاعده ❁ واویا اولده حرکت لی اولوب صونکره ساکن
 اولغان حال لرنده ما قبل لری فتح لی اولسه ینه الفی کا قلب
 اولنور لر بیبع یدوم مجهول لرنده بیباع یدام کبی اصلده
 بیبع یدوم حرف علت حرکه سنی ما قبل لر بنه ویر ولد کده
 ما قبل لری مفتوح اولوب بونلر اصلده متحرک اولدقلری
 اجلدن الفی کا قلب ایدلوب بیباع یدام اولمشلر خاف یخاف
 ماده سنک معلوم و مجهول ده اشوقاعده ایله اعلال اولنمشدر *

۶ ❁ قاعده ❁ اسم فاعل لرده حرف علت همزه که قلب اولنور
 بائع دائم کبی . مرما کبی الفی زائد صونکننده
 حرف علت واقع بولغان اورنلرده دخی همزه کا قلب اولنور

۷ ❁ قاعده ❁ اسم مفعول لر مبیع مدوم مخوف کلور اصلده
 مبیوع مدوم مخوف در یاغه واوغه ضمه آغیر اولدقندان
 ما قبل لریکا ویر ولوب اجتماع ساکنین بولوب احد همانی
 حذف لازم کلور امام سبویه قاشنده حروف اصلیه دن اولغان

واو مفعولی حذف ایدلوب مبیع مدوم مخوف اولور اولده
 یاغه یا جنسندان اولان کسره ویر ولوب مبیع ایدلور بس

مبیع مفعول مدوم مفعول ورننده اولور *

امام اخفش عین الفعلی حذف ایدر اکثر قابل اعلال
 وحذف اولدقندن مدوم مخوف معول ورنلرنده اولور لر

* (تذکر) ضمیری بیت سابقه اولان ظلم کا راجع در یوم الرزاد واق یغموری کون الدجن بلوطنک سمانی قابلاماغی مأل بیت شاعر سرعت سیرده توه سنی یغمور یاغه باشلاغانک یغمور لری نذکر ایدوب آشغوب قایتقان توه قوشینه تشبیه ایتمش در

(اِخَالُ) خیال دن واحد متکلم در همزه سنه کسره فصیح در (معین کوز تیکولمش مأل بیت قومنک سنی الوغ حساب ایدلر ایدی من الوغ اقلنکا کوز تیکان دیوگمان قیلان دیمک در مصوون محفوظ معناسنه (مدووف) مبلول معناسنه (اجوف) بولغان اسم آلت مفعَل مفعال و زلرنک مقول محیط مقوال فحیاط کبی اعلال سذر هر وقتک ایکی وزن آراسنک التباس لازم کلدکندن وهم اسم تفضیل اصلچه در اطبیب اجود اقوم اخوف کبی اعلال ایدلسه اخاف کبی متکلم ایله، وقف حالنک اقام کبی افعال ماضی سی ایله التباس لازم کلور اوشبویان استقراء ایله ثابت و شافیه و مراح شهادت لری ایله مؤید در (ماضی)

مبوعده اجوف واوی ایله التباس اولماسون اوچون باغه کسره ویروب واوی باغه قلب ایدر مبیع مفیل وزننک قالور * (بنو تمیم) اجوف بائی اسم مفعولنک اصلنچه تلفظ ایتمشلر در قال الشاعر (حتی تذکر بیضات وهیجه * یوم الرزاد علیه الدجن مغموم) و شعر آخر (قد کان قومک یحسبونک سیدا وَاخَالُ أَنْکَ سَیِّدٌ مَعِیُونَ) اجوف واوی ده علی الندره دخی (ثوب مصوون مسک مدووف) کبی لر مسموع اولمشدر * (اسم فاعل) بائع بائعان بائعون الخ * (اسم مفعول) مبیع مبیعان الخ مفعَل مفعلان عند سیبویه مفیل مبیلان عند الاخفش اعلالاتی یدنخی قاعده دن ظاهر در (اسم ظرف) مبیع مبیعان مبائع اصلده مبیع مبیعان اولوب یالرننک کسره لری ما قبل لرینه ویرولوب مبیع مبیعان قالمشلر در مبائع دخی همزه ایله اولده اولان یاسی اسم فاعل کبی همزه اولمشدر * (اسم آلت) مبیاع مبیاعان مبایع در یا حالنچه قالمشدر * (اسم تفضیل) ابیع ابیعان ابیعون بوعی بوعیان بوعیات اسم آلت اسم تفضیل ده واو یا اعلال اولنماسلر یعنی الف کا قلب ایدلسلر بوعی الخ اصلده بیعی الخ اولوب باب مثالده، ذکر ایدلان قاعده مقتضاستنچه یانی واوغه قلب ایدلشدور *

(ماضی) باع باعوا باعت باعنا بعن بعث بعثما بعثم
 بعث بعثما بعثن بعث بعنا اوزان فعل فعلوا فعلنا فعلنا
 فلن فلت فلتما فلتم فلت فلتما فلتن فلت فلنا اعلال لری
 قاعده اولی و ثانیه دن استخراج ایدلکای . ماضی مجهول بیع
 بیعا بیعوا بیعت بیعتا بعن بعث بعثما بعثم الخ بعن الخ
 معلوم ایله مجهول آراسنده مشترک اولوب اصل اعتباری
 ایله فرق اولنور *

(مضارع) یبیع یبیعان یبیعون الخ یبیعده یاننک کسره سی
 ماقبل لرینه ویرلمش در ایکی جمع مؤنث ده اجتماع ساکنین
 لازم کلدکندن عین الفعل بتون محذوف اولور یبعن تبعن
 مجهولده یباع یباعان یباعون الخ جمع مؤنث یبعن تبعن
 اولور مضارع اعلالاتی قاعده ثالثه و خامسه ایله اجراء ایدلکای
 اوزانی دخی ظاهر در (جحد) لم یبع لم یبیعا لم یبیعوا لم
 تبع لم تبیعا لم یبعن لم تبع لم تبیعا لم تبیعوا لم تبیعی لم تبیعا لم تبعن
 لم ابع لم تبع غائب غائبه ایکی متکلم صیغه لرنده لم جازمه دخولنده
 لام الفعل ساکن اولماقله یا وعین آراسنده اجتماع ساکنین
 اولوب یا حذف ایدلور جمع مؤنث لرنده لم دخولندن مقدم
 حذف ایدلمش در . مجهولی لم یبع لم یباعا لم یباعوا لم تبع
 الخ مونث دخی دورت صیغه ده الف وعین ساکن اولدقلرندن
 الف حذف ایدلور اوزان لم یقل لم یفعلوا لم یفعلوا لم یقل الخ
 (نفی) مضارع کبی در *

(امر بی لام) جعدده کورلکان آلتی مجزوم مضارع دان
 آلتندقدن امر لر بع بیعا بیعوا بیعی بیعا بعن اولور اوزانی
 فل فعلاً الخ اصل لری ایبع ایبعا ایبعوا الخ مفرد مذکر و جمع
 مؤنث دن باشقدهده یا کسره سنی ماقبلینه ویروب همزه دن
 استغناء اولرده اعلال تمام اما اول ایکیده حرکت یانی ما
 قبلینه ویرددکه یا وعین ساکن اولوب یانی حذف ایدلور
 صونکره همزنی حذف ایله اعلال تمام اولور *

(امر بالام) لیبع لیبیعا لیبعوا لتبع لتبیعا لیبعن لآبع لنبع
 مجهولی دخی جعد مقایسه سی ایله معلوم اولور . واوشنداق نهی *
 ❁ ناقص ❁ رمی ورمایه دن مشتق اولان صیغهلر بوباب ننگ
 ناقصی غه مثالدر . ناقص باب اول و ثالث دن فقط یائی کلور
 باب ثانی و سادس دن فقط واوی کلور باب رابع دن واوی
 وهم یائی کلور باب خامس دن مسموع توکلدر * اسما مشتقه
 (رام) اسم فاعل (مرمی) اسم مفعول (مرمی) اسم ظرف
 (مرما) اسم آلت (ارمی) اسم تفضیل * افعال مشتقه
 (رمی) ماضی (یرمی) مضارع (لم یرم) جعد (لایرمی)
 نفی (ارم) امر بی لام (لیرم) امر بالام (لائریم) نهی .

ناقص لارده ولفیف وملتوی لرده جاری اولان قواعد

❁ قاعده ❁ لام الفعل اولان حرف علت ثلاثی لرده واو
 اولوب الفی کا قلب ایدلسه الف صورتنده یازلور دعا کبی
 اصل دعو اکر یائی اولوب الفی کا قلب ایدلسه یا صورتند
 یازلور رمی کبی اصلده رمی در *

(رمی) ورمایه آتمق

يقال رميت السهم

رمياً ورمایه اذا ألقاه

واحسان ایتمك

يقال رمى الله

لك ای نصرک

وزیاده اولق ایللی

دن اونکان کشی

رمیت علی الخمسین

دیور ایمش و آتمق

معناسنه مبالغه

اوپسون رمیی ده

کلمشدر یقال کانت

بینهم رمیی ثم صاروا

الی چیزی یعنی

اول آتشد ییلر

صونکره طیولد ییلر
 دیمک در ۵

۲ * قاعده * برنجی ایکنچی باب ناقص لری ننگ ماضی معلوملرنک مذکر غائب ننگ مفرد و جمع لرنده مؤنث غائبه ننگ مفرد و تثنيه سنده حرف علت الف کا قلب اول نور باشقه صیغه لری اعلال سز صحتک قالور لر رمی رموارمت رمنا کبی *

۳ * قاعده * دورت حرفلی یاز یاده حرفلی اولان کلمه لرننگ اخیرنگ اولان واوغه یایسه یاغه ضمه و کسره ثقیل اولد قلرنندن اسقاط ایدلور لر صونکره حرف علت ایله تنوین ایکی ساکن اولد قلرنندن حرف علت بی حذف ایدلور رام داع مرمی مرام کبی اصلده رامی داعو مرمی مرامی در *

۴ * قاعده * واو برله یای جمع اولوب سابق اولغانی ساکن اولسه واوی یاغه قلب ایدلوب ادغام قبلنور مرمی کبی اصلده مرموی در *

(اسم فاعل) رام رامیان رامون رامیه رامیتان رامیات رام اعلالی ذکر ایدلدی رامون اصلده رامیون یاغه ضمه ثقیل اولدقدن اولکی حرکتینی سلب بعدنده ماقبلینه ویرلوب اجتماع ساکنین اولدقده یایی حذف ایدلور *

(اسم مفعول) مرمی مرمیان مرمیون مرمیه مرمیتان مرمیات

اصلده مرموی مرمویان الخ

قاعده رابعه اقتضاستجه اولارنی یاغه قلب ایدلوب مرمی اولدقده ادغام ایدوب ماقبل یاغه کسره ویرامز یا سلامت تورسون اوچون مرمی الخ *

(اسم ظرف) مرمی مرمیان مرام مفعی مفعلان مفاع مرمی

مرام قاعده^۱ ثالثه وفتحجه اعلال اولنمشلردر *

(اسم آلت) مرما^۱ مرمان^۱ مرامی^۱ مفرد تشبیه اصلده

مرمای مرمایان در حرف علت الف زائد صونکنده

اولدقندان همزهیه قلب اولنمشدور اجوفده اوتکان قاعده^۱

سادسه مقتضاستجه *

(اسم تفضیل) آرمی^۱ آرمیان^۱ آرمون^۱ رمیی^۱ رمییان^۱ رمییات^۱

مذکر ننگ مفرد وجمعنده یاء لرف الف کالقب اولنمشدور جمعک

اجتماع ساکنین اولدقندان الف حذف ایدلمشدر *

(ماضی) معلوم رمی^۱ رمیا^۱ رموا^۱ رمتا^۱ رمین^۱ رمیت^۱

رمیتما^۱ رمیتم^۱ رمیت^۱ رمیتما^۱ رمیتن^۱ رمیت^۱ رمینا^۱ دورت مادهده

قاعده^۱ ثانیهده بیان ایدلکانجه یانی الف کالقب ایدوبرمی دن ما

عداسنده اجتماع ساکنین اولدقندان الف حذف ایدلور

رمتا مادهسندده اجتماع ساکنین تقدیری در فعلده اولان تا^۱

ثانیث تقدیراً ساکنه اولدقی اوچون^۱ مجهول رمی^۱ رمیا^۱ رموا^۱

رمیت^۱ رمیتا^۱ رمین^۱ الخ^۱ مونده فقط رموا^۱ مادهسندده رامون کبی

اعلال اوقلور باشقده اعلال یوقدر *

(مضارع) یرمی^۱ یرمیان^۱ یرمون^۱ یرمی^۱ یرمیان^۱ یرمین^۱

یرمی^۱ یرمیان^۱ یرمون^۱ یرمین^۱ یرمیان^۱ یرمین^۱ یرمی^۱ یرمی^۱

یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱

یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱

یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱ یرمی^۱

یرمون^۱ یرمون^۱ یرمون^۱ یرمون^۱ یرمون^۱ یرمون^۱ یرمون^۱ یرمون^۱ یرمون^۱ یرمون^۱

(مکرطی) قبیلهسی
 رمی مجهولنی مجرد
 ضم اول ایله رمی تلفظ
 ایدر لر کویا اصلک
 رمی اولوب میم
 کسره سنی فتحه کا
 تبدیل ویانی الف کا
 قلب ایتمشلر طی
 شاعری دیور
 سنستوقد النبیل
 بالخصیض ونص * طاد
 نفوسا بنت علی
 الکرم (بنی یمنی
 ننگ واحده مؤنث
 غایبه مجهولنک
 مشهورده بنیت کلور
 شاعر بنت دیمشدر
 مال بیت ناو ایتاکنک
 اوقلر ایله اوت
 یاندروب صاحب
 کرم اولان آدم لر نی
 ضیاقتله صید
 ایدارمز دیمک در

اعلا لسز • واحده مخاطبه اولان ترمين اصلده ترمين تفعلين
ياغه كسره ثقيل اولدقدان كسرهنى اسقاط ايله التقاء ساكنين
اولوب لام الفعل اولان يانى حذف ايدوب ترمين تفعين
وزنده قالور *

مجهول يرمى يرميان يرمون ترمى ترميان يرمين ترمى
ترميان ترمون ترمين ترميان ترمين ارمى ترمى *

يرمى ترمى ارمى نرمى ده يالرنى الفكا قلب ايدلور
يرمون ترمون ده رموا اعلالى • مخاطبه اولان ترمين اصلده
ترمين اولوب ياء اولى الفكا قلب بعدنده اجتماع
ساكنين اولورده الفى حذف ايدلور تفعين وزنده قالور
باشقه لرى اعلا لسزدر *

(جحد) لم يرم لم يرميا لم يرموا لم ترم لم ترميا
لم يرمين الخ جزم مضارع مجتثنده ذكر ايدلكان قاعده ايله
ومضارعه اولان اعلا ايله تصرف ايدلور ناقص نك
مفردى بعض اشعارده جزم سز كلمشدر (اَلَمْ يَأْتِكِ
وَالْأَنْبَاءُ نَمَى * بِمَا لَأَقْتِ لَبُونِ بَنِي زِيَادِ) لام الفعلنى حذف
ايله الم يَأْتِكِ اولسه كرك ايدى شاذ اولغان حالده
يا ايله كلمشدر *

(نفى) لا يرمى لا يرميان الخ *

(امرى لام) ارم ارميا ارموا ارمى ارميا ارمين افع
افعلا افعوا افعى افعلا افعلن ارم اصلده ارمى جزم

(بنوز يادتوه لرى
بولقغان اش كلمادى
مى سنكا وحال
اينست كه خبر لر
آرتوچى البته
كلكاندر مضموننددر

قاعده سنجہ اخیر کلمہ حرف علت اولدندن یا حذف ایدلور
 ارموا اصلده ارمیوا رامون کبی اعلال اولنور ارمی اصلده
 ارمیی یا اولی کا کسره ثقیل اولدندن کسره سنی طرح
 بعدنک التقاء ساکنین اولدقک یا مذکورہ فی حذف ایدلشدر *
 (نون تأکید) لحوقندہ مفردہ محذوف اولان حرف علت
 عود قبیلور جمع مذکر و مخاطبہ لردہ عود قبیلماںس هر قابیوناقص لردہ
 وهر مجزوم فعل لردہ تأکید لحوقندہ اوشبو روشلی در
 خفیفہده ارمین ارمین ارمین شدیدہده ارمین ارمین
 ارمین ارمین ارمین ارمین *

(امر بالام) لیرم لیرمیا لیرموا لترم الخ مجهولی لترم
 لترمیا لترموا لترمی الخ جمع قیاس سنجہ در *
 (نهی) دخی اوشبو قیاس اوزرہ در معلوم و مجهولندہ *
 لطفیف مقرون * اوچون روایت دن مشتق اولان صیغہ لار
 امثله در لطفیف مقرون باب اول و رابع کا مخصوص در *
 اسماء مشتقه (راو) اسم فاعل (مروی) اسم مفعول (مروی)
 اسم ظرف (مروا) اسم آلت (اروی) اسم تفضیل *
 افعال مشتقه (روی) ماضی (یروی) مضارع (لم یروی)
 جمع (لا یروی) نفی (ارو) امر بی لام (لیرو) امر
 بالام (لا ترو) نهی حاضر *

اوشبو لطفیف ناقص کسیدور هر تصرفده وهر اعلالده روی
 اولان ماضی اصلده روی اولوب رمی کبی لامده اعلال

(روایة) حدیث
 یا که شعر نقل اینتمک
 تقول رویت الحدیث
 او الشعر روایة
 مضارع ده قصیده
 محفوظه نی نقل آروی
 کتابدن نقلده انشد
 دیورلر ۵

قیلمنمشر دور عین الفعل ده متحرك اولوب ما قبلی مفتوح اولدقدان الف کا قلب اولنماقنی قاعده تحمل ایتسه ده اعلال قیلماغانلر زیرا که فقط عین الفعل ده قیاسه لر رای اولور مضارع ده دخی اوشبو روشلی عین الفعل ده اعلال ایدلمک کَرَکِ بَرایِ اولوب لام الفعل اولان (یا) ضمّه لی اولوب قالور * بوغیر جائزدر عین ولام ننگ هر ایکاونده اعلال ایتسه لر عین ولام برابرنده اجتماع اعلالین لازم کلور بوده مهجوردر * (لقیف مفروق = ملتوی) اوچون وحی دن مشتق اولان صیغهلر مثال اولور لقیف مفروق باب اول و رابع وخامس کا خاص در اسماء مشتقه (واح) اسم فاعل (موحی) اسم مفعول (موحی) اسم ظرف (مباحاً) اسم آلت (اوحی) اسم تفضیل * افعال مشتقه (وحی) ماضی (یحیی) مضارع (لم یح) جمحد (لایحی) نفی (ح) امر بی لام (لیح) امر بالام (لا تح) نهی حاضر * (اسم فاعل) واح و احیان واحون الخ رام کبی * (اسم مفعول) موحی موحیان الخ مرمی کبی * (اسم ظرف) موحی موحیان الخ مرمی کبی * (اسم آلت) مباحاً مباحاً ن موحی اصلده موحای موحیان واو کسره صونکننده بولماقندان یاغه قلب ایدلور میزان میقات کبی یا الف زائد عقیننده بولدقندان همزه کا ابدال ایدلور بائع کبی * (اسم تفضیل) اوحی اوحیان اوحون وحیی و حییان وحییات

* بخاف ورنندک اولمقله
بايندک التباس اولور

۵

* وحی) یاشرون
سوز ایتمک
معناسنده در ۵

مذکر ننگ مفرد و جمعند فقط اعلال واردر ارمی ارمون کبی *

(ماضی) وحی و حیا و حوا الخ معلوم و مجهولی رمی کبی در *

(مضارع) ده حرف مضارعت ایله کسره آراسنده او واقع

اولدقدان یشب داکی کبی واوی حذف ایدلمش در ودخی

لام الفعل حرف علت اولدقدان ضمّه سنی طرح ایدلمش در

برمی ده کی کبی . صرف معلوم یحی یحیان یحون تحی

تحیان یحین تحی تحیان تحون تحین تحیان تحین اخی

نحی اوزان یعلّ یعلان یعون تعلّ نعلان یعلن تعل

تعلان تعون تعین تعلان تعلن اعلّ نعلّ اعلال لری

یشب یرمی ماده لری ننگ اعلال لری ضبط ایله آسان اولور

مجهولی یوحی یوحیان یوحون توحی توحیان یوحین

توحی توحیان توحون توحین توحیان توحین اوخی

نوحی یرمی یرمیان الخ ماده لری کبیدور *

(جمع) لم یح لم یحیا لم یحوا لم تح لم تحیا لم یحین

الخ مجهولی لم یوح لم یوحیا لم یوحوا الخ لم یرم الخ لم

یرم الخ قیاسیچه در فقط معلوم ده اسقاط او فرقی ملاحظه ایدلکای *

(نفی) لا یحی لا یحیان الخ مضارع کبی در *

(امر بی لام) ح حیا حوا حی حیا حین اوزان ع

علا عوا عی علا علن اصلده او حی او حیا او حیوا

او حیی او حیا او حین جزم قاعده سنیچه حرف علت اولان

آخیر کلمه‌ی مفرد مذکرده اسقاط و هر قایوسنده مأخوذ عنه
 اولان مضارع کا اتباع ایله و اولرنی حذف ایدلور جمع مذکر
 و واحده مخاطبه ده یاغه آخیر اولان کسره‌نی طرح بعدنده
 اجتماع ساکنین اولوب لام الفعلی دخی حذف ایدلور
 صوتکره هر قایوده همزه‌دن استغناء حاصل اولور ح حیا الخ
 بر حرفلی اولان مفرد لراکاحالت وقف ده برها سکنه زیاده قیلنور
 حه وقی یقی ده قه ولی یلی ده له دیو وقف ایدلور *
 نون تأکید (خفیفه حین حن حن شدیده حین حیان حن
 حن حیان حینان (امر بالام) لیح لیحیا لیحوا لتح لتحیا
 لیحین لاحتح . اوزان لیعل لیعلیا لیعلوا لتعل لتعلن لاع لتنع
 اعلالده حمد کبی در مجهولی دخی شول مقایسه ده در
 (نهی حاضر) لاتح لاتحیا لاتحوا لاتحی لاتحیا لاتحین لایح
 لایحیا لایحوا لاتح لاتحیا لایحین لاحتح . اوزان
 لاتع لاتعلا لاتعوا لاتعی لاتعیلا لاتعلن لایعل لایعوا لاتع
 لاتعلا لایعلن لاحتح
 مجهولی لاتوح لاتوحیا لاتوحوا لاتوحی لاتوحیا لاتوحین لایوح
 لایوحیا الخ اوزانی لاتنع لاتنعلا لاتنعوا لاتنعی لاتنعلا لاتنعلمن
 الخ حمد مقایسه سنجهدر *
 ❁ باب ثانی ❁ ماضی فتح عین مضارع ضم ایله فعل یفعل در
 (صحیح) نصردن مشتق اولان کلمه لر صحیح کامثال در اسماً

*
 نصر و نصرة یاردم
 وهرمك یقال نصره
 علی عدوه نصرأ
 وکاهایغور یاغیق
 معناسنه اولور یقال
 نصر الغیث الارض
 اذا غائها یغور یرنی
 سواردی دیمك
 اولور ۵

مشتقه (ناصر) اسم فاعل (منصور) اسم مفعول (منصر) اسم
 ظرف (منصار) اسم آلت (انصر) اسم تفضیل . افعال مشتقه
 (نصر) ماضی (ینصر) مضارع (لم ینصر) جمید (لاینصر) نفی
 (انصر) امر بی لام (لینصر) امر بالام (لاتنصر) نهی حاضر .
 (مضاعف) رد مرددن مشتق اولان صیغه لر کبی اسماً مشتقه
 (راد) اسم فاعل (مردود) اسم مفعول (مرد) اسم ظرف
 (مرداد) اسم آلت (ارد) اسم تفضیل افعال مشتقه (رد)
 ماضی (یرد) مضارع (لم یرد) جمید (لایرد) نفی (رد)
 امر بی لام (لیرد) امر بالام (لاترد) نهی حاضر
 اوشبو باب مضاعفنده باب اول مضاعفنده اولان احکام جاری در
 مضارع مجزوم ننگ مفرد معلوم لری اخیرنده دورت وجه درست
 بولور ضمه فتحه کسره فك ادغام امر بی لام دخی اوشبو حکمک در
 اما مجهولک ضمه درست بولماس ادغام صورتلری بنو تمیم لغتی در
 فك ادغام اهل حجاز لغتی در باب اولده بیان ایدلدی تذکر
 ایدله (مثال) ود و مودة مصدر لرندن مشتق اولان کلمات
 باب ثانی مثالنه امثله در بوبابدن کلان مثال فقط مثال واوی
 مضاعف در مثال یائی وهم مضاعف اولمغان واوی اولمغاندر . اسما
 مشتقه (واد) اسم فاعل (مودود) اسم مفعول (مود) اسم ظرف
 (میداد) اسم آلت (اود) اسم تفضیل . افعال مشتقه (ود)
 ماضی (یود) مضارع (لم یود) جمید (لایود) نفی (ود)
 امر بی لام (لیود) امر بالام (لانود) نهی حاضر

رد مردد *
 صرف کبی یقالرده
 عن وجهه ای صرفه
 وبر نرسه نی قبول
 ایتمی خطاغه
 نسبت ویرمک
 ومنزلینه قایتارمق
 وجواب قایتارمق
 رده الی منزله ورد
 الیه جوابا دیورلر
 رد کبی مصدر اولوب
 مردود هم کلمشدر
 آنط ایتمک معناسنه
 اولان محلو ف و بلمک
 معناسنه اولان معقول

کبی ۵

ود و مودة
 محبت معناسنه ۵

(اجوف) دوم و دوام دن مشتق اولان کلمات اوشوباب ننگ
 اجوف قسمینه مثال در اسماً مشتقه (دائم) اسم فاعل (مدوم)
 اسم مفعول (مدام) اسم ظرف (مدوام) اسم آلت (ادوم)
 اسم تفضیل . افعال مشتقه (دام) ماضی (یدوم) مضارع
 (لم یدم) جحد (لا یدوم) نفی (دم) امر بی لام (لیدم)
 امر بالام (لاتدم) نهی حاضر باع یمیع ده اولغان قواعد
 و تصرفات مونده هم اعتبار ایدلکای مدوم اصلده مدووم اولوب
 و او اولی ضمه سنی ماقبلنه نقل بعدنده اجتماع ساکنین او چون
 امام سیبویه قاشنده و او ثانیه نی حنف ایدللوب مدوم مفعول
 و زننده امام اخفش قاشنده و او اولی حنف اولنوب مدوم
 مقول و زننده قالور اجوف ده اسم آلت و اسم تفضیل ده اعلال
 یوقلغنی خاطر دن چقارلماسون (ماضی ده) دمن الخ معلوم ده
 اصلده دومن اولوب و اونی الفی کا قلب ایله اجتماع ساکنین
 اولدقده الفی حنف صونکره محذوف اولان حرف و او
 اولماقنه علامه او چون دالغه ضمه ویرلمشدر . مجهول دیم اصلده
 دوم حرکت و اونی ضمه سنی سلب بعدنک ماقبلینه ویرلوب
 و اونی یاغه قلب ایدلمشدر مونده اولغان دمن الخ اصلده
 دومن در (جحد) لم یدم لم یدوما لم یدوموا لم تدم الخ
 مجهولی لم یدم لم یدما لم یداموا لم تدم الخ یدوم کا لم جازمه
 کروب میم ساکن لی اولدقده اجتماع ساکنین اولوب و او

*
 - ۱ - - ۲ -
 (دوم و دوام و دیمومه)
 دائم بولمق ۵

حذف ایدلور مجهولندیدام ده اوشبو قیاس ایله تصرف ایدلور

امرده دم دو مادومو ادومی دو ما دمن اصلده ادوم ادوما ادومو

ادومی ادوما ادومن واوننك حرکننی ما قبلنه ویرلدکنده

مفرد مخاطبده وجمع مؤنث ده اجماع ساکنین اولوب واو

حذف ایدلور باشقهده واوساکن حالنده قالور

صونکره همزه دن استغنا اولدقن حذف ایدلور *

امر بالام ونهی حاضر ماسبق قیاس ایله تصرف ایدلور *

(ناقص) دَعْوَة دَعْوَة دَعْوَة ماده لرندن مشتق اولان کلمات کبی

اسماء مشتقه (داع) اسم فاعل (مدعو) اسم مفعول (مدعی)

اسم ظرف (مدعاً) اسم آلت (ادعا) اسم تفضیل افعال

مشتقه (دعا) ماضی (یدعو) مضارع (لم يدع) جمحد

(لا يدعو) نفی (أدع) امر بی لام (لیدع) امر بالام (لاندع)

نهی حاضر

تصرفات واعلا لاتنده رمی یرمی قیاسنجه اجرا ایدلور و ناقص

واویده ده یا ئیده کی کبی علی سبیل الشذوذ جزم حالنده

لام الفعل ذکر ایدلمش حالنده وارد اولمشدر (هجوَت زبَان

ثم جئت معتذرا * من هجو زبَان لم تهجو ولم تدعی) *

(باب ثالث) هر ایکاوی مفتوح العین اولان فعل یفعل

وزنده در شاذلق اوزره کلکان بابلردندر عین یا که لامی

برابرندده حرف حلق اسمنده اولان (ا ه ح خ ع غ)

(دَعْوَة) فتح له ومدعاة

طعام کا چاقمرق دعوة

کسر له براونی نسب کا

چاقمرق دعوة ودخی

(دعاً) چاقمرق

والله دن بر نرسه

طلب قیلیمق معناسنه

در اکر لام برله

صله لانسه خیر علی

برله صله لانسه شر

طلب اوچون دعا الله

له دعا الله علیه کبی

* زبانی هجو ایدب

صونکندن عذر

لاونك برله تمام

هجو ایتکانده و هجونی

ترك ایتکانده

بولما یسنك دیک در

آلتی حروف ننگ برسی واقع اولغان ماده لردن کلور آبی
 یآبی عین ولامی برابرنده حرف حلق اولمایچه بو بابدن
 کلسده حکم معدومده اولان نادر در ودخی بو باب صحیح
 مثال ناقص ماده لرینه منحصر در

(صحیح اوچون) منع دن مشتق اولان اسماء و افعال مثال لر در

(مثال) اوچون مثال وضع دن مشتق اولان کلمات در

اسماء مشتقه (واضع) اسم فاعل (موضوع) اسم مفعول

(موضع) اسم ظرف (میضاع) اسم آلت (اوضع) اسم

تفضیل افعال مشتقه (وضع) ماضی (یضع) مضارع (لم یضع)

جحد (لایضع) نفی (ضَع) امر بی لام (لیضع) امر بالام

(لاتضع) نهی حاضر (مضارع ده) یضع اصلده یوضع اولوب

کسره ننگ حرف حلق اولان عین کا مجاورتی ثقلنی موجب

اولدقندن ضادقه فتحه ویرلمش یوضع اولوب اوشبو بابدن

اولمش در صونکره و او حرف مضارعت ایله کسره تقدیریه

اراستده واقع اولماقندن حنف ایدلمش در باشقه یفعل یرزننده

اولوب و اوی حنف ایدلکان ماده لر اوشبو طریق اوزره در

(امر بی لام) ضَع ضَعَا ضَعُوا ضَعِيَ ضَعَا ضَعْنَ بو بابدن بولماقنه

بناءً اصل لری اَوْضَع اَوْضَعَا الخ مضارع کا ایارتوب و اونی

حنف ایدلور صونکره همزدن استغناء واقع اولوب عل علا الخ

وزن لرنده قالور

(وَضَعٌ وَمَوْضِعٌ)

و موضوع (قویمق

و حامل بالاسنی

طوغورمق یقال

وَضَعَتِ الْمَرْأَةُ إِذَا

وَلَدَتْ وَسُرِعَتْ إِلَيْهِ

يَوْمَ مَكَ يُقَالُ وَضَعُ

الْبَعِيرِ إِذَا اسْرَعَ

فِي سِيرِهِ ۵

(ناقص) اوچون رَعَى رَعَايَةَ رَعِيَّةَ مَرَعَى مصدر لر نندن
 مشتق اولان کلمه لر در اسما^۰ مشتقه (راعِ) اسم فاعل
 (مرعى) اسم مفعول (مرعى) اسم ظرف (مرعاء) اسم
 آلت (ارعى) اسم تفضیل افعال مشتقه (رعى) ماضی
 (یرعى) مضارع (لم یرع) جحد (لا یرعى) نفی
 (ارع) امر بلام (لیرع) امر بالام (لاترع) نهی حاضر
 تصرفات و اعلال لری ناقص لرده او تکان قواعد اوزره
 استخراج ایدلور

(باب رابع) ماضی کسر عین مضارع فتحه ایلله فعل یفعل در
 (صحیح) حمد محمد دن مشتق اولان صیغه لر بیان مشتق لر
 و تصرف لر ظاهر در

(مضاعف) عض دن مشتق اولان صیغه لر کبی
 اسما^۰ مشتقه (عاض) اسم فاعل (معضوض) اسم مفعول
 (معض) اسم ظرف (معضاض) اسم آلت (اعض) اسم
 تفضیل افعال مشتقه (عض) ماضی (یعض) مضارع (لم
 یعض) جحد (لا یعض) نفی (عض) امر بلام (لیعض)
 امر بالام (لاتعض) نهی حاضر تصرف لرده باب اول و ثانی
 مضاعف لری قیاسنجه در

(مثال واوی) ایکی نوع کلمشدر بر نوعنده مضارعده
 فاء الفعل غیر محذوف در و ضر دن مشتق اولان صیغه لر کبی

رَعَى *
 رَعَى مَرَعَى ()
 او تلمق و او تلامق
 معنالرینه نقول
 رَعَى البعیر الکلاء
 بنفسه توه پچان
 آشادی دیمک
 رَعَى الْاَبَلْ توه نی
 او تلامدوم دیمک
 رَعَايَةَ کشی نی حرمت
 ایتمک در ۵
 (عض) تشلمک ۵

اسماء مشتقه سی (وَضِرُّ) صفة مشببه (مَوْضِرُّ) اسم ظرف
 (مِیْضَارُّ) اسم آلت (اَوْضِرُّ) اسم تفضیل • غیر متعدی
 اولدقندن اسم مفعولی اولماس افعال مشتقه (وَضِرُّ) ماضی (یَوْضِرُّ)
 مضارع (لَمْ یَوْضِرُّ) جحد (لَایَوْضِرُّ) نفی (اِیْضِرُّ) امر
 بی لام (لِیَوْضِرُّ) امر بام (لَآتَوْضِرُّ) نهی حاضر (امر بی لام)
 اِیْضِرُّ اصلده اَوْضِرُّ باب اَوَّل مثالنده ذکر ایدلکن قاعده
 مقتضاسنجه اِیْضِرُّ اولمشدر

(مثال واوی ننگ) نوع آخری مضارع ده و او حرف مضارعت
 برله کسره تقدیریه اراسنده واقع اولدقندن حذف ایدلمشدر
 بونلرعین یا که لام بر ابرنده حرف حلق اولغان ماده لر در
 سعة دن مشتق اولان ماده لر کبی اسما مشتقه سی

(وَسَعٌ وَسَعَةٌ)
 صیدرمق و طاقت
 معناسنه ۵

(واسع) اسم فاعل (موسوع) اسم مفعول (موسع) اسم ظرف
 (میساع) اسم آلت (اوسع) اسم تفضیل افعال مشتقه سی
 (وَسَعٌ) ماضی (یَسَعُ) مضارع (لَمْ یَسَعُ) جحد (لایسع)
 نفی (سَعٌ) امر بی لام (لیسع) امر بالام (لانسع) نهی حاضر
 (تنبیه) یَفْعَلُ ورننده اولان حرف حلق لی مضارع لرده و او حذف
 ایدلمشدر حرف مضارعت ایله کسره* اصلیه اراسنده واقع
 اولدقندن اما یندر اصلده یُوذِرُّ اولوب و او حذف ایدلمشدر
 حرف حلق اولماسده مراد فی اولان یَدَعُ کا تبعیت ایله

(یاس) * نومیسد
بولمق ۵

(مثال یایی) مهموز العین اولان یاس ماده سندن مشتق

اولان کلمات کبی اسماً مشتقه سی

(یَـأُوسٌ) صفة مشبهه (میئس) اسم ظرف (میئاس)

اسم آلت (ایأس) اسم تفضیل افعال مشتقه سی (یئس)

ماضی (ییأس) مضارع (لم ییأس) جحد (لاییأس) نفی

(ایأس) امر بی لام (لییأس) امر بالام (لاتیأس) نهی حاضر

(اجوف و او ی) خوف دن مشتق اولان صیغه لر در

اسماً مشتقه سی (خائف) اصل ده خاوف اسم فاعل (مخوف)

اصل ده مخوف اسم مفعول (مخاف) اصل ده مخوف اسم ظرف

(مخواف) اسم آلت (اخوف) اسم تفضیل افعال مشتقه سی

(خاف) ماضی (یخاف) مضارع (لم یخف) جحد (لایخاف)

نفی (خف) امر بی لام (لیخف) امر بالام (لاتخف) نهی حاضر

(جحد) لم یخف لم یخافا لم یخافوا لم تخف لم تخافا لم تخفن

الخ مجهولی لم یخف لم یخافا لم یخافوا الخ

(امر بی لام) خف خافا خافوا خافی خافا خفن اصل ده اخوف

اخوف الخ واو حرکتنی ماقبلنه ویرلدکنن صوتکره الف کا

قلب ایدلوب مفردده و جمع مؤنث ده اجتماع ساکنین اولورده

الف نی حذف ایدلور باشقه لرده الف حالتیچه قالور صوتکره

همزه دن استغنا ایدلور *

نون تأکید خفیفه خافن خافن خافن مفرد مذکر جمع مذکر

مفرد مؤنث شدیدۀ خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ خَافَنَّ
 (اجوف یائی) هَيْبَةٌ مهابة ماده لریدن مشتق اولان کلمه لر
 کبی اسماً مشتقه (هائب) اسم فاعل (مهيب) اسم مفعول
 واسم ظرف (مهيباب) اسم آلت (اهيب) اسم تفضیل
 افعال مشتقه سی (هاب) ماضی (يهاب) مضارع (لم يهب)
 جمع (لايهاب) نفی (هب) امر بی لام (ليهب) امر باللام
 (لاتهب) نهی حاضر

مهيب اسم مفعول اولغانند مهيبوب اولوب امام سيبويه قاشنده
 و او حذف ایدلوب مفعول و زننده امام اخفش قاشنده یا حذی
 ایدلوب مفعیل و زننده قالشدر مبيع داکی کبی ماضی هاب
 هابا هابوا هابت هابتا هين الخ

خَفِنَ هَيْنَ الخ بر روش ایله اصلده خَوْفَنَ هَيْنَ اولوب
 عين الفعل کسره سنی ماقبل لرینه نقل بعدنده التقاء ساکنین
 اولوب عين الفعلنی حذف ایدلور یا که اولکی بش صیغه کبی
 ابتداده الف کا قلب ایدلوب اجتماع ساکنین سببلی الفنی
 حذف ایدلوب ماضی مکسور العين بولماقنه علامه اوچون
 فاء الفعل کا کسره ویرلور *

(ناقص و اوی) رضا و رضوان دن مشتق اولان کلمات در
 اسماً مشتقه سی (راض) اسم فاعل (مرضی) اسم مفعول
 (مرضی) اسم ظرف (مرضاً) اسم آلت (ارضی) اسم تفضیل

* (رضوان رضوان)
 مرضاة) جوهری نمنک
 فصل و اوده ذکر
 ایتماکنه بنا ناقص
 و اوی اولماقنی
 تفتازانی تحقیق
 ایتمشدر ۵

افعال مشتقه (رَضِيَ) ماضی (يَرْضَى) مضارع (لم يَرْضَ)
 جحد (لا يَرْضَى) نفی (اِرْضَ) امر بی لام (لِيَرْضَ) امر بالام
 (لا تَرْضَ) نهی حاضر رضی اصلده رَضَوْا و او کسرده صونکنند
 اولوب طرف کلمه بولسه یاغه قلب ایدلماک قاعده سیله یاغه
 قلب ایدلمش در مؤنث و تشبیه و جمع لرده مفرد مذکر کاتبعیت
 ایله قلب ایدلمش در باشقه تصرف لر دخی اوشبو قیاس ایله در
 (ناقص یائی) اوچون خشیه دن مشتق اولان صیغه لر مثال در
 اسماً مشتقه سی (خشیان) صفة مشببه (محشی) اسم ظرف
 (محشاً) اسم آلت (اَحْشَى) اسم تفضیل • افعال مشتقه سی
 (حَشَى) ماضی (يَحْشَى) مضارع (لم يَحْشَ) جحد (لا يحشَى)
 نفی (اَحْشَ) امر بی لام (لِيَحْشَ) امر بالام (لا تَحْشَ) نهی حاضر
 (ماضی) حَشِيَ حَشِيًا حَشُوا حَشِيَت حَشِيَتًا حَشِيَن الخ
 اعلال فقط خشواده در خشيو اولوب یاغه ضمه ثقیل اولدقن
 ماقبلینه ویرلوب اجتماع سا کینن اولوب یا حذف ایدلمش در
 (امر بی لام) اَحْشَ اَحْشِيًا اَحْشُوا اَحْشَى اَحْشِيًا اَحْشِيَن
 اَحْشَ اصلده اَحْشَى اولوب جزم قاعده سنجه اخیر کلمه
 معتل اولدقن یا حذف ایدلور • اَحْشُوا اصلده اَحْشِيُوا
 اولوب حرکت یانی طرح بعدنده التقاء سا کینن اولوب
 یانی ده حذف ایدلمش در *

* (یرضی) اصلده
 یرضو واو ما قبلی
 مضموم اولما یا بچه
 طرف کلمه ده اولسه
 یاغه قلب ایدلور
 اوشبو قاعده وفتجه
 یاغه قلب ایدلور
 یانی الف کا قلب
 ایدلمش در ۵

* قاعده) لام برابرند
اولان واو کسره
صوتکننده واقع اولسه
یاکه دور تونجی
حرف بولوب ماقبلی
مضموم اولماسه یاغه
قلب ایدلور قوی
اصلده قووا اولوب
اوشبو قاعده برله
اعلال ایدلشدن
یقوی اصلده یقوو
اولوب اوشبو قاعده
برله یقوی اولوب
یاسی الفی کا قلب
ایدلش در ۵

* (فوارس) جمع فارس
کهمس نام قبیلده در
قبیلده دن بر فرقه نی
مدح در مال بیت
آنلری کهمس فارس
لری حساب ایتامز که
آنلر اولکاندن
صونک نیک ناملریله
کوب عصر لر ترک
قالدی لر ۵

أخشی اصلده اخشی اولوب کسره یاغه ثقیل اولدقندن
کسره نی صوتکریه یاننک اوزنی اسقاط ایدلوب افعی ورنندکالمشدر
(لقیف مقرون) قوودن مشتق اولان صیغهلر کبیدر *
اسماً مشتقه سی (قوی) صفة مشبیه (مقوی) اسم ظرفی
(مقوای) اسم آلت (اقوی) اسم تفضیل . افعال مشتقه
(قوی) ماضی (یقوی) مضارع (لم یقو) جمع (لایقوی)
نفی (اقو) امر بی لام (لیقو) امر بالام (لانتقو) نهی حاضر
(لقیف مقرون) اوچون حیاه دن مشتق اولان صیغهلر
دخی مثال اولور . اسماً مشتقه سی (حی) صفة مشبیه
(محیی) اسم ظرفی (حیای) اسم آلت (اخی) اسم تفضیل
افعال مشتقه سی (حیی) ماضی (یحیی) مضارع (لم یحیی)
جمع (لایحیی) نفی (اخی) امر بی لام (لیحیی) امر بالام
(لاتیحی) نهی حاضر
(ماضی ده) ادغام برله حی ده کلمشدر امام جوهری ادغامی
اکثر دیمشدر
(قوله تعالی) ویحیی من حی عن بینة کبی ادغامسز
دخی کلمشدر . حیوا خشوا کبی ادغامسز در شاعر
و کنا حسبنا هم فوارس کهمس * حیوا بعد مانوا من الدهر
عصراً قولنده ادغامسز ایتمشدر و بعضلر ادغام برله

حیونی ده جائز کور مشار نظیری اولان عیوا کلماک سببندن

قال عبید (عیوا بامرهم کما * عیت بیضتها الحمامة)

(ملتوی) اوچون وجی دن مشتق اولان صیغله مثال در

اسماً مشتقه سی وج صفة مشبیهه (موجی) اسم ظرف

(اوچی) اسم تفضیل • افعال مشتقه سی (وجی) ماضی

(یوجی) مضارع (لم یوج) جمید (لایوجی) نفی (ایج)

امر بی لام (لیوج) امر بالام (لانوج) نومی حاضر *

مضارع لرده فاء الفعل محذوف اولماوی عین الفعل اصلده

مکسور اولما دقندن در

(صفة مشبیهه) وج وجیان وجون وجیا وجیوان وج

وج اصلده وجی اولوب یاغه ضمه ثقیل اولدقندن ضمه

حذف ایدلوب یا برله تنوین ساکنین اولوب یانی حذف

ایدلش در جمع مؤنث اولان وج اصلده حمر کیی وجی

اولوب دخی وجی کیی اعلال لنوب وجی قالمشدر

❁ باب خامس ❁ هر ایکاوی مکسور العین اولان فعل یفعل

وزنده در نادر کلکان باب لر جمله سندن در (صحیح)

مثالی نعومه دن مشتق اولان صیغله لدر *

اسماً مشتقه سی (نعیم) صفة مشبیهه (نعیم) اسم ظرف

(انعم) اسم تفضیل • افعال مشتقه سی (نعیم) ماضی (ینعم)

* مال بیت اشلرنده
یمورطه باسقان
کوکارچین کیی
عاجز بولدیلر
دیمکدر ۵

مضارع (لَمْ يَنْعَمْ) جحد (لَا يَنْعَمْ) نفى (اَنْعَمْ) امر بى لام
 (لِيَنْعَمْ) امر باللام (لا تنعم) نهى حاضر *

بوماده دورت باب اوزره كلمشدر باب ثانى دن رابع دن
 واشبو باب خامس دن ودخى تداخل بايين طريقي ايله ماضى

كسر عين ومضارع ضم عين ايله نَعِمَ يَنْعَمْ كلمشدر *

(امر بى لام) اَنْعَمْ اَنْعَمًا الخ باب رابع دن بولوينه بنأ اَنْعَمْ
 دخى مستعمل در . عرب لرننگ جاهليتده كسر وفتح ايله
 (عَمَّ صباحا) ديو تخيه لرنده عَمَّ اَنْعَمْ دن مخفف در *
 وهم اوشبو تخفيف اوزره باشقه تصرف لرده كلور

امراً القيس

الاعم صباحا ايها الطلل البالي * وهل يعمن من كان في العصر الخالي *

(مثال) ارث وراثته دن مشتق اولان صيغه لركبى اسماً
 مشتقهسى (وارث) اسم فاعل (موروث) اسم مفعول
 (مورث) اسم ظرف (ميراث) اسم آلت (اورث) اسم تفضيل
 افعال مشتقهسى (وِثَّ) ماضى (يِثُّ) مضارع (لم يِثُّ)
 جحد (لا يِثُّ) نفى (يِثُّ) امر بى لام (ليِثُّ) امر باللام
 (لا يِثُّ) نهى حاضر *

مصدرده ارث اصلده وِثَّ اولوب واوهمزه كا قلب ايدلمشدر
 رثهده واوئى حذف ايدلوب عوضينه تا صغيره كتورلمشدر

* كويا (صبادك خبير
 اولسون اى
 ايسكوركان اثرلر
 يعنى آنده بولغان
 آدم لراوتكان عصرده
 اولوب اوتكان آدم
 خوش صباحلى
 اولورمى البته
 اولماس) ديمشدر ۵

لَفِيفٌ (مفروق) غه ولى و لا يه دن مشتق اولان صيغه لر مثال در
 اسماً مشتقه سى (ولى) صفة مشببه (وال) اسم فاعل (مولى)
 اسم مفعول (مولى) اسم ظرف (مىلاء) اسم آلت (اولى)
 اسم تفضيل . افعال مشتقه سى (ولى) ماضى (يلى)
 مضارع (لم يلى) جحد (لا يلى) نفى (ل) امر بى لام (لىل)
 امر بالام (لا تلى) نهى حاضر . وحى يحي نصر فانتچه در

(باب سادس) هرايكوى ضم عين ايله فعل يفعل وزنند در
 (صحيح) شرافه دن مشتق اولان كلمات كى در

اسماً مشتقه سى (شريف) صفة مشببه (شرف) اسم ظرف
 (اشرف) اسم تفضيل . افعال مشتقه سى (شرف) ماضى
 (يشرف) مضارع (لم يشرف) جحد (لا يشرف) نفى
 (اشرف) امر بى لام (ليشرف) امر بالام (لا تشرف) نهى حاضر
 (مضاعف) حب محبة دن مشتق صيغه لر كى در . اسماً مشتقه سى

(حبيب) صفة مشببه (محب) اسم ظرف (احب) اسم تفضيل
 . افعال مشتقه سى (حب) ماضى (يحب) مضارع (لم يحب)
 جحد (لا يحب) نفى (حب) امر بى لام (ليحب) امر بالام

(لا تحب) نهى حاضر (مثال واوى) وقاحة و قوحة و قح
 قحة دن مشتق اولان كلمات در اسماً مشتقه سى (وقاح) صفة
 مشببه (موقح) اسم ظرف (اوقح) اسم تفضيل . افعال مشتقه سى
 (وقح) ماضى (يوقح) مضارع (لم يوقح) جحد (لا يوقح)

وقاحة و قوحة و قح قحة
 طرنق قاتى بولمى ۵

نفی (اَوْحُ) امر بی لام (لیوقح) امر بالام (لانوقح) نهی حاضر

(مثال یائی) یسر دن مشتق اولان کلمات کبی در

اسماءُ مشتقه سی (یسیر) صفة مشبهه (میسر) اسم ظرف

(ایسر) اسم تفضیل . افعال مشتقه سی (یسر) ماضی

(بیسر) مضارع (لم ییسر) جحد (لاییسر) نفی (اوسر)

امر بی لام (لییسر) امر بالام (لاییسر) نهی حاضر

امر بی لام اصلده ایسر اولوب یائی ماقبلی مضموم اولدقندن

واوغه قلب ایدلمش در

(اجوف) طول دن مشتق اولان کلمات در اسماءُ مشتقه سی

(طویل) صفة مشبهه (مطال) اسم ظرف (اطول) اسم

تفضیل . افعال مشتقه سی (طال) ماضی (یطول) مضارع

(لم یطل) جحد (لایطول) نفی (طل) امر بی لام (لیطل)

امر بالام (لانتطل) نهی حاضر

(ناقص) رخاوة دن مشتق اولان کلمات کبی در

اسماءُ مشتقه سی (رخو) صفة مشبهه (مرخی) اسم ظرف

(ارخی) اسم تفضیل . افعال مشتقه سی (رخو) ماضی

(یرخو) مضارع (لم یرخ) جحد (لایرخو) نفی (ارخ)

امر بی لام (لیرخ) امر بالام (لاترخ) نهی حاضر

اسم تفضیل ارخی ارخیان ارخون رخوی رخویان

رخویات ارخی اصلده ارخو اولوب واو الف کا قلب

ایدلمش در

(خاتمه) مهموز اکثر احکامه صحیح مضاعف معتدل کبی

*
یسر و میسر
ویسری آسان
بولق ۵

همزه اول کلمه ده
بولسه (ا) صورتند
یا زلور ابل احد احد
اکل اکل اضرب کبی
اکر وسط کلمه ده
اولوب ساکن اولسه
ماقبلنی ننگ حرکتی
جنسندن بولغان
حرف علت صورتند
یا زلور رأس لوم
ذوب اگر حرکت لی
اولسه حرکتی
جنسندن بولغان
حرف صورتند
یا زلور یسال یلوم
یسیم کبی اگر
همزه اخیر کلمه
اولسه حرکت ما
قبلی اعتبار یله
یا زلور قرأ طروء
فتی کبی اگر ما

بولدقندن تصرفاتنی علی حده ذکر ایدلمادی ولکن -
اقسام مذکوره دن بعض احکامده ممتاز اولور
(چنانچه) مهموزده ایکی همزه بر کلمه ده مجتمع اولوب همزه
ثانیه ساکنه اولسه آء من کبیده همزه اولی حرکتی جنسندن اولغان
حرفکه قلب ایله آمن دیرلر آمن ده واوغه قلب ایله اومن امل
یا ممل امرنگ اومل . اماناده یاغه قلب ایله ایمانا دیرلر ائی
یائی امرنده ایت دیرلر * اخذ یاخذ ، اکل یاکل ، سأل
یسأل امرلرنگ تخفیفاً همزه نی حنف ایدوب خذ - کل - سل
دیرلر امر یامر امرنده مر اءمر سألده اسأل کلمشدر
رأی یرأی ننگ مضارعنده همزه فتحه سنی راغه ویروب
صوتگره همزه نی حنف ایدوب یری دیرلر همزه ایله ده علی
الندرة بعض شعرلارده کلور

الم تر ما لا قبیت والدھر اعصر ومن یتمل العیش برأی ویسمع
شعر آخر سراقه البارقی
أری عینی ما لم تر ایاه کلانا عالم بالترهات

بعض

قبلی ساکن اولسه همزه اوچون صورت خطیه اولماس بلکه محدث اولان (ء) علامتی
ایله اکتفا ایدلور خب ذف بر کبی ۵ کوب عصرلر زمانند من یولقغان نرسه نی
کور مادنگسی کوب تر کلک ایتکان کشی البته کوره وایشده دیمک در ۵
(اری) اعلام معناسنه اولان ارأئده دن متکلم واحد ترهات بیهوده
سوزکا اطلاق قیلنغان تره جمعیدر کوزلرم کا کور مکانلرینی کورساتام ولکن
ایکمزده بیهوده سوزلرنی بلامز دیو تحمل کا اشاره ایتمشدر کوزلرینی رفیق
منزله سنده ایدوب کلانا دیمشدر ۵

بعض اشعارده ماضی ده محذوف الهمزه اولمش دور اسمعیل
بن بشار

(صاح) صاحب
مرخمیدر (قری)
قرده اولان بررائی
یاغه تبدیل ایله
حاصل اولمشدر
(حلاب) سوت
ساوغان ظرف مال
بیست ای رفیقم
حلابقه ساوغان
سوتنی یانکادن
جلین کا قایتارغان
راعی نی کوردنک یا
ایشندنکمی بولماس
محال در دیمک دره

يَا صَاحِ هَلْ رَيْتَ أَوْ سَمِعْتَ بِرَاعٍ رَدَّ فِي الضَّرْعِ مَا قَرَى فِي الْحِلَابِ
مذکور الهمزه دن امر آراء اولور محذوف دن ره اولور
هأ وقف ایلان تصرفی ر ریا رو ری ریا رین ف
فلا فوفی فلا فلن اصلده آرای آریا آریو آرای
آریا آراین مفردنک لام الفعلی اسقاط بعدنک هر قایولارنک
همزه نی حرکتینی راغه نقل بعدنده حذف ایتساک آر آریا
آریو آری آریا آراین اولور آریو آری ده ضمّه وکسره
یاغه ثقیل اولد قلرند ان حذف ایتکاج اجتماع ساکنین سببلی هر
ایکاونده لام الفعلی حذف ایدلور آرو آری قالور بارچه دن
امر همزه وصلیه سنی لا حاجة الیها بولغانندن اسقاطله
ر ریا رو الخ قالور نون تأکید خفیفه رین رون رین
شدیده رین ریان رون رین ریان رینان*

﴿ المرتبة الثانية في الثلاثی المزید فیه ﴾

کلمه ده حرف ننگ زیاده سی اوچ نوع بولور کلمه آخری غه
الحاق اوچون بولور . بونوع دن شملل ، حوقل ، بیطر ،
جهور ، قلنس ، قلسی ، اولده لام ، ثانی ده واو ، ثالث ده
یا ، رابع ده واو ، خامس ده نون ، سادس ده یا زیاده

ایدلکان مصدر لارده اتحادی اولغان دَحْرَجَ كَا الْحَاقِ اوجون .

بو انواعنی دحرج بابنده ذکر ایدرمز انشاء الله *

ایکنچی نوع زیاده معنی ده زیاده اوجون بونوع بامجرد تضعیف

حرف ایله اولور نچوك حرف اولسه ده فَرَحَ كَبِي . مجردی

فَرِحَ رَانِي تضعیف ایدلکان اولده لازم ایدی تضعیف

بعدنده متعدی اولغان *

یا یسه معدود اولغان اون حرف لاردن آرتدرمق برله بولور

بو حروف کا حروف زیاده دیرلار *

الْيَوْمَ تَمْسَاهُ ، سَأَلْتُمُونِيهَا ، لَمْ يَأْتِنَا سَهْوٌ ، يَا أَوْسُ هَلْ

نِمَتْ ، هَوَيْتُ السَّمَانَ كَلِمَةً لَارِي ایله تعبیر ایدلکان حرف لاردن

ابوالعباس مبرداستادی ابو عثمان مازنی دن حروف زیاده نی

سوردقه مازنی ، هَوَيْتُ السَّمَانَ فَشِيْمَتْنِي ، وَقَدْ كُنْتُ قَدِمًا

هَوَيْتُ السَّمَانَ دیمش . اوشبومرتبثانیه ده زیاده معنی اوجون

بولغان مزید فیه لارنی اون ایکی باب ایله ذکر ایدلور

مشتقات ده بر حرف زائد اولور بو قسم اوّل ، یا ایکی حرف

زائد اولور بو قسم ثانی ، یا اوچ حرف زائد اولور بو قسم

ثالث ، اقسام ثلثنی ترتیب ایله بیان ایدلور *

القسم الأوّل بر حرف زائد اولغان باب لار

❁ الباب الأوّل باب الافعال ❁

بو باب ننگ جمیع مشتقاتنده برهمزه قطعیه آرتدرلمش دور

سیمزلرنی سویدم
منی قارتایتدیلر
ایسکیده ده
سیمزلرنی سویر
ایدم دیمک در ۵

مثلاً اصلده اسم فاعل = مَأْفَعْلٌ ، اسم مفعول اسم ظرف
 مشترك اولوب مَأْفَعْلٌ در ماضی = اَفْعَلْ ، مضارع = يَأْفَعْلُ ،
 امر بی لام = اَفْعَلْ ، امر بالام = لِيَأْفَعْلْ ، جحد = لم
 يَأْفَعْلْ ، نفی = لا يَأْفَعْلْ ، نهی = لا تَأْفَعْلْ و زلزلنه اولورلار
 ولكن مضارع ننگ واحد منکلم صیغه سنده اَفْعَلْ اولماقله اجتماع
 همزتین فی ثقیل کوروب حرف زائد اولغان همزه فی حذف
 ایتوب و آنکار تبعیه باشقه مضارع لرده حذف ایتکلنلار . اسم
 فاعل اسم مفعول لار دخی صیغه جهندن مضارع کاتابع دور .
 بس آنلارده ده همزه حذف ایدلمش دور . اوشبو افعال
 بابندان اولان صیغه لر ننگ هر قایوسنک اوشبو قیاس اوزره در .
 امر لارده کتورلکان همزه قطعیه مفتوحه اوشبو حذف ایدلکان
 همزه دور . امر استخراجنده مضارع ننگ اصل صیغه سنه قاراب
 اعتبارده جائزدر مثلاً تَأْکُرْمُ دِن امر آلمق اولساق حرف
 مضارعتی حذف و اخیر کلمه فی جزم ایتساک اَکْرِمُ صیغه سی
 حاصل بولور *

❁ فصل فی معنی الباب ❁

همزه فی زیاده قیلماق تورلی معنالار اوچون بولور تعدیه
 اوچون بولور یعنی اولده لازم بولغان فعل بر مفعول کا
 متعدی بولوب اولور . اذْهَبْتُ زَيْدًا فَذَهَبَ ، اجْلَسْتُ

فَجَلَسَ كَبِي ، ذَهَبَ = باردی ، جَلَسَ = اوتوردی ، لازم
 معنلار اذہبت = یباردم ، اجلست = اوتورتدم زیدنی .
 معنلار نیک متعدی اولغان بر مفعول کا . اگر اولده بر مفعول کا
 متعدی بولسه همزه سبیلی ایکی مفعول کا متعدی بولور .
 حفر زید بُئراً = زید قازودی قیونی ، حفر بر مفعول کا
 اوتمش احقر عمرو زیداً بُئراً کبی عمرو زید کا قازودی
 قیونی ، یعنی عمرو زیدنی قیو قازوچی قیلغان (ترکیبده)
 زیداً بُئراً هر ایکاوی مفعول بولغانلار . اگر اولده ایکی
 مفعول کا اوتکان بولسه همزه سبیلی اوچ مفعول کا اوتار .
 علمت زیداً فاضلاً = زیدنی فاضل دیوب بلم ، زیداً
 فاضلاً ایکسیده مفعول لاردور اعلمتُ عمراً زیداً فاضلاً =
 عمرو کا زیدنی فاضل دیو بلدردم ، زیدنک فاضل بولماقنی
 عمرو بلکان بولادور عمراً زیداً فاضلاً اوچ مفعول بولور لار *
 ۲ وزیاده همزه گها اولده متعدی اولغان فعلنی لازم قیلماق
 اوچون بولور . کبه الله = یوز توبان ایتدی اول مننی
 الله تعالی ، فاکب = بس یوز توبان اولدی اول من ،
 عرضته = ظاهر قیلدم اول نرسهنی ، فاعرض = بس ظاهر
 بولدی اول نرسه ، قشعت الريح السحاب = یل تارقاتدی
 بلوتنی ، فاقشع = بز تارقالدی اول بلوت ، مجر دلاری

متعدی مزیدلاری لازم بولغاندور • اوشبو اوج مثالدن
ما عدا مسموع توکل دور *

۳ و زیاده همزه گاها مفعولنی بر صفت اوزره تابمقنی بیان
اوچون بولور اصل فعل کا فاعل بولماق صفتی بولور اگر

اصل فعل لازم بولسه ، $\overset{\circ}{\text{ا}}\overset{\circ}{\text{س}}\overset{\circ}{\text{م}}\overset{\circ}{\text{ن}}\overset{\circ}{\text{ت}}\overset{\circ}{\text{ز}}\overset{\circ}{\text{ی}}\overset{\circ}{\text{د}}\overset{\circ}{\text{ا}}$ = $\overset{\circ}{\text{ز}}\overset{\circ}{\text{ی}}\overset{\circ}{\text{د}}\overset{\circ}{\text{ن}}\overset{\circ}{\text{ی}}\overset{\circ}{\text{س}}\overset{\circ}{\text{م}}\overset{\circ}{\text{ی}}\overset{\circ}{\text{ن}}$ تابدوم ،

اټخلمته = $\overset{\circ}{\text{آ}}\overset{\circ}{\text{ن}}\overset{\circ}{\text{ی}}$ بخیل تابدوم اگر اصل فعل متعدی اولسه

مفعول بولمق صفتی اوزره تابمق اوچون بولور ، $\overset{\circ}{\text{ا}}\overset{\circ}{\text{ح}}\overset{\circ}{\text{م}}\overset{\circ}{\text{د}}\overset{\circ}{\text{ن}}\overset{\circ}{\text{ه}}$ =

آنی محمود تابدوم • وبعض اوقانده نفس افعلدن مفعول

صفتی اوزره تابمق اوچون کلور ، $\overset{\circ}{\text{ا}}\overset{\circ}{\text{ف}}\overset{\circ}{\text{ح}}\overset{\circ}{\text{م}}\overset{\circ}{\text{ن}}\overset{\circ}{\text{ه}}$ کی = $\overset{\circ}{\text{آ}}\overset{\circ}{\text{ن}}\overset{\circ}{\text{ی}}$ مفحم

یعنی اسکات ایدلمش تابدوم دیمک *

عمرو بن معدی کرب - مجاشع بن مسعود السلمی دن حاجت

استاب-ویردکنده ایتکلن ($\overset{\circ}{\text{ل}}\overset{\circ}{\text{ل}}\overset{\circ}{\text{ه}}$ درکم یا بنی سلیم سألناکم

$\overset{\circ}{\text{ف}}\overset{\circ}{\text{م}}\overset{\circ}{\text{ا}}$ اټخلمناکم وقاتلناکم $\overset{\circ}{\text{ف}}\overset{\circ}{\text{م}}\overset{\circ}{\text{ا}}$ اجبناکم وهاجیناکم $\overset{\circ}{\text{ف}}\overset{\circ}{\text{م}}\overset{\circ}{\text{ا}}$ افحمناکم •

ما اټخلمناکم ما وجدناکم بخلاء- ما اجبناکم ما وجدناکم جبناء

ما افحمناکم ما وجدناکم (مفحمین) تفسیر لارنده دور *

گاها زیاده همزه مفعولنی اصل فعل کا عرض اوچون کلور *

ابعت الفرس = $\overset{\circ}{\text{ف}}\overset{\circ}{\text{ر}}\overset{\circ}{\text{س}}$ نی بیع اوچون عرض ایتدوم ،

اقتلته = $\overset{\circ}{\text{آ}}\overset{\circ}{\text{ن}}\overset{\circ}{\text{ی}}$ مقتول بولمق غه عرض ایتدوم *

وگاها فاعل ننگ مشتق منه صاحبی بولوب اورلمکی اوچون کلور

الحم زید = زید لحمی بولوب اولدی ، اطلقت المرأة =
خاتون طفللی بولدی *

۶ وفاعل ننگ اصل فعل وقتنه يتماكنی بیان اوچون بولور

أحصد الزرع = ایگون حصاد اورمق وقتنه يتشدی ،

اجزم النخل = خرما کيسماک وقتنه يتشدی *

۷ وفاعل ننگ مشتق منه بولغان وقت کا کرماک اوچون بولور

اصبح الرجل وافجر واشهر = ایرته وقتنه وتانکا وآیغه

کردی ديمک *

۸ واصل فعلنی ازاله و سلب اوچون کلور أعجمت الكتاب =

کتاب ننگ عجمه لکنی التباسنی ازاله ايتشوم ، أشکیت

زیداً = زید ننگ شکایتنی بتوردوم *

۹ وکاهها مجرد بولغان فعل معناسنده بولوب محض تحسین لفظ

اوچون بولور أقلت البیع = بیعنی اقاله قیلدوم یعنی قایتاردوم ، *

اوشبو معنالار هر قایوسی سماعی دور بو معنالارده مسموع

بولغان صیغه لارنی اول معنالارده استعمال جائز اولماس *

❁ فصل فی الامثله ❁

سالم اوچون ، اکرم = ماضی ، یکرّم = مضارع ، اکرام =

کرامه مصدر ، مکرم = اسم فاعل ، مکرم = اسم مفعول اسم

ظرف مصدر میمی آرالارنده مشترک ، لن یکرّم = مضارع

منصوب ، لم یکرّم = جمحد ، لا یکرّم = نفی ، اکرم = امر

قلت البیع معناسنده

در ۵

بی لام ، لیکرم = امر بالام ، لا تکرّم = نهی حاضر *
 مضاعف ، احب = ماضی ، يحب = مضارع ، احباب = مصدر ،
 محب = اسم فاعل ، محب = مشترك ، لن يحب = منصوب ،
 لم يحب = جحد ، لا يحب = نفی ، احب = امر بی لام ، لیحب =
 امر بالام ، لا تحب = نهی حاضر *

هر قایولازند باً اولی حرکتنی ماقبلینه و بیروب ادغام آید و لشدر
 فر یفر ماده سنده ادغام و فك ادغام موضع لاری مونده ده
 شول روشلی دور *

قاعده مجرد مضاعفنده کی کبی مزید فیه مضاعفنده ده کاها
 متجانس ثانی نی ابدال قیلنور املیت کبی اصلده امللت
 اولوب ادغام متمتع اولوب تلفظغه ثقیل اولدقندان لام
 ثانیه نی یاغه ابدال قیلنمش دور احسیت بالخیر دیرلار ،
 احسست دن ابدال آید و لشدر حرف تضعیف نی ابدال ایتنک
 باشقه باب لارده ده کلور . تقضی البازی = تقضض ننگ ضاد
 ثانیه سنی ابدال برلان ، تلعت = تلعت بدلنده رباعیده ،
 دهدیت = دهدت بدلنده ، صهصیت = صهصت بدلنده *

(و کاها احد متجانسین نی حذف آیدلور ابو زبیده)

خَلَا إِنَّ الْعِتَاقَ مِنَ الْمَطَايَا أَحْسَنَ بِهِ فَهِنَّ إِلَيْهِ شَوْشُ
 احسن اصلده احسسن اولوب سین اولی حرکتنی ماقبلینه
 ویردکن صونکره بر سین نی حذف آیدلمش دور *

* (عِتَاق) پاکیزه

توه معناسنه اولان

عتیق جمعیدر

شوس کوز اوچی

برله قار اوچی

معناسنه اولان شوساً

جمعیدر (به الیه)

ضمیر لری بیت

سابقده اولان اسدکا

راجع در مال بیت

بخشی توه لر

آرسلان نی کورکاج

قورقمای آنکار کوز

چیتی برله کنه

قاریلار دیمکدر ۵

مثال واوی ، اَوْجِبْ ، يَوْجِبْ ، اِجْبَابٌ ، مَوْجِبٌ ، مَوْجِبٌ ،
 لَمْ يَوْجِبْ ، لَا يَوْجِبُ ، اَوْجِبْ ، لِيَوْجِبْ ، لَا تُوجِبْ ،
 اِجْبَابٌ اصلده اوجاب و اوساکن ما قبلی مکسور اولدقندان
 ياغه قلب ايدلمش دور

مثال يائى ، ايسر ، يوسر ، ايسارًا ، موسر ، موسر ،
 لَمْ يُوَسِّرْ ، لَا يُوسِرُ ، اَيْسِرٌ ، لِيُوَسِّرَ ، لَا تُوسِرُ *
 يوسر اصلده ييسر اولوب ياء ساکن ما قبلی مضموم
 اولدقندان ياغه قلب ايدلمش دور . باشقه ماده لارده
 اوشبور وشچه دور *

اجوف واوی ، اقام ، يقيم ، اقامة ، مقيم ، مقام ، لم يقم ،
 لا يقيم ، اقم ، ليقم ، لا تقم *

اقام ، اقاما ، اقاموا ، اقامت ، اقامتا ، اقمنا ، اقامت الخ *
 اقام اصلده اقوم حرکت واوینی ما قبل کا و يروب و او اصلده
 حرکتلی بولماقله الف کا قلب ايدلور يخاف اعلاالی کبی *
 يقيم اصلده يقوم حرکت واوینی ما قبلنه ويرلوب و اوساکن
 ما قبلی مکسور اولدقندان ياغه قلب ايدلور *

اقامة اصلده اقوام حرکت واوینی ما قبلنه ويرروب و اوینی الف کا
 قلب ايدلکاج اجتماع ساکنین بولور امام خليل و امام سيبويه
 مصدر الفنی حذف ايدوب اخيرنه عوض اوچون تاء
 کتورر لر افعلة و زننده قالور امام اخفش عين الفعل اولغان

الفی حذف ایتار تا عوض ایله افاله وزننده اولور
 لم یقم مضارع حالنده یقیم اولوب جازمه سببلی لام الفعل ساکن
 اولغاچ اجتماع ساکنین اولوب عین الفعل محذوف اولور
 امرلرده نهی لرده اوشبو قیاس اوزره دور . اجوف یائی

آرَابَ ، یُرِيبُ ، اِرَابَةً ، مُرِيبٌ ، مُرَابٌ ، لَمْ یُرِِبْ ، لَا
 یُرِيبُ ، اَرِبٌ ، لَیْرِِبُ ، لَا تُرِِبُ *

(فائده) ثلاثی مزید ننگ افعال انفعال استفعال
 باب لارنده معتل العین صیغه لارنده عین اعلال ایدلور ،
 اقام یقیم ، اکتال یکتال ، انقاد ینقاد ، استقام یستقیم کبی
 باشقه باب لارده اعلال ایدلمس ه

افعال بابندان اعلال ایدلمکان شاذ اولغان ماده لارده واردور ،
 اخیلت ، اغیلت ، اغیمت ، اطیبت ، احوشت ، اطولت ،
 احولت کبی بونلر اعلال برله ده اعلال سزده مسموع اولشلردر
 (امرؤ القیس)

فَمِثْلِكَ حَبْلِي قَدْ طَرَقْتُ وَمَرَضِعُ فَالْهَيْتِهَا عَنْ ذِي تَمَائِمٍ مَّحُولٌ
 محول بدلنه امام اصمعی محیل روایت ایتمشدور *

افتعال استفعال دان اعلال سز صیغه لارعلی الشذوذ مسموع دور
 (ناقص) اهدی، یهدی، اهدا، مهدي، مهدي، لم یهد،
 لا یهدی، آهد، لیهد، لا تهد * ماضی مجهولی اهدی،
 اهدیا، اهدو، الخ * مضارع مجهولی یهدی، یهدیان،

* سنك کبی کوب حامل
 ومرضع خاتونلرغه
 یولقوب بر یاشلیک
 بتی لر ناغولغان
 بالالرنندن غافل
 ایتدوم دیمک دره

یهدون، الخ * اهداً اصلده اهدای دور یانی الف زائد

صونکنده اولدقندن همزه که قلب ایدلمش * مهدی اصلده

مهدی اولوب یاغه ثقیل اولان ضمهنی حذف بعدنده اجتماع

ساکنین سبیلی یای حذف ایدلمش دور * مهدی، مهدیان،

مهدون، مهدیه، مهدینان، مهدیات * مفعی، مفعلان،

مفعون الخ * مهدون اصلک مهدیون دور یا ضمه سنی ماقبلنه

ویروب التقاء ساکنین سبیلی یانی حذف ایدلمش دور *

امر بی لام آهد، آهدیا، آهدوا، آهدی، آهدیا، آهدین،

اهد اصلده آهدی دور اخیر کلمه اولان حرف علتنی

امر قاعده سنجه اسقاط ایدلمش دور *

اهدی اصلده اهدیی یاننک کسره سنی اسقاط ایله اجتماع

ساکنین اولغاچ لام الفعل اولغان یاء مذکورهنی حذف ایدلمش *

(لقیف مقرون) آروی، یروی، آروا، مروی، مروی، لم یرو،

لا یروی، آرو، لیرو، لا ترو *

أحیی، یحیی، أحیا، محی، محیا، لم یحیی، لا یحیی، أحی،

لیحیی، لا تحیی ماده لری ده لقیف مقرون اوچون امثله دور *

(لقیف مفروق) اوصی، یوصی، ایصا، موصی، موصی، لم یوص،

لا یوصی، اوص، لیوص، لا توص *

ایدی، یودی، ایدا، مودی، مودی، لم یود، لا یودی، آید،

لیود، لاتود ماده لاری دخی لفیف مفروق امثله سنبن دور *
 یودی اصلده ییدی اولوب یاء ساکنه ننگ ما قبلی مضموم
 اولدقندن واوغه قلب ایدلش دور * باشقه تصرفلرده
 دخی اوشبو قیاس ایله دور امر بی لام لر یاسی واوغه قلب ایدلکان
 مضارع لردن مأخوذ اولسه لرده آنلرده یاء حالنجه قالمش دور
 سبب قلب اولمادقندن * اوشبو ماده لرننگ هر قایسی
 تصرف لرینی واعلال لرینی اهدی یهدی وفقنجه ومجرده
 ذکر ایدلکان قواعد مقتضاسنجه متعلم استخراج واجراً
 اینکای *

❁ الباب الثانی باب التفعیل ❁

بو باب ننگ جمیع مشتقاتنده تضعیف طریقیله عین برابرنگ
 بر حرف آرتدرلش دور اسم فاعل مفعل، مشترک اوچون
 مفعل، ماضی فعل، مضارع یفعل، امر فاعل، امر بالام لیفعل،
 وزنلرننگ اولور *

❁ فصل ❁

حرف زائد اولان عین اولی می یا که عین ثانیه می صرفیون
 آراسنده اختلاف اولمشدور بعض صرفیین عین اولی زائد
 دیمشدر ثلاثی فعل لارده اصل قاعده عین الفعل حرکتلی
 اولق بس حرکتلی اولان عین ثانیه نی حرف اصلی، وساکن
 اولان عین اولی نی زائد دیمک اولی دور دیمشدر

وبعضر سبب زیاده تکرار - تکرار عین ثانیه ایلان حاصل
بس آنتنک زیاده سی اولی دیمشدر *

❁ فصل فی معنی الباب ❁

اوشبو باب کاهما مجرد تعدیه اوچون کلور فرحت زیدا
شادلندر دم زیدنی مجردی فرح دور شادلندی معناسنک غیر
متعدی . و تکثیر فعل اوچون یعنی اصل فعلنی کوبایتماک
اوچون کلور طوّفت کبی کوب طواف قیلدم دیمک
و تکثیر فاعل اوچون کلور مَوْتُ الْأَبْلِ کبی کوب توهلار
اولدی دیمک اوشبو تمویت تکثیر اصل فعل اوچونک کلور

❁ شاعر ❁

فَعْرُوةٌ مَاتَ مَوْتًا مَسْتَرِيحًا * وَهَا أَنَا إِذَا مَوْتُ كُلِّ يَوْمٍ *

و تکثیر مفعول اوچون کلور غَلَقْتُ الْأَبْوَابَ کبی کوب
ایشک لرنی باغلا دوم دیمک بر ایشک باغلاسه غَلَقْتُ
دیولماس بلکه غَلَقْتُ دیرلار * ودخی مفعولنی اصل فعل که
نسبت اوچون کلور فسقت زید ازیدنی فسق غه نسب ویردم

کفرته آنی کفرکا نسبت ویر دوم دیمک *

وسلب اوچون کلور، جَلَدْتُ الْبَعِيرَ کبی = توهننک جلدنی

ازاله قیلدم طونادم دیمک، قَرَدْتَهُ توهننک قرآدینی قنداله سنی

سلب ایندم *

* اوشبو مثالده فاعل
بر متکلم واحد دور
اوزینه تکرار موتنی
نسبت ویرکان دور
عروة اولدی بتدی
راحت امامن هرکون
قات قات اولمکنده
من دیمک در ۵

فاعل ننگ مشتق منه صاحبی اولوب اورماکی اوچون کلور، ورقّت

الشجرة آغاچ یفراق صاحبی اولدی *

فاعل ننگ مشتق منه کا اوخشامقی اوچون کلور، قوس الرجل

ایر قوس کی بولدی بوکر ایدی دیمک *

فاعل ننگ مشتق منه اولان موضع طرفنه یورماکی اوچون کلور،

کوف کوفه کا کندی، فوز مفازه کا یوردی دیمک

واصل فعل معناسنه کلور، زیلت الشیء کی زلته معناسنه

اول نرسه فی تارتقاندیم دیمک

ویاشقه معنالر اوچون ده مسموع اولمش دور

❁ فصل فی الامثله ❁

(سالم) صرَح ، یصرِح ، تصرِحًا ، مصرِح ، مصرَح ، لم

یصرِح ، لایصرِح ، صرِح ، لیصرِح ، لایصرِح

مضاعفی جدد ، بجدد ، تجدیدا باشقه ماده لارینی تصریح

ماده سنه قیاس ایله استخراج ایدلور

(مثال واوی) وحد ، یوحد ، توحیدا *

(مثال یائی) یسر ، بیسر ، تیسیرا *

(اجوف واوی) صوب ، یصوب ، تصویبا *

(اجوف یائی) طیب ، یطیب ، تطیبا *

(ناقص) ربی ، یربی ، تربیه ، مربی ، مربی ، لم یرب

لَا يُرَبِّي ، رَبِّ ، لِيُرَبِّ ، لَا تُرَبِّ *

ناقص لردن مصدر تفعله ورننده کلور لفعل لر دخی ناقص

کبی در ، لَفِيْفٍ مقرون سوی ، یَسْوِي ، تَسْوِيَةٌ ، مَسْوِي

مَسْوِي ، لم یَسْوِ ، لَا یَسْوِي ، سَوِ ، لیسو ، لانسو *

ودخی حیی ، یَحْيِي ، تَحْيَةٌ ، حَيٌّ ، حَيًّا ، لم یَحْيِ ، لَا یَحْيِي ،

حَيٌّ ، لِحْيِي ، لَا حَيٌّ ، مصدر تحية اصلده تحيية اولوب یا اولی

کسره سنی حاغه ویرلوب یانی یاغه ادغام ایدلکان دور *

لَفِيْفٍ مفروق وفی ، یوفی ، توفیة ، موفی ، موفی ، لم یوفی

لَا یوفی ، وفی ، لیوفی ، لَا توفی *

❁ الباب الثالث فی المفاعلة ❁

بو بابه حرف زائد فاء الفعل صوکنده بولغان الف دور فاعل

ماضی ، یفاعل مضارع ، مصدر مفاعلة ، فعلا فیعالا ، اسم فاعل

مفاعل ، مشترك مفاعل ، جحد لم یفاعل ، نفی لا یفاعل ، امر

بی لام فاعل ، امر بالام لیفاعل ، نهی حاضر لاتفاعل وزنلرنده

اولور هر امثلهنی اوشبو اوزان کا تطبیق ایدلکای *

❁ فصل فی معنی الباب ❁

مفاعله بابی اکثرده فاعل برله مفعول ننگ اصل فعلده

اشتراک لاری اوچون بولور ظاهرده برسی فاعل آخری

مفعول بولوب ضمنا فاعلی ده مفعول مفعولی ده فاعل بولور
 ضارب زید عمرا کبی صوغشدی زید عمروکا، فی الحقیقه
 زید عمرونی عمرو زیدنی صوقغان بولادور بعض اوقانده
 فعل مجرد بر طرفندن صادر بولوب مستعمل بولور، قاتله الله
 کبی الله آنی قتل ایتسون دیمک * قتل الله طرفندن بولور *
 عافاک الله ده اوشوقبیل دن دور * وکاهها فعل معناسنده تکثیر
 اوچون کلور ضاعفی الله اجره کبی * ضعف معناسنده الله
 تعالی آنتک اجری ننتک اضعافنی کوب قیلسون دیمک *
 وکاهها فعل معناسنده کلور، سافر کبی سفر معناسنده سفر
 ایتدی *

❁ فصل فی الامثله ❁ 3 misal

(سالم) سافر ، یسافر ، مسافرة ، لم یسافر ، لا یسافر ،
 سافر ، لیسافر ، لا تسافر = سافرننک مجهولی سوفر کلور
 ما قبل اخیرنی کسرهل اول کلمهنی ضمهلی ایدوب الفنی

واوغه قلب ایتمک برله * مضاعف حاب

حَبَّ حَبَابَةً حَبَابٌ لَمْ يَحَبَّ لِحَبَابٍ حَبَّ لِحَبَابٍ لَانْحَابٌ .

ماضی وامر بی لام بر صورتده دور . ماضی ننتک اصلی حاب
 بأ اولی حرکتنی طرح ایدوب ادغام ایدلمش دور . ماضی ده
 بش صیغه ده ادغام اولوب اوشبوروشلی تخریج ایدلور . مجهولی
 حُوبٌ اصل ده حُوبٍ معلوم روشلی ادغام ایدلور . بوباب

مضاعف لرنده اجتماع ساکنین متحقق دور لکن هر ماده ده ساکن اول حرف مد ساکن ثانی مدغم در جائز بولغان اجتماع ساکنین در مبحثنده ذکر ایدلدی . مضارعده معلوم وجهولی بر صورتده در مکرفک ادغام بولغان ایکی جمع مؤنث لرنده آبرلورلر ^بحَاب معلوم بولسه اصلده ^بحَاب . مجهول بولسه ^بحَاب ماضی روشنچه ادغام ایدلور . اسم فاعل اسم مفعول اسم ظرف مصدر میمی دخی بر صورتده اولورلر ^بحَاب اسم فاعل بولسه اصلده ^بحَاب مشترک بولسه ^بحَاب در ^بحَاب امر بولسه اصلی ^بحَاب دور . اهل حجاز مفرد مذکرفنی اوشبو روشلی ادغام سز استعمال ایدرلر ، جمع امر بالام نهی حاضر مفرد لری کبی بتونمیم با ثانیه کا اخف حرکات بولغان فتحه ویروب ادغام ایدوب ^بحَاب دیرلر یا که ساکن نی تحریک قلغانده اکثرده کسره بیرلک عادت بولغاندن کسره برله ادغام ایدوب ^بحَاب دیورلر عین مضارع مضموم بولغانده عین کا ایارتوب ضمه برله ادغام ایتمکده واردر ثلاثی مجردنک باب اولنده تفصیلی اوتدی جمع مؤنث مخاطباتده بالاتفاق فک ادغام برله ^بحَابین دیورلر

(مثال واوی) وَاظَبَ يُوَاطِبُ مَوَاطِبَةٌ مَوَاطِبٌ مَوَاطِبٌ لَمْ يُوَاطِبَ لَإِيوَاطِبٍ وَاطِبٌ لِيوَاطِبٍ لَاتَوَاطِبُ . وَاظَبَ مَجْهُولِي وَوُظِبَ فِي يُوَاطِبُ مَجْهُولِي يُوَاطِبُ فِي (مثال یای) يَاسِرٌ

يُبَاسِرُ مِبَاسِرَةً مِبَاسِرٌ الخ (اجوف واوی) جَاوِبٌ يُجَاوِبُ
 مِجَاوِبَةً الخ (اجوف بائی) طَايِبٌ يَطَايِبُ مِطَايِبَةً الخ (ناقص)
 حَائِبٌ يُحَائِبُ مِحَابَةً مِحَابِيٌّ مِحَابِيٌّ لَمْ يُحَابِ لِأَيُّ حَائِبٍ لِيُحَابِ لِاتِحَابِ
 حَائِبِيٍّ اصلده حَابُوْدِر وَاوْدُوْرْتَجِي حَرْفِ بُوْلُوْبِ اٰخِرِ كَلِمَتِهِ
 بُوْلُوْبَانِ اَوْچُونِ يَاغِهِ قَلْبِ اِيْدِلُوْرِ صُوْنِكِرِهْ يَانِي النَّفْسِ كِهْ قَلْبِ
 اِيْدِلُوْرِ . باشقه نصر فلرده ده اوشبو قیاس اوزره در

(لقیف مقرون) دَاوِيٌّ يَدَاوِيٌّ مِدَاوَاةً مِدَاوِيٌّ مِدَاوِيٌّ
 لَمْ يَدَاوِ لِأَيِّ دَاوِيٍّ دَاوٍ لِيَدَاوِ لِأَتَدَاوِ (لقیف مفروق) وَاِلِيٍّ
 يُوَالِيٌّ مُوَالَاةً مُوَالِيٌّ مُوَالِيٌّ الخ ❁ القسَمُ الثَّانِيُّ ❁ اِيْكِي حَرْفِ
 زَائِدٍ اَوْلُوْبَانِ ثَلَاثِيٌّ لِرِ ثَلَاثِيٍّ مَزِيْدٍ فِيهِ نَنَكٌ اَوْنِ اِيْكِي بَابِيٍّ
 صَانَاوَدِهِ سَهْلٍ اَوْلُقِ اَوْچُونِ قِسْمِ ثَانِيٍّ وَثَالِثٍ بَابِلِرِ نِيْدِهِ قِسْمِ
 اَوَّلِ بَابِلِرِ يِنِهْ قُوْشُوْبِ صَانَاوِيْمَزِ

(الباب الرابع باب الأفعال فصل) بوبابده حرف زائد لر
 همزهء وصلیه ايله فادن صونکره اولغان تادر . لکن همزهء
 زائده وصلیه اولدقندن مابعد همزهءنی ماقبلنه وصل ایتکانده
 ساقط اولور . اِحْتَسَبْنِي اَوْلَدِهِ بُوْلُوْبَانِ كَلِمَتِهْ كَا يَاكِهْ حَرْفِ كِهْ
 وَصَلِ اِيْدِلَسِهْ هَمْزِهْ اِيْتُوْمَلَسِ الرَّجُلِ اِحْتَسَبْنِي وَاِحْتَسَبْتِهْ كِبِيٍّ .
 بِحْتَسَبِ دَهْدِهْ مَاضِيٍّ كِبِيٍّ حَرْفِ مِضَارَعَتِ عَقِيْمِنْدِهْ هَمْزِهْ زَائِدِهْ
 وَاِرِ حَكْمِنْدِهْ دَرِ مَابَعْدِ هَمْزِهْ اَوْلَانِ حَائِيٍّ مَاقِبْلِيٍّ اَوْلَانِ يَاغِهِ
 وَصَلِ قَلُوْبِ تَلْفُظًا اِيْتُوْبِرْلَهْ لِفِظَدِهْ سَاقَطِ اَوْلَمُشْدِرِ حَائِنَنَكِ حَرْفِ

مضارعت کا اتصالی هر وقت بولوب همزه اصلا تلفظ ایدلکان
 اوچون کتابنده اسقاط ایدلکاندر . ماضی بعض اوقانده
 اول کلامده بولوب همزه تلفظ ایدلادر شول سبب ان کتابنده
 اسقاط ایدلمادی . اوزنگنه ایتمک ممکن اولوردای بولوب
 تورسون اوچون . اسم فاعل اسم مفعول وباشقه مشتق لر
 مضارع قیاسنچهدر

(فصل فی معنی الباب)

افتعال بابی غالبامطاوعت اوچون بولور (مطاوعت) اطاعت
 ایدشماک بو اورنده فعل متعدی دن مفعولده حاصل بولغان
 اثرنی بیان ایتمک مراددر زید برنرسه نی جمع قلمق برله
 اول نرسه جیولسه زید جمع الشیء فاجتمع دیرلر زید مطاوع
 شیء مطاوع بولور اجتماع صیغه سی شیء ننگ مطاوع ایرکانینی
 بیان ایدلادر . غمته فاغتم قایغورتدم آنی بس اول قایغوردی
 . فاسی (ولم نر) حرفنندن برسی بولغان فعل ننگ مطاوعی
 اکثرده افتعال بابندر کلور انفعال دن کلماس وصلته فاتصل
 توتاشدردم آنی بس توتاشدی لامت الجرح فالتمام جراحتی
 اونکالدردم بس اونکالدی محوت الباطل فامتحنی باطلنی یوغالتدم
 بس یوغالیدی مونده انمحنی ده کلمشدر نفیته فانتمنی
 یوغالتدم آنی بس یوغالیدی رمیت به فارتمی آتدم آنی بس
 آتلیدی

افتعال کاھا اِتَّخَذَ اوچون کلور . یعنی مصدرنی اصلندن اخذ اوچون کلور ، اشتویت اللحم = ایتنی شواتوتدم یعنی کباب ایتدم ، اِخْتَبَرْتُ الدَّقِيقُ = اوننی اکمک ایتدم وکاھا تصرف ومبالغه اوچون کلور اکتسب کبی ، اجتهاد ومشقت ایله کسب ایتدی دیمک ، وکاھا تَفَاعَلَ معناسنده فعل ننگ طرفین دان صدوری اوچون کلور ، اِعْتَوَرَ اَجْتَوَرَ کبی تعاور نوبتاشدی تجاور کورشی بولوشدی اختصم تخاصم مخاصمه قیاشدی دیمک . باشقه معنی لر اوچونده وارد اولور

❁ فصل ❁

افتعل ننگ فاسی برابرنده (ص) یا (ض) یا (ط) یا (ظ) توشسه ناء افتعلنی (ط) غه قلب ایدلور مذکور دورت حرف کا حروف اطباق دیرلر صاع مادهسی ننگ افتعالنده اصطلاح یصطلاح اصطلاح الخ دیرلر اصلده اصناع یصناع اصطلاحا کاھا طاً مهملهنی صاد مهمله کا قلب بعدنده ادغام ایدوب اصالحده کلمشدر ضرب مادهسنده اضرب الخ وکاھا طانی ضادقه قلب وصونکره ادغام ایدوب اضرب کلمشدر طرد مادهسنده اطرده الخ اطرده اولوب تانی طاغه قلب ایتکاج طاده ادغام ایدلکان ظلم مادهسنده اظلم الخ طاء معجمهنی طاغه ادغام برله اظلم الخ ودخی طانی طاء معجمه کا قلب

وادغام ایله اظلمده کلمشدر

زهیر شعرنده اوج تورلی روایت کلکان

(هو الجوادُ الذی یُعطیک نائله * عفواً ویظلم آحیانا

فیظلم) فیظلم فیظلم

ودخی فابرا برنه د یا ذ یا ز واقع بولسه تا افتعلنی

دالغه قلب ایدلور دره مادسنده تانی دالغه قلب صونکره

دالنی دالغه ادغام ایدوب آدره دیورلر شاعر

تَحییَ عَلَی الشُّوْکِ جُرَازًا مَقْضِبًا وَالْهَرَمِ نَدْرِیْهِ اَدْرَاءًا عَجَبًا

ذکر ماده سنده اذکر دیورلر اصلده اذتکر . تانی دال قلوب اذدکر

کلور دال مهملهنی ذال معجمه کا قلب برله اذکر کلور ذال

معجمهنی دال مهمله کا ادغام ایدوب اذکر کلور وبوغالب در

قول شریف واذکر بعد امة

زجر ماده سنده ازجر دیورلر اصلده ازتجر

تانی دال مهمله که قلب صونکره زاء معجمه که قلب برله ادغام

ایدلمشدر کاها دال حالتهچده وارد اولور قول شریف وَقَالُوا

مَجْنُونٌ وَاذْجِرْ *

وعلی سبیل الشدود فا برا برنده جیم بولغانده تانی دالغه

قلب کلمشدر شاعر

فَقُلْتُ لِصَاحِبِي لَا تَجْبِسَانِي بِنَزْعِ اُصُولِهِ وَاجْدِزْ شِجَا

دایقانیمنی بیروچی
اگر ظلم ایدلمسه

تحمل ایدوچی مآلنه

مدح در ۵

(جراز مقضب)

کسکین قلع موند

توهنک تشی اراده

قیلمشدر هر م

کبکان آچی اولن

اوتکون تشینی

تیکاناک کا یونالته

هر منی یخشی سلکوته

دیو قوه اکل برله

توهنی مدح در ۵

(لا تجبسانی)

رفیقنی تعظیما ایکی

حکمنده قیلوب خطا

بدر شیخ یاوشان

دیگان اولان در

صاحبی نامیری برله

آلوب شغل لنگان

شیخ ننگ اوزین

کیس سنک کفایه

سامیر لر یمنی

سووروب منی

کوندورمه دیمک در

۵

(ودخی) مثال واوی و بیای لرده حرف علت تاغله قلب ایدلوب
ادغام ایدلور وعد ماده سنده اتعد یسر ماده سنده اتسر دیورلر
اصلده او تعد ایتسر در بعض لغاتده ادغام ایتما یئجه

ایتعد ایتسر حالنده استعمال واردر شعر

قَامَتْ بِهَا تَنْشِدُ كُلِّ الْمُنْشِدِ وَأَيْتَصَلَتْ بِمِثْلِ ضَوْءِ الْفَرْقِدِ

*
عجوبه بقعه
من کوره ده انشاء شعر
ایدوب توردی
فرقدین انصالی کبی
عاشقینه ملاقات
ایتدی مضموننادر

۵

(ودخی) عین برابرنده تابولسه تا (افتعال نی ادغام جائز
بولور یقتیلده حالئجه قالدرمقی و فتحه تانی ماقبلنه ویروب

ادغام ایدوب یقتیل وهم ادغام اوچون تا اولی فتحه سنی

اسقاط بعدنده ساکن اولان قانی قه کسره ویروب ادغام

ایدوب یقتیل دیمک جائزدر عین برابرنده صاد یا که دال

بولغانده دخی اوچ صورت جائز دور یختصم یهتدی یخصم

یهتدی یخصم یهتدی • عین برابرنده ث د ز س ش

ص ض ط ظ بولغانده دخی اوشبو قیاس اوزره ادغام

جائز اولور ماضی ده بعض لر دخی ادغامنی تجویز ایتمشلر

اقتیل اخصمده قتل خصم کسر فأ الفعل ایله واما فتحه

ایله تفعیل ماضی سیله التباس بولدقدان جائز توکلدر

ادغام ذکر همزه ایله فتح فأ وکسر ایله بعضلر قاشنده جائزدر

اقتیل اخصم اقتیل اخصم کبی مصدر دخی خصاما اخصاما

کامشدر باشقه تصرفلر مضارع قیاسئجه در *

❁ فصل فی الامثله سالم ❁

احتسب یحتسب احتسابا محتسب الخ *

(مضاعف) احتج یحتج احتجاجا محتج لم یحتج الخ
 محتج اسم فاعل بولسه اصلده محتجج . مشترک اولسه محتجج

بولور احتج صیغه سی امر ایله ماضی آراسنده مشترک در *

(مثال واوی) اتضح ، یتضح ، اتضاحا ، متضح ، متضح

لم یتضح ، لایتضح ، انضح ، لینضح ، لاتضح ، اصلده اوتضح

یوتضح ، اوتضاحا (مثال یائی) انسر ، یتسر ، انسارا الخ

اصلده ایتسر ، یتسر الخ (اجوف واوی) اِقْنَات ، یَقْنَات

اِقْنَاتًا ، مَقْنَاتٌ ، لم یقنت ، لایقنات ، اقنت ، لیقنت ، لانتقنت

اِقْنَاتٌ اِقْتَانًا ، اِقْتَانُوا ، اِقْتَانَتِ ، اِقْتَانْنَا ، اِقْتَنْتِ ، اِقْتَنَّا

اِقْتَمْنَا ، اِقْتَمْتِ ، اِقْتَمْتِ ، اِقْتَمْنَا ، اِقْتَمْنَا ، اِقْتَمْنَا

اِقْتَمَاتٌ اصلده اِقْتَمَاتٌ مَقْتَمَاتٌ اسم فاعل بولسه اصلده مَقْتَمَاتٌ

اسم مفعول بولسه مَقْتَمَاتٌ در (اجوف یائی) اکتال ، یکتال

اكتيالاً ، مکتال ، لم یکتال ، الخ (ناقص) اختلفی ، یختلفی

اختلفاً ، مختلفی ، مختلفی ، لم یختلفی ، لایختلفی ، اختلفی ، یختلفی

لاختلفی (لقیف مقرون) اکتوی ، یکتوی ، اکتواءً ، مکتوی

مکتوی ، الخ (لقیف مفروق) اتقی ، یتقی ، اتقاً ، متقی

متقی ، لم یتقی ، لایتقی ، اتق ، لیتقی ، لاتتقی

اتقی اصلده اوتقی اتعد اتضح کبی واونی تاغه قلب ایدوب

ادغام قلنور اتقی یای متحرك بولوب ماقبلی مفتوح اولدقندن
 الف کا قلب ایدلور . یتقی اصلده یوتقی واونی تا قلوب
 ادغام بعدنده یاغه ضمه ثقیل اولدقندن اسقاط ایدلور
 یتقی ایدلش در *

﴿ الباب الخامس باب الانفعال فصل ﴾

اوشبو بابده حرف زائدلر همزه وصلیه ایله نون در همزه
 افتعالده کی کبی ماضی ده ابتدأ کلام بولغانده تلفظ ایدلور
 آلدنده بولغان کلمه کا یا حرف کا وصل حالنده تلفظ قلنمای
 مجرد کتابتده قالور ماضی دن باشقه تصرفلرده تلفظده
 و کتابتده ساقطدر

﴿ فصل ﴾

انفعال بابی فعل کا مطاوعت اوچون کلور قطعته فانقطع
 کیسدم آنی بس کسلی کسرتنه فانکسر صندردم آنی بس
 صندی وعلی سبیل الذررة افعیل کا مطاوع بولور اسفقت
 الباب فانسفق ایشوکنی قایتاردم یابدوم بس قایتندی
 از عجتته فانزعج قوباردم آنی بس قوبدی (ودخی) علاج
 بولغان یعنی حصولنده اعضانک دخلی بولغان فعل که مطاوع
 بولور . بس علمته فانعلم عدمته فانعدم دیمک جائز بولماس
 علم عدم ننگ بر اعضا ظاهره کا توقفی بولماغان اوچون

﴿ فصل فی الامثله سالم ﴾

انسحب، ینسحب، انسحاباً، منسحب، منسحب، لم ینسحب

لايَسْحَبُ ، انْسَحِبْ ، لِيَسْحَبْ ، لاَتَسْحَبُ

(مضاعف) انْقَضَ ، يَنْقُضُ ، انْقِضَا ، مَنْقُضٌ ، لم يَنْقُضْ

لايَنْقُضُ ، انْقُضْ ، لِيَنْقُضْ ، لاَتَنْقُضْ

(اجوف واوی) انْقَادَ ، يَنْقَادُ ، انْقِيَادًا ، مَنْقَادٌ ، لم يَنْقُدْ ، انْخ

(اجوف يائی) انْقَاسٌ ، يَنْقَاسُ ، انْقِيَا سًا ، مَنْقَاسٌ ، انْخ

(ناقص) انْجَلَى ، يَنْجَلِي ، انْجَلًا ، مَنْجَلِيٌّ ، مَنْجَلِيٌّ ، لم يَنْجَلْ ، انْخ

انْجَلَى ، يَنْجَلِيْ اَصْلُهُ انْجَلُوْ ، يَنْجَلُوْدِرْ . واو طرف کلمه ده

بولوب ماقبلای غیر مضموم بولدقندن یاغه قلب ایدلوب

صونکره ماضی ده یای الف کا قلب ایدلور مضارع ده یاننک

ضمه سن طرح ایدلور . (لقیف) انزوی ، یَنْزُوْ ، انْزَوَاءٌ

منزوی ، مَنْزُوْ ، انْخ لقیف مفروق اولماغاندور

❖ الباب السادس باب الافعال فصل ❖

افعال بابنده حرف زائد لرهمزه وصلیه ایله برلام در تفعیل

بابی ننگ عیننده اولغان اختلاف کبی مونده ده بعضر لام

اولی ساکنه بعضر لام ثانیه زائد دیدیلر *

❖ فصل ❖

اوشبو باب مبالغه اوچون بولور ودخی الوان وعیوب دان

اولور و غیر متعدی اولور *

❖ فصل امثله ❖

أحمر ، یحمر ، أحمراراً ، محمر ، لم یحمر ، لا یحمر ، أحمر ، لیحمر

لا تَحْمَرُ، هر قایولرنده لام الفعل برابرنده اولان راء شده لی دور
 (اچوف و اوی) اسود، یسود، اسودآدا، مسود، لم یسود
 لایسود، اسود، لیسود، لاتسود،
 (اچوف یائی) ایبض، ییبض، ایبضاضا، میبض، الخ

❁ ناقص ❁

ارعوی، یرعوی، ارعوا، مرعوی، لم یرعو، لایرعوی
 ارعو، لیرعو، لاترعو. ارعوی، اصلده ارعو اولوب
 و او طرف کلمهده بولدقندن یاغه قلب ایدلوب صونکره
 یای الف کا قلب ایدلمش در *

صرف ارعوی، ارعویا، ارعوا، ارعوت، ارعوتا، الخ
 یرعوی اصلده یرعو و در و او یاغه قلب صونکره ضمه سی طرح
 ایدلمش در. اصل وزن باب کبی ادغام ایدلمکان ارعو
 یرعو دیو اجتماع و اوین سبیلی ثقل کلمه لازم کلدکندن
 خصوصا مضارعده ضمه لی و اولر بولماقی زیاده ثقلنی موجب
 بس ادغام سز افععل یرععل و ز نارنده قالور *

❁ الباب السابع باب التفعّل ❁ فصل

بو بابده حرف زائد تاو برعین در اوشبو تفعّل بابنده و تفاعل
 بابنده و تفعّل بابنده حرف مضارعتی تا بولغان وقتده
 بر تانی حنف جائز بولور (فانت له تصدی) (تنزل
 الملائكة) کبی اصلده تنصدی تنزل در اوشبو سبیلدن

مذکور اوچ باب ننگ امر لری تالی وتاسز ایکی روشلی کلور
 تفصح فَصَّحَ کبی . باب ننگ اوزان مشتقاتی ماضی (تفعّل)
 مضارع (یتفعل) اسم فاعل (متفعل) اسم مفعول (متفعل)
 جحد (لم یتفعل) نفی (لایتفعل) امر بی لام (تفعّل) یا که
 (فعل) امر بالام (لیتفعل) نهی (لاتتفعل)

❁ فصل ❁

فی معنی الباب اوشبو باب تعدیه اوچون بولغان فَعَّلَ کا
 مطاوعت اوچون کلور کسرتنه فنکسر علمته فتعلم کبی
 ودخی نسبت اوچون بولغان فعل که مطاوعت اوچون بولور
 قیسنه فتقیس قیسر قبیله سنه نسبت ویردم آنی بس قیسلندی
 یعنی قیس کا نسبت لندی نزرته فتنزر نزار لادم یعنی نزار
 قبیله سنه نسبت لادم آنی بس نزار لندی ودخی تکلف اوچون
 کلور تشجع کبی باطر لندی دیمک ودخی فاعل ننگ اصل
 فعلی انتخابی اوچون کلور توسد بالتراب کبی توفراقی
 وساده یا صدق توتندی ودخی اصل فعل دن بر جانب ده
 بولمق اوچون بولور تهجد کبی هجوددن تون یوقوسندان
 بر جانب بولدی . ودخی اصل فعل ننگ برم برم حاصل
 بولمقنه دلالت اوچون بولور تجرع الماء صونی جرعه جرعه
 بولم بولم اچدی تفهم برم برم فهملدی
 ودخی استفعل معناسنگ اعتقاد اوچون کلور تکبر تعظم کبی

الوغ صایـری اوزنی الـوغ اعتقاد ایتدی دیمک
 وکاهـا فعل معناسنده کلور تخلص کبی خـلص معناسنده
 تخلصنی من غفله الغی منعمـا * وکنت زمانا فی ضمان اساره

❁ فصل فی الامثله سالم ❁

تفصح یتفصح تفصحا متفصح متفصح لم یتفصح لا یتفصح تفصح
 لیتفصح لا یتفصح

مضاعفی تجدد یتجدد تجددا متجدد متجدد الخ

مثال واوی تورد یتورد توردا متورد الخ

مثال یایی تیسر یتیسر تیسرا متیسر الخ

اجوف واوی تصور یتصور تصورا متصور الخ

اجوف یایی تحیر یتحیر تحیرا متحیر الخ

ناقص تقض یتقضی تقضیا متقضی الخ

تقضی اصلده تقضی در ما قبل یاغه کسره ویرلوب یاننک

ضمه سنی اسقاط بعدنده اجتماع ساکنین بولوب یانی حذف

ایدلور تقضی قالور فتحه لی وقفده یاثابت اولور تقضیا

دیولور

(الفیف مقرون) تروی یتروی ترویا متروی الخ

(ودخی) تزی یتزی تزییا متزی الخ

(لفبف مفروق) توفی یتوفی توفیا متوفی متوفی الخ

﴿ الباب الثامن ، باب التفاعل ، فصل ﴾

بو باب ده حرف زائد تا والی در اوزان مشتقاتی ماضی
 (تَفَاعَلَ) مضارع (يَتَفَاعَلُ) اسم فاعل (متفاعِلٌ) اسم
 مفعول (متفاعِلٌ) جمید (لم يتفاعل) نفی (لا يتفاعل) امر
 بی لام (تَفَاعَلْ) یا که (فَاعَلْ) امر بالام (لی تفاعل) نهی
 حاضر (لا تفاعل) یا که (لا تفاعل)

﴿ فصل ﴾

اوشبو تفاعل بابی فعل ننگ ایکی یا کوب کشی اراسنده
 اشتراکی اوچون بولور کوب کشی لار هر قایوسی صریحا
 فاعل بولور لر فاعل وقتنده بر مفعول کا اوتکان بولسه تفاعل
 وزنده بولغاج اصلا اوتماس ضارب زید عمرا صورتنده
 تضارب زید و عمرو دیولور اکر فاعل ایکی مفعول کا
 اوتکان بولسه تفاعل بولغاج بر مفعول کا اوتار
 نازعت زیدا الحدیث ده تنازعنا الحدیث دیولور
 و گاه فاعل کا مطاوع بولور باعدت زیدا فتباعد کمی = یراق
 قیلیم زید فی، بس یراق بولدی زید دیمک در *
 و گاه اوزنده بولماغان نرسه فی تکلف برله اظهار ایتمک
 اوچون بولور آورو بولماغان کشی آورو صورتنی کورساتسه
 تمارض دیرلر = بلکان آدم بله ماش کا صالونسه تجاهل دیرلر
 اما تفاعلده بولغان تکلف بولماغاننی بولدرمق اوچون در
 مونده مجرد بار کورساتمک اوچوندر

❁ فصل ❁

افتعالده ذکر ابدلکان ادغام حرف لری ننگ برسی تفاعل ننگ
فاسی برابرنده واقع اولسه تا تفاعلنی ساکن ایدوب حروف
مذکوره کا ادغام قلمق جائز بولور ماضی ده ابتدا اوچون
همزه مکسوره وصلیه کلتور لر

تداركده اَدَارَكْ يَتَدَارَكْده يَدَارِكُ تَدَارِكُ ده اَدَارُكَ ديولور
تتافل يتتافلده اَتَاقِلْ يَتَاقِلْ ديولور = تفعل بابندك دخى

اوشبو حکم جاريدر

تَدَثِرْ يَتَدَثِرْده اِدَثِرْ يَدَثِرْ مَدَثِرْ مَدَثِرْ الخ ديولور

❁ فصل في الامثله سالم ❁

تدارك يتدارك تداركا متدارك الخ

(مضاعف) تَصَامُّ يَتَصَامُّ تَصَامُّ تَصَامُّ الخ

(مثال واوى) تَوَارِثُ يَتَوَارِثُ تَوَارِثًا مَتَوَارِثُ الخ

(مثال يائى) تَيَاسِرُ يَتَيَاسِرُ تَيَاسِرًا مَتَيَاسِرُ الخ

(اجوف واوى) تَجَاوِبُ يَتَجَاوِبُ تَجَاوِبًا مَتَجَاوِبُ الخ

(اجوف يائى) تَزَايِدُ يَتَزَايِدُ تَزَايِدًا مَتَزَايِدُ الخ

(ناقص واوى) تَصَابِيُ يَتَصَابِيُ تَصَابِيًا مَتَصَابِيُ الخ

بو تصرفلر اصل واوى اولوب طرف كلمه ده اولدقندان واوى

ياغه قلب ايدوب هريانى ماضى مضارع لرده الف كا قلب

ايدلمش در مجزوم لرده دخى جزم قاعده سنجه عمل ايدلمش در

(افعال) ده عين*

برابرنده تا تا خا

د ز س ش ص

ض ط ظ بولسه تا

افتعالنى حروف

مذكوره كا ادغام

جائز اولور ديو

ذكر ايدلمش ايدى

منه ۵

(لقیف مقرون) تداوی ، یتداوی، تداویا، متداوی، الخ

(لقیف مفروق) تواری، یتواری، تواریا، متواری الخ

(القسم الثالث) اوج حرف آرتدرلغان قسم در

﴿ الباب التاسع ، باب الافعیلال ، فصل ﴾

بو بابده حرف زائد لر همزه وصلیه مکسوره عین دن صونکره

اولغان الف وبر لام *

(اوزان مشتقات) ماضی (أَفْعَالٌ) مضارع (یَفْعَلُ) اسم

فاعل (مَفْعَلٌ) جمید (لم یَفْعَلْ) نفی (لا یَفْعَلُ) امر بی لام

(اَفْعَالٌ) امر بالام (لیَفْعَلُ) نهی حاضر (لا تَفْعَلُ) هر

قایولرنده اصلده ایکی لام اولوب ادغام اولنمشدر *

﴿ فصل ﴾

بو باب دخی افعلال بابی کبی، الوان وعیوب کا خاص در

معناسی مبالغه در افعلال بابندن مبالغه فی افاده ده اقوی در

﴿ فصل فی الامثله سالم ﴾ احمار، یحمار، احمیرارا، محمرا الخ

(اجوف واوی) اسواد، یسواد، اسویداد، الخ

(اجوف یای) ابيض، یببيض، ابيضاضا، اصلده ایبيضاضا،

در یاینک کسره سنی اسقاط بعدنده التقاء ساکنین سببای

اوزنی ده حذف ایدلمشدر *

﴿ الباب العاشر، باب الاستفعال، فصل ﴾

بو بابده حرف زائد همزه وصلیه، سین (تا) در اکر سین

برابرندۀ طأ واقع بولسه استفعال تاسنی حذف جائز بولور
استطاع ده استطاع کبی یستطیع ده یسطیع کبی *

(اوزان مشتقات) ماضی (استفعِل) مضارع (یستفعِل) اسم
فاعل (مستفعِل در) باشقه لار دخی اوشبو قیاس اوزره در

❁ فصل ❁

استفعال صیغه سی طلب فعل اوچون بولور طلب ممکن بولسه
طلب ظاهر نجه بولور استکتبت زیداً زیددن کنابت
استادم آنی کاتب قلم دیمک، طلب ممکن بولسه تقدیری
بولور استخرجت الوند من الحائط کبی، قداق ننگ
دیواردن چقماقنی استادم چقارمقی اوچون اجتهاد ایتماک
سورامق حکمنده در *

ودخی فاعل ننگ اصل فعل کاتخولی اوچون بولور استخرج
الطین کبی بالحق حجر = تاش بولوب اورلدی • و برشی ئنی
بر صفة اوزره تابعی یا که صفة اوزره اعتقاد ایتمک اوچون
بولور استعظمتہ کبی الوغ تابدم آنی استکرمته کریم
تابدم کریم اعتقاد ایتمم آنی دیمک وکاهما فعل معناسنده
کلور استقر کبی قر معاسندک *

❁ فصل فی الامثله سالم ❁

استسخ، یستسخ، استنساخا مستسخ، الخ
(مضاعفی) استحب، یستحب، استحبابا، مستحب، مستحب الخ

” (مثال واوی) استوجب ، یستوجب استجاباً ، مستوجب

مستوجب الخ

(مثال یائی) استیسر ، یستیسر ، استیسارا ، مستیسر ، الخ

(اجوف واوی) استجاب ، یستجب ، استجابة ، مستجب ، آه

استجابة اصله استجواب در اقامه اعلالی کمی اعلال ایدلور

(اجوف یائی) استباع ، یستبع ، استباعه ، مستبع ، آه

(ناقص یائی) استهدی ، یستهدی ، استهدأ مستهدی آه

(لغیف مقرون) استهوی ، یستهوی ، استهوا ، مستهوی آه

(ودخی) استحیی ، یستحیی ، استحیا ، مستحی ، مستحیا لم

یستحی آه استحیا مشتقاتینی اهل حجاز یکی یا ایله استعمال

ایدر لر بنو تمیم یا اولی فی حذف ایدوب فقط بر یا ایله

تلفظ ایدر لر اهل حجاز چه صرف ماضی استحیی استحیا

استحیوا استحیت استحینا استحین استحیت آه مضارع یستحیی

یستحیان یستحیون آه قران اوشبونک وفتحه کلمشدر

قول شریف (ان الله لا یستحیی ان یضرب مثلاً بنو تمیم

لغتنجه صرف ماضی استحی استحیا استحوا استحت استحنا

استحین آه مضارع دخی شول مقایسه ایله در *

(لغیف مفروق) استوفی یستوفی استیفاً مستوفی آه

❁ الباب الحادی عشر باب الأفعوال ، فصل ❁

بو باب ده حرف زائد همزه وبر عین واودر معناسی

مبالغه اوچوندر

﴿ فصل في الامثلة ﴾

(اوزان مشتقاتی) ماضی (افعوعل) مضارع (یفعوعل) اسم
 فاعل (مفعوعل) اسم مفعول (مفعوعل) جحد (لم یفعوعل)
 نفی (لا یفعوعل) امر بی لام (افعوعل) امر بالام (لیفعوعل)
 نهی حاضر (لا تفعوعل)

﴿ فصل في الامثلة سالم ﴾

احدودب محدودب احد ید ابا محدودب لم یحدودب آه
 (ناقص واوی) اعروری ، یعروری ، اعریراً ، معروری
 لم یعرور آه تصرف لر همهسی اصلده واوی اولوب یاغه
 قلب ایدلش در *

﴿ الباب الثاني عشر ، باب الافعال ، فصل ﴾

بو بابده حرف زائد همزه وادغاملی اولان ایکی واور
 وضعسی مبالغه اوچون در *

(اوزان مشتقاتی) ماضی (افعوعل) مضارع (یفعول) اسم
 فاعل (مفعول) جحد (لم یفعول) نفی (لا یفعول) امر
 بی لام (افعول) امر بالام (لیفعول) نهی حاضر (لا تفعول)
 (مثالی) اِجْلُوذٌ یَجْلُوذُ اِجْلُوذًا یَجْلُوذُ لم یَجْلُوذُ لا یَجْلُوذُ
 اِجْلُوذٌ لیَجْلُوذُ لا تَجْلُوذُ *

(المرتبة الثالثة في الرباعي المجرد) رباعی مجرد فعلل بابی در

﴿ مشتقات ﴾

ماضی (فَعَلَّ) مضارع (يَفْعَلُّ) مصدر (فَعَلَّاتٌ فَعَلَّالٌ) اسم
 فاعل (مَفْعَلٌ) اسم مفعول (مَفْعَلٌ) جمع (لَمْ يَفْعَلْ) نفي
 (لَا يَفْعَلُّ) امر بي لام (فَعَلُّ) امر باللام (لِيَفْعَلَّ) نهي
 (لَا تَفْعَلُّ) * (امثله سالم)

دَحْرَج ، يَدْحِرْج ، دَحْرَجَةٌ ، وَدَحْرَاجًا ، مَدْحِرْج ، مَدْحِرْجٌ
 لَمْ يَدْحِرْج ، لَا يَدْحِرْج ، دَحْرَج ، لِيَدْحِرْج ، لَا تَدْحِرْج ،
 (مضاعف) صر صر ، يصر صر ، صر صرة ، وصر صارًا ، مصر صر ،
 مصر صر ، لم يصر صر ، لا يصر صر ، صر صر ، ليصر صر ، لا تصر صر
 (مثال) وسوس ، يوسوس ، وسوسة ، وسواس ، موسوس
 موسوس ، لم يوسوس ، لا يوسوس ، وسوس ، ليوسوس
 لاتوسوس ، بوماده مضاعف ولفيف مفروق لرغده مثال بولور
 (اجوف واوى) جورب ، بجورب جوربة ، جيرا با مجورب
 مجورب ، لم بجورب آه

(اجوف يائى) شيطان ، يشيطان ، شيطنة ، مشيطان ، مشيطان آه
 (ناقص واوى) قلسى يقلسى قلساء مقلسى مقلسى لم يقلسى آه
 (لفييف مفروق) ضوضى يوضى ، وضوأة ، موضى ، موضى آه
 (تنبيه) سهولت ضبط او چون حقيقه فعلل وزنك بولماغان
 صيغه لرني اوشبو فعلل بابنك ذكر ايدلدى فى الحقيقه

جورب شیطن قلسی صیغه لری دحرج ننگ مالمحقاتندندر *
 علما صرف آلتی نوع وزن لرنی دحرج کالمحقق دیوحکم ایتمش لری
 (اَوَّل) باب (فعلل) شَمَلَل - شَمَلَلَة ، دحرج کالمحاق اوچون
 اخیر ننگ بر لام آرتدرلش در *

(ثانی) باب فَوَعَلَ حوقل حوقلة کبی بعضلر جورب
 جوربتهنی اوشبو قبیلدان صایغانلر *

(ثالث) باب فِیَعَلَ بیطر ، بیطرة-بیقر ، بیقرة ، شیطن شیطنه کبی
 (رابع) باب فَعَوَلَ جهور ، جهورة ، کبی *

(خامس) باب فَعَنَلَ قلنس قلنسة کبی *

(سادس) باب فَعَلَى قلسی قلساء کبی * سهوله ضبط
 اوچون بعضلر بونلرنی دحرج جمله سندان ذکر ایتمش لری
 ﴿ المرتبة الرابعة في الرباعی المزید فيه ﴾ رباعی مزید
 اوچ باب اوزره کلور *

(باب اَوَّل) تَفَعَّلَ يَتَفَعَّلُ تَفَعَّلًا الخ حرف زائد تَأَدَّر
 فَعَّلًا مطاوعت اوچون بولور دحرجته فتدحرج توکارانتم
 من آنی بس توکارادی *

(سالم) تدحرج يتدحرج تدحرجا متدحرج لم يتدحرج
 لا يتدحرج تدحرج ليتدحرج لا تتدحرج *

(مضاعف) متصل ، يتصلصل ، متصللا ، متصلصل ، آه
 (تنبيه) علما صرف بش باب نی تدحرج مالمحقاتندن دیمشلر *

(اول) باب تفعّل تجلّب تجلببا کبی حرف زائد تاو بر لام در
 (ثانی) باب تفعّل تجورب تجوربا کبی تاواو زائد در *
 (ثالث) باب تفعّل تشیطن، تشیطنا کبی (تایا) زائد
 (رابع) باب تفعّل ترهول، ترهولا کبی (تاواو) زائد
 (خامس) باب تمفعّل تمسکن، تمسکنا کبی تاومیم زائد در
 مذکور حرف لرنی تدحرج کا الحاق اوچون زیاده قلنمشدر
 وبعض صر فیین تسهیل ضبط اوچون بو بش بابنی تفعّل
 بابندن عد ایتمشدر *

(باب ثانی) افعللال بابی در حرف زائد همزه و وصلیه ونون در
 (اوزان مشتقات) افعللل یفعلل مفعنلل لم یفعلنل آه .
 ابر نشق یر نشق، مبر نشق، لم یر نشق، لایبر نشق،
 ابر نشق، لایبر نشق، لا تبر نشق،

(تنبیه) ابر نشق غه ایکی بابنی لاحق عد اینکانار برنجیسی
 افعنسس یقعنسس افعنسا آه . همزه ونون زائد در
 ودخی الحاق اوچون بر سین زیاده ایدلمش در سین زائده لام
 برابرند کی سین جنسندن اولدقندن افعلنل یفعلنل
 وزندک اعتبار ایدلور * ایکنجیسی اسلنقی یسلنقی اسلنقاء
 افعللی یفعللی افعللاء وزندک همزه ونون زائد در ودخی
 الحاق اوچون اخیرده یاء آرتدرلمش در *

(باب ثالث) افعللال بابی همزه وبر لام زیاده ایدلمش در

(اوزان مشتقاتی) اَفْعَلَّ يَفْعَلُّ مَفْعَلٌ لَمْ يَفْعَلْ آه اصلده

اَفْعَلَّ آه لام ثانيه فتحه سنی ما قبله و یروپ لام ثانيه نی

لام ثالثه کا ادغام ایدمش در باشقه لرده دخی اوشبو قیاس

اوزره در (مثالی) اَفْعَلَّ، يَفْعَلُّ اَفْعَلَّ اَرَا، و فَعْلَ بَرَه مَفْعَلٌ

لَمْ يَفْعَلَّ لَا يَفْعَلُّ اَفْعَلَّ لِيَفْعَلَّ لَا تَفْعَلَّ *

(بو باب) اکثر سالم ومهموزده کلمشدر و علی الندره

اجوف کلور اَكُوهُدُ يَكُوهُدُ اَكُوهُدَا آه والله اعلم ** *

قد استراح قلم العبد الضعيف عالم جان بن محمد جان بن

بنيامين بن علي بن قل محمد البارودي عن ترتيبه وتهذيبه

بعون الله تعالى وحسن توفيقه داخل العشر الثالث من

ذی الحجة من ۱۳۰۷ هـ سبعة وثلاثمائة والفر والحمد لله

وسلام علی عبادہ الذین اصطفى

صواب	خطا	صفحه	صواب	خطا	صفحه
حواجب	حواجب	۴۳	حرمان	حرمان	۱۷
لثلاث عشرة	لثلاث	۴۵	نزوان	نزوان	۱
ربيع	الربيع	۴۵	اقوال	اقوال	۱۹
يدى	آلتى	۴۶	استمك	استمك	۲۰
امر، نهى	امر	۷	مقوى	مقوى	۲۳
نعلم	نعلم	۵۲	معرورى	معرورى	۲۴
يضرب	يضرب	۵۳	منصر	منصر	۲۹
شرف	شرف	۵۶	ضمه	ضمن	۳۰
فاكهة	فاكهة	۵۷	اسم لرده تانيث ناس كوچك	صغيره	۳۴
ان تر كع	ان تر كع	۵۹	(o) صور تنده ياز لغانندن		
فاعلان	فاعلان	۶۱	صغيره اسملى اولور		
فر	فر	۶۲	رجل	رجل	۳۶
افر افرا	افر	۶۴	برله	برل	۳۸
فر فرا	فر	۶۵	اجوبه	اجوبه	۴۱
سيمويه	سبويه	۷۱	قضوة	قضوة	۴۲
الحديث	الحديث	۷۸	هدوة	هدوة	۴۲
لا تعلا	لا تعيا	۸۱	نجوة	نجوة	۴۲

صواب	خطا	پہر	صفحہ
اجتماع	اجماع	۴	۸۴
خافن ^۰	خافن	۲	۸۸
ایج	ایج	۴	۹۲
یا حاکمتی	دخی وجی کبی	۱۴	۹۲
اجتماع سا کنین	اعلال لنوب وج		
سبیلی یا حنف	چیم کا ویروب		
ایدلوب وج			
رثہ	رثہ	۱۲	۹۳
ارائہ	ارائہ	۲۰	۹۶
ترہات	ترہات	۲۰	۹۶
عمرو	عمرو	۴	۱۰۰
تطیبا	تطیبا	۱۸	۱۰۹
انشاد	انشاء	۲	۱۱۷

دارالفتویٰ محمدیہؒ اورنبورغیہ صوابدیدی
واذن سدیدی اوزرہ طبع ایدلدی

معلم لره اخطار - درس باب افعال کا ایرشدکده
متعلم لرها اوقیانوس واختری دن لغت تابع اصولینی
تعلیم وهر درسه اولان الفاظ عربیه ترجمه لرینی
تفهیم اینکایلر .